

UNIwersYTET WARSZAWSKI
wydział prawa
DIAMOND TRADING TOUR
WYŻSZA SZKOŁA EKONOMICZNA
w Białymstoku
ZWIĄZEK POLAKÓW DONA

ZBIÓR
RAPORTÓW NAUKOWYCH

Literatura, socjologia i
kulturoznawstwo.
Nauka wczoraj, dziś, jutro.

WARSZAWA
30.05.2015 - 31.05.2015

Część 2

УНИВЕРСИТЕТ ВАРШАВСКИЙ
факультет права
DIAMOND TRADING TOUR
ВЫСШАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ШКОЛА
в Белостоке
СОЮЗ ПОЛЯКОВ ДОНА

СБОРНИК
НАУЧНЫХ ДОКЛАДОВ

Филология, социология и
культурология.
Наука вчера, сегодня, завтра.

ВАРШАВА
30.05.2015 - 31.05.2015

Часть 2

U.D.C. 316+8.2+8.1.1.1.1.1 +8.0.1.8+082

B.B.C. 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zl.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór raportów naukowych. „ Literatura, socjologia i kulturoznawstwo.

Nauka wczoraj, dziś, jutro..» (30.05.2015 - 31.05.2015) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. - 92 str.

ISBN: 978-83-65207-20-3 (t.2)

Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji 30.05.2015 - 31.05.2015 roku. Warszawa.

U.D.C. 316+8.2+8.1.1.1.1.1 +8.0.1.8+082

B.B.C. 94

Komitet Organizacyjny Konferencji:

1. В. Окулич-Казарин – (председатель), доктор наук, «Союз поляков Дона»;
2. K. Rączka prof. dr hab. Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UW;
3. M. Grzybowski, dr, Prodziekan ds. finansowch Prawa i Administracji UW;
4. J. Turłukowski, Dr, UW;
5. A. Prokopiuk, Rektor, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku.

Kolegium redakcyjne konferencji:

1. A. Murza, przewodniczący, «Diamond trading tour»;
2. T. Giaro, prof. dr hab, Prodziekan ds. współpracy z zagranicą i kadry naukowej, UW;
3. Ł. Pisarczyk, Prof. dr hab. UW;
4. A. Bosiacki, Prof. dr hab. UW;
5. A. Bielecki, Dr, UW;
6. B. Powichrowska, dr, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku;
7. Д. Стаханов, доктор наук, зав.кафедрой, Таганрогский институт им. А.П. Чехова (филиал) «РГЭУ (РИНХ)»;
8. E. Чекунова, доктор наук, профессор, ЮРИ РАНХиГС.

Grupa robocza: «Союз поляков Дона»: Т. Мартинкова (руководитель), Н. Мишина, М. Ордынская.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów. Pisownia oryginalna jest zachowana. Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour». Obowiązkowym jest odniesienie do zbioru.

ISBN: 978-83-65207-20-3(t.2)

"Diamond trading tour" ©

Warszawa 2015

SPIS /СОДЕРЖАНИЕ

SEKSCJA 22. FILOLOGIEŃ. (ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

1. Абламская Е.В.	5
РОЛЬ ЦВЕТООБОЗНАЧЕНИЙ В ПОЭЗИИ ЛЕОНИДА ВЫШЕСЛАВСКОГО	
2. Довбня Л.Е.....	9
ІСТОРІЯ СЕМАНТИЧНИХ ЗМІН СЛОВА ОКО	
3. Гільдебрант К. Й.....	13
СТВОРЕННЯ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ ЯК СПОСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	
4. Коваленко О.В., Рзаева В.В.	15
НІМЕЦЬКОМОВНА КАРТИНА СВІТУ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З АНІМАЛІЗМАМИ)	
5. Пустовойченко Д.В.....	20
МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ	
6. Шкурашівська Л. М.....	24
ТРАНСПОЗИЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ДЕЙКТИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ	
7. Товкайло Т.І.....	29
ОСОБЛИВОСТІ НАГОЛОШУВАННЯ ЗАПОЗИЧЕНИХ ФОРМАНТІВ -ОР, -ІР/-ИР/ЇР, -ОТ /-ЮТ, -ЕР/ -ОНЕР В ІМЕННИКАХ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	
8. Кузьміна І.В.	32
ЗМІШАНА ФОРМА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	
9. Левицька Л.Я., Микитка І.С.....	35
ПЕДАГОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	
10. Дробишевська Т. Б.	40
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТИПИ УСІЧЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ	
11. Бойко Ю.В., Жукова Л.В.....	46
СКЛАДНОЩІ ТА ПРИКЛАДИ ПЕРЕКЛАДУ ПРИСЛІВ'ЇВ ТА ПРИКАЗОК	
12. Овчаренко В. О., Жукова Л. В.....	49
ЗАПОЗИЧЕНІ СЛОВА В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	
13. Худжіна Ю.В., Жукова Л.В.	52
ЛЕКСИЧНІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ	

14. Галета М.І., Жукова Л.В.	55
ВАЛЕНТНІСТЬ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	
15. Загора Ю.В., Жукова Л.В.	57
ПРОБЛЕМА ДЕФІНІЦІЇ ІНФІНІТИВНИХ АНАЛІТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	
16. Коваленко О.В., Пустовойченко Д.В.	59
ДІАЛОГ КУЛЬТУР ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ	
17. Салецька М. В.	64
МОРФОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ У ПРОМОВАХ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ УКРАЇНИ	
18. Сутемгенова Л.Ж., Беляєва Э.П.	73
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКОЕ ЯДРО КОНЦЕПТА «ЖИЗНЬ» В АВСТРАЛИЙСКОМ ВАРИАНТЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	
19. Barkar U. Ya.	78
THE EXPRESSION OF THE CONCEPTS 'WHOLE' / 'PART' THROUGH THE RELATIONSHIP BETWEEN THE TERMS 'TWO' / 'ONE' IN GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES	
20. Дуля В. Ю.	80
ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ КНИГОДРУКУВАННЯ В АНГЛІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ЗРАЗКА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	
21. Джаландінова А.М., Мироненко Т.П.	82
ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО СТИЛЮ У ТВОРІ Ф.С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА «ВЕЛИКИЙ ГЕТСБІ»	
22. Точиліна В.С., Мироненко Т.П.	84
ОКАЗІОНАЛЬНІ ЕМОТИВИ ЯК ОДИН ІЗ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ ЕМОТИВНОСТІ В РОМАНІ ДЖЕЙМСА ДЖОЙСА «УЛІСС»	
23. Тригуб К. О.	88
ЛЕКСИЧНІ ЗЛИТТЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	

Абламская Е.В.

доцент, кандидат филологических наук
Николаевский национальный университет имени
В.А. Сухомлинского

РОЛЬ ЦВЕТООБОЗНАЧЕНИЙ В ПОЭЗИИ ЛЕОНИДА ВЫШЕСЛАВСКОГО

Ключевые слова/Keywords: колоратив, Леонид Вышеславский, символ/
kolorativ, Leonid Vysheslavsky, symbol

Произведение художественной литературы многослойно, и один из его главнейших секретов состоит в том, что оно воздействует на сознание читателя одновременно всеми различными слоями. Мы сразу воспринимаем логический смысл и магию поэтической речи, ощущаем различные меняющиеся оттенки её ритма, её языка. С интерпретацией художественного текста связан антропоцентрический подход в аспекте его порождения (позиция автора) и восприятия (позиция читателя), а также его воздействия на читателя. Антропоцентрический аспект показывает непрерывную связь культурных явлений с человеком, его деятельностью, миропониманием, творчеством, рефлексией [1].

Колоратив, получая в художественном тексте эстетическое наполнение, которое предполагает появление нового эстетического смысла (значений), становится особой филологической и эстетической единицей, способной дать дополнительные характеристики к идиостилю писателя, показать колорит произведения и даже колорит литературного направления [2].

Традиционное, символическое значение цвета, возникшее в глубокой древности под влиянием мифологических и религиозных взглядов, существует в народе и поныне. И сегодня художник слова, желает он этого или нет, вынужден считаться с этими традиционными взглядами людей на цветовую символику, которая помогает восприятию произведения, выступает в качестве дополнительного содержания.

Мастерство писателя заключается в том, как и в какой форме он подал эти символы.

Нам представляется актуальной проблема изучения цветовой символики в поэзии Леонида Вышеславского не только как изобразительного средства, но прежде всего как средства психологической характеристики душевного состояния лирического героя и как эквивалента определённого психологического состояния автора.

Л.Н. Вышеславский занял в современной русской поэзии своё место. Это – поэт-философ, выдающийся советский и украинский поэт, литературовед, переводчик, педагог, наследующий традиции русской философской лирики, но вобравший в себя и достижения украинской поэтической мысли. Его творчество отличает философская углублённость в осмысление жизни, тонкое чувство природы. Заметное место в творчестве поэта занимает родной город Николаев, природа корабельного края и сами николаевцы.

Цель статьи – определить роль цветоименований в создании авторского

стиля Л. Вышеславского. В качестве материала для исследования были взяты такие сборники поэта, как: Избранное: стихотворения, проза (2008); Нам было дано возвратиться: Стихи, письма, дневники, фотографии (2005); Николаевская колыбель: Стихи о родном городе (2000); Города и годы: 50 лет великой Победы (1995); Стихи. Сорок стихотворений о Николаеве (2013).

У Леонида Вышеславского слова-цветообозначения получают символическое и метафорическое прочтение, они не только помогают воссоздать в сознании читателя зрительный образ, но и показывают отношение поэта к описываемому.

Л. Вышеславского называют самым «космическим поэтом» украинской поэзии XX века. Он писал не только о полётах человека в Космос. У него была своя поэтическая философия: мир огромен и высок, и человек приобщён к этому огромному и высокому миру. Возможно, поэтому цветовая гамма в стихах Вышеславского представлена в большей степени холодными тонами, и прежде всего колоративами синий и голубой, означающими в христианской картине мира символ вечности, смирения:

...А справа встают в громовом раскате
То *синий* Медведь, то седой Ай-Петри... («Мамин Крым»)
Мы бредём и бредём в небесах по колено.
Синева. Не видать и следа облаков... («Сиваш»)
...И птицы стали петь, и нивы зацвели,
И летняя *лазурь* над головой блеснула!.. («Твой голос»)
...Прямотою ветвей тугих
Распростерлось в *небесной сини*... («Я на ветку ладонь кладу»)
...Закрыты звезды в небесах
Слепящую *голубизною*... («Завязь»)
...Сумрак, *синькой* тронутой осенней,
Навсегда осину *подсинил*... («Осина»).

Довольно часто в творчестве Вышеславского встречаются ахроматические тона – чёрный, белый и серый. Все оттенки ахроматической группы не имеют тона и отличаются друг от друга только светлотой – степенью отличия цвета от белого и чёрного.

Поэт белый цвет использует традиционно как символ чистоты, радости, добра и света, жизни, развития и процветания при описании природы и окружающего мира:

...если сад под прозрачным сводом
Не покроется *белизной*... («Восточный сонет»)
...и вижу: лето облетело,
Белёсой тучей полдень стаял... («Пепел»)
С кривых ветвей свисает снег лохматый.
Селенье спит. Земля *белым бела* («Сонет заснеженного окна»)
...Я жил тогда
В этом *белостенном* доме... («Часы»)
С потемневшей карточкой пилота,
Побеленный стужей обелиск... («Обелиск в поле»)

Часто в значении белого цвета используются слова, потенциально называющие белый цвет: поил с руки *сияньем* цветка, в насыщенную *светом* пору, день, ли-

шенный *блеска*, пламя пляшущим *отблеском* трогает рощу, за *молочными* стенами молчаливой двери.

Чёрный и серый цвета в христианской картине мира использовались как символ тьмы. Вышеславский чёрный и серый (седой) цвета преимущественно употребляет при описании ночи и вечера:

как этот дробный, дробный дождь,
который в *чёрных* ветках сада («Кусты сирени»)
...И, просверкав над *черноземной тьмой*,
С ночного неба катится звезда... («Звезда упала»)
Уже *черны* сосна и пихта,
Приходит поздний вечер года... («Пепел»)
...Мне с лунных гор в *иссиня-чёрной* выси
Была видна отчетливо Земля... («Твой свет»)
...Здесь нет полутонов, не видно полутеней,
Кромеишной чернотой зияет небосвод... («Твой голос»)
...Дышит грязи *чёрное* горнило
Всем циклоном северным назло... («Март»)
Туман редел у горной седловины,
Был город *сер*, а дальний берег – сиз... («Памяти ученого»)
...А справа встают в громовом раскате
То синий Медведь, то *седой* Ай-Петри... («Мамин Крым»)

Тёплые тона в поэзии Л. Вышеславского встречаются гораздо реже. Так, автор использует жёлтый цвет, который в христианстве считался цветом застывшего солнечного луча, теплоты, для описания осени, когда природа готовится ко сну, к успокоению: *жёлтым* гребнем, *желтеют* первоцветы. Меняется свет:

Желтый, красный, зеленый... («Кио»).

Иногда для называния тёплого цвета автор использует слова, имплицитно выражающие цветовое значение: *бронзовой* оградой, в *абрикосовом* лете, *золотое* зерно, *медовые* закаты, *маковым* цветом, *огненной* глины, *радужные* клетки. Среди них встречаются яркие цвета:

...*Вишневый* цвет, и грабовые чащи,
И кобзы придорожных тополей... («Реквием»)
Невиданно *цветастыми*,
Неслыханно *багрянными*... («Краски Сарьяна»)
Незначительным в стихотворениях поэта является использование:
–зелёного цвета для создания образа молодости, весны:
...Как с неба грянувшего грома,
Бегу от *зелени* стены... («Память»)
...В долины *зелёные*
Головою зарылся... («Трава»);
–сиреневого и розового цветов для изображения цветения природы:
Соль сверкает у моря узорами инея,
В цветении чуть *розоватая*
Стоит и годов не прячет... («Старая яблоня»).

Т.о., колоронимы используются поэтом не только для точного определения цвета предмета, но и в переносном, метафорическом значении, являясь образным средством художественной выразительности.

Автор в своих произведениях использует как литературные цветообозначения, так и собственные новообразования и сочетания колоронимов с другими словами, создающие особую поэтику.

Литература

1. Ворожбитова А.А. Теория текста: Антропоцентрическое направление: Учеб. пособие / А.А. Ворожбитова. – М.: Высшая школа, 2005. – 367 с.
2. Боббль С.В. Семантико-стилистические свойства цветообозначений / С.В. Боббль: Автореферат дис... канд. филол. наук: 10.02.01. – Днепропетровск, 1984. – 20 с.

Довбня Л.Е.

доцент кафедри української лінгвістики і методики навчання,
кандидат філологічних наук,
Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

ІСТОРІЯ СЕМАНТИЧНИХ ЗМІН СЛОВА ОКО

У статті розглядається історія семантичної трансформації праслов'янського за походженням іменника око української мови в порівнянні з російськими лексемами око та глаз; аналізуються шляхи утворення похідних семем; акцентується увага на спільних і відмінних процесах у формуванні семантичних структур зазначених лексем та на їх наслідках у двох мовах.

Ключові слова: око, семантичні зміни, трансформація, історичний розвиток, метафора, метонімія, українська мова, російська мова.

Keywords: eye, semantic changes, transformation, historical development, metaphor, metonymy, Ukrainian, Russian.

Тематична група праслов'янських іменників на позначення частин тіла є функціонально активною у всіх слов'янських мовах. Засвідчує це не лише висока частотність їх уживання в мовленні, а й розширення значеннєвої структури, що є наслідком семантико-трансформаційних процесів. Усупереч думці про те, що лексика основного словникового фонду впродовж епох характеризується семантичною стабільністю, американський мовознавець М. Сводеш довів, що впродовж тисячоліття вона змінюється на 14–15% [4; 5]. Ці зміни можуть стосуватися як основних значень, так і периферійних.

Значну групу слів основного фонду української мови становлять назви частин тіла. В окресленому аспекті їх можна розподілити між двома групами: до першої віднести лексеми, які у процесі свого історичного розвитку (від праслов'янського періоду до сучасності) змінили первинне значення; до другої – лексеми, семантична трансформація яких полягає у зміні периферійних значень.

Перша група слів була детально проаналізована й описана нами [2; 3]. Друга потребує фахового вивчення. До її складу входить і лексема *око*, намір описати семантичну трансформацію якої на матеріалі української та російської мов втілено в цій статті.

Слово *око* успадковане із праслов'янської давніми українською та російською мовами зі значенням «орган зору». Воно активно функціонувало у староукраїнську та староросійську епоху, однак дало різні наслідки в сучасних мовах: на українському ґрунті стало загальноновживаним, на російському ж відійшло на периферію лексичного складу, поступившись слову *глаз*.

Словник І.І. Срезневського фіксує лише одне, первинне значення слова *око* – «орган зору». На думку ж авторського колективу «Словаря русского языка XI–XVII вв.», воно мало певні відтінки. Перший із них – «погляд» – виникає в результаті метонімічних відношень «орган сприймання – пов'язана з ним дія». Уживаючись із

означенням, слово *око* в межах основного значення набуває відтінку «людина, котрій притаманні риси, названі прикметником». У цьому випадку спостерігається метонімічне перенесення з частини на ціле. Окрім того, основне значення набуло таких відтінків: «той (те), хто (що) навчає, керує, слугує керівництвом до чогось», «те, що дозволяє бачити, дає світло». Отримує розвиток самостійне значення слова *око* «центр, вихідна точка», у формуванні якого провідна роль належить семам «значимість, важливість» і «середина».

Основою для розвитку значення «прикраса круглої форми» є подібність за формою з оком (метафоризація). Від нього відокремлюється відтінок «вид підвісок».

У процесі зорового сприймання людина пізнає світ, що сприяє розвитку її інтелекту. На основі таких метонімічних відношень (процес – результат) слово *око* набуває відтінку значення «здатність бачити й пізнавати, розум».

У XVII–XVIII ст. у російській мові замість слова *око* все частіше починає вживатися іменник *глаз*, який раніше мав значення «кам'яна кулька, намистинка» [6]. Значення «орган зору» розвивається в нього на ґрунті експресивного мовлення. «Прасл. *око* в російській мові витіснене терміном *глаз* (первісно «камінь, кулька»), але вживається в поетичній мові як синонім останнього. Рос. *глаз* – одна з найважливіших інновацій у системі слів даної тематичної групи (назва для ока належить до найстійкіших індоєвропейських термінів» [1, 543].

Поступово слово *глаз* набуває більшості значень іменника *око*, тоді як останне відходить до розряду застарілих, втрачаючи всі похідні значення. У сучасній російській мові іменник *око* стилістично обмежений. Він характеризується народнопоетичним забарвленням:

Очи завидуици, руки загребуици.

Видит око, да зуб неймет (Прислів'я)

Я признаюсь – не смел поднять очей, не смел вздохнуть, не только шевельнуться (О. Пушкін)

Всходили и гасли очи

У самых моих очей.

Уж и нрав у меня спокойный!

Уж и очи мои ясны! (М. Цветаєва)

Все тебе: и молитва дневная,

И бессонницы млеющий жар,

И стихов моих белая стая,

И очей моих синих пожар. (А. Ахматова)

В українській мові слово *око* має іншу семантичну історію. Так, Словник Б. Грінченка наводить такі його значення: «орган зору», «петля», «отвір, у який входить верхній кінець веретена шестерні». Спільним семантичним елементом тут, так само, як і у словосполученнях-термінах *волове око* – рослина, *гусяче око* – рід візерунка у вишивці на сорочці, є округла форма (метафоризація).

Називаючи лексико-семантичні варіанти досліджуваного слова, автор словника припускається помилки, уводячи у словникову статтю значення «міра ваги», «міра рідини», «числівник один після назв десятків». У зазначеному випадку Б. Грінченко сплутує омоніми: *око*, успадковане від праслов'янського **oko* «орган зору», і *око* з араб.-тур. *okka* «міра ваги у три фунти» з похідними від нього значеннями.

Картина сучасних лексико-семантичних варіантів аналізованого слова подана в 11-томному словнику української мови. Праслов'янське значення залишається основним:

*Я не нездужаю, нівроку,
А щось такеє бачить око,
І серце жде чогось.* (Т. Шевченко)

У сучасній українській мові це значення зберігає давньоукраїнський відтінок «погляд»:

*Я подавала їй квіти, і листя, і трави, –
І з рук її не зводила очей.* (Леся Українка)

У слові *око* розвивається значення «здатність бачити, зір», що є результатом процесу метонімізації (орган сприймання – здатність ним сприймати): *Глушак дивиться на друга з дуже складним почуттям задоволення, суму і співчуття і говорить наче у відповідь своїм думкам і міркуванням: – Так, старію... Не те вже око...* (О. Довженко).

У результаті спеціалізації цього ж значення в нього з'являється відтінок «особлива здатність бачити, притаманна людині завдяки певній професії, досвіду тощо»: *Брянський звичним оком професіонала одразу визначав, куди влучали міни* (О. Гончар).

У розмовному мовленні розвинулося переносне значення іменника *око* «спостереження, догляд» як результат метонімічних відношень (орган сприймання – пов'язана з ним дія): *– Еге-ге, ваша правда: воно, хазяйствечко, любить ока, гулянки його не прибільшують* (Дніпрова Чайка).

У процесі історичного розвитку в українській мові втрачаються такі семантичні ланки слова *око*: «той (те), хто (що) навчає, керує, слугує керівництвом до чогось», з означенням «людина, котрій притаманні риси, названі прикметником», «центр, вихідна точка», «петля», «отвір, у який входить верхній кінець веретена шестерні».

Цікавим є факт щодо тотожності значень сучасних українського слова *око* й російського *глаз*. Для російського *глаз* лексикографічні видання не фіксують тільки один лексико-семантичний варіант – «особлива здатність зору, притаманна людині певної професії». Усі інші лексико-семантичні варіанти українського *око* та російського *глаз* збігаються.

Таким чином, слід констатувати, що в семантичній історії слова *око* в українській та російській мовах на ранніх етапах їх функціонування активними є процеси метафоризації та метонімізації, які призводять до розвитку нових значень, що залишаються на периферії семантичних структур слова у двох мовах. У пізніші періоди українська мова переважно більшість із них зберігає, тоді як у російській сама лексична одиниця звужує сферу вживання (переходить до розряду народнопоетичних) і втрачає похідні семми за рахунок їх передачі новій лексичній одиниці *глаз*, яка виникла на ґрунті експресивного мовлення.

Висвітлення процесів семантичних змін лексеми *око* має частковий характер, оскільки задля більшої об'єктивності результатів лінгвістичних пошуків потребує розгляду на фоні значної кількості слів тематичної групи назв частин тіла, які в українській та російській мовах успадкували праслов'янське значення як основне.

Перспективи подальших наукових розвідок в означеному напрямі вбачаються нами в комплексному історико-семантичному дослідженні зазначеної групи слів.

Література

1. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / за ред. О.С. Мельничука. – К. : Наук. думка, 1966. – 596 с.
2. Довбня Л.Э. Семантические изменения в структурах общеславянских имен существительных, сохранивших первичное значение в русском и украинском языках (на материале тематической группы «Названия частей тела человека и животных») // Филологические науки. Научные доклады высшей школы. – М., 2014. – №1. С. 43–56.
3. Довбня Л.Э. Следствия семантико-трансформационных процессов в истории украинских и русских имен существительных // Сохранение и развитие родных языков в условиях многонационального государства : проблемы и перспективы: материалы V Международной научно-практической конференции, 19–21 ноября 2014 г. Казань, 2014. – С. 98–100.
4. Сводеш М. К вопросу о повышении точности в лексикостатистическом датировании // Новое в лингвистике. – Вып. 1. – М., 1960. С. 53–87.
5. Сводеш М. Лексикостатистическое датирование доисторических этнических контактов // Новое в лингвистике. – Вып. 1. – М., 1960. С. 23–52.
6. Черных П.Я. Очерк русской исторической лексикологии. Древнерусский период. – М. : МГУ, 1956. – 243 с.

Гільдебрант К. Й.

кандидат філологічних наук, доцент

Чернівецький торговельно-економічний інститут

Київського національного

торговельно-економічного університету

СТВОРЕННЯ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ ЯК СПОСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Ключові слова: методика викладання іноземної мови, дистанційне навчання, іноземна мова за професійним спрямуванням, напрям підготовки «Туризм»

Keywords: methods of teaching foreign languages, distance learning, foreign language for professional purposes, Tourism major

Сучасна професійна підготовка спеціалістів у світлі вимог впровадження новітніх технологій навчання ставить складні креативні завдання з організації та динамічної трансформації навчально-методичного забезпечення у відповідності до комунікативного спрямування сучасної методичної концепції. Особливо це стосується методики викладання іноземної мови, значення якої за умов сьогочасних глобалізаційних процесів й посилення міжнародного співробітництва перманентно зростає.

Значне підвищення інтересу до вивчення іноземних мов, англійської мови зокрема, викликане розширенням міжнародних контактів і зростаючою інтеграцією країни у світове співтовариство та посилене стрімкою інформатизацією і комп'ютеризацією всіх напрямків діяльності в суспільстві: виробництва, науки, освіти, культури, побуту тощо, призводить до постійного пошуку шляхів удосконалення системи навчання, одним із напрямків якого є дослідження методів та форм організації навчальної діяльності за дистанційною формою навчання та, відповідно, технології розробки ефективних дистанційних курсів.

Дистанційне навчання може відіграти важливу роль в сучасних умовах викладання іноземної мови у немовних ВНЗ, оскільки, за навчальним планом на вивчення іноземної мови виділяється останнім часом все менша кількість годин. Це призводить до інтенсифікації важливості організації самостійної роботи студентів, ціль якої – при звичаїти студентів до самостійного здобуття знань, яке в майбутньому повинне перерости у «life-long learning».

Цінність дистанційного навчання полягає і в тому, що Інтернет спонукає до спілкування та пропонує можливості, які є неможливими в умовах аудиторного навчання. Використання комп'ютерно-опосередкованого спілкування допомагає перейти від традиційного підходу до навчання, де вчитель перебуває в центрі уваги, до підходу, в якому вся увага зосереджена на студентові. Викладач тут уже відіграє не домінуючу, а допоміжну роль, яка полягає у наданні навчального матеріалу для опрацювання, підтримці мотивації і інтересу учнів, допомозі в опрацюванні матеріалів курсу.

Відповіді інструктора на запитання та звертання студентів вважаються особливо цінними, оскільки вони забезпечують конструктивний зворотній зв'язок для

досягнення навчальних цілей. У дистанційному навчальному середовищі інструктор виступає в якості посередника, забезпечуючи керівництво і підтримку під час представлення змісту курсу способами, які допомагають кращому засвоєнню навчального матеріалу студентами.

З метою організації самостійної роботи студентів та у якості допоміжного засобу як складової змішаного курсу (поєднання он-лайн та традиційного навчання), на кафедрі сучасних європейських мов Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ був створений дистанційний курс з іноземної мови за професійним спрямуванням (англійська мова) для студентів напряму підготовки «Туризм» I-III курсів навчання.

Даний дистанційний курс націлений на формування у студентів комунікативної компетенції з англійської мови за професійним спрямуванням; формування граматичної компетенції; вдосконалення навичок читання та перекладу неадаптованих фахових текстів. У процесі навчання слухачі курсу засвоюють професійну термінологію, широке коло тем фахового спілкування сфери туризму та готельно-ресторанного бізнесу, основи граматичної системи англійської мови та одержують можливість виконувати практичні вправи фонетичного, лексичного, комунікативного і граматичного характеру для поступового формування та вдосконалення професійної комунікативної компетенції.

Курс складається з 26 розділів з уніфікованою структурою завдань, розподілених на сім блоків: глосарій фахових термінів; текст; фонетичні вправи; лексичні завдання, які носять мовленнєвий та умовно-мовленнєвий характер; комунікативні вправи (діалоги, обговорення різноманітних питань, рольові ігри, кейс стаді, творчі завдання); граматичні підтеми із вправами комунікативного спрямування; вправи, спрямовані на розвиток навичок читання неадаптованих текстів. Кожний розділ завершується інтерактивними тестовими завданнями, які можуть використовуватись у якості засобу самоперевірки знань студентами, а також і для поточного контролю та діагностики рівня засвоєння лексико-граматичного матеріалу розділів.

Даний дистанційний курс, як, зрештою, і інші подібні розробки, має певні переваги над друкованими виданнями, а саме: можливість швидкого пошуку інформації за допомогою гіперпосилань; автоматичної перевірки тестів й миттєвої оцінки результатів; можливість прикріплення ілюстрацій, малюнків, фотографій, а також аудіо- та відеоматеріалів тощо. Отож, незважаючи на значну трудомісткість процесу створення дистанційного курсу, вважаємо даний напрямок діяльності дуже перспективним в умовах сучасних тенденцій розвитку вищої освіти в Україні.

Коваленко О.В.

викладач кафедри німецької філології
МНУ ім. В.О.Сухомлинського

Рзаєва В.В.

викладач кафедри німецької філології
МНУ ім. В.О.Сухомлинського

НІМЕЦЬКОМОВНА КАРТИНА СВІТУ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З АНІМАЛІЗМАМИ)

Ключові слова: Анімалізми, зооніми, німецькомовна картина світу, фразеологізми

Key words: animalisms, German-speaking picture of the world, phraseological units, zoonyms.

Поняття мовної картини світу ґрунтується на вивченні уявлень людини про світ. Вона лежить в основі світобачення, світовідчуття й реалізується в різноманітних формах людської поведінки, до яких і належить мова. Як відомо, кожна мова має свій спосіб сприйняття та організації (концептуалізації) світу тим чи іншим етносом, який вирізняється своєю історією, культурою й цінностями. Вона, у свою чергу, створює особливу – національну модель світу, яка є цілісним образом активності людини, засобом формування й зберігання набутих нею знань про об'єктивний світ, зафіксованих у слові. У різних концепціях сукупність знань, які відбиті у мовній формі, має назву «мовним проміжним світом», «мовною репрезентацією світу», «мовною моделлю світу», «мовною картиною світу».

Мовна картина світу завжди суб'єктивна й фіксує сприйняття, осмислення й розуміння об'єктивної реальності конкретним етносом, оскільки він по-своєму й неповторно відтворює світ на певному етапі формування мови. Інакше кажучи, «мовна картина світу – це комплекс мовних засобів, в яких відображені особливості етнічного сприйняття світу», «це сукупність уявлень народу про дійсність, зафіксованих в одиницях мови на певному етапі розвитку народу» [4, 5].

На думку В.В. Лучика, «мовна картина світу – це спосіб відображення реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу, інтерпретація навколишнього світу за національними концептуально-структурними канонами» [5,333]. Цим і пояснюється, що кожна національна мова – це універсальна система істин, знань, яка зумовлена своєю психологією народу. Наведені у мові значення складаються у певну єдину систему поглядів, таку собі спільну філософію, яка стає обов'язковою для всіх носіїв мови. Притаманний певній мові спосіб концептуалізації дійсності, з одного боку, є універсальним та задовольняє комунікативні потреби спільноти, з іншого, він є національно забарвленим. Уявлення певного етносу про навколишній світ та їх передача мовними засобами складає мовну картину світу.

Поняття мовної картини світу виходить з ідей В. фон Гумбольдта. На думку вченого, залежність мови від мислення зумовлює концептуальну інтерпретацію дійсності людиною й формує картину світу, тобто внутрішню форму мови. В. Гумбольдт писав: «Всяка мова в будь-якому зі своїх станів створює цілісність певного світобачення, містить в собі вираження всіх уявлень, які нація складає собі про світ, всіх відчуттів, що навколишній світ викликає у ній» [1, 64]. В. Гумбольдт та його послідовники вважали, що мова – «дух народу», вона приховує особливий світогляд і специфічний спосіб мислення. «Особливість духу і будова мови будь-якого народу настільки внутрішньо пов'язані між мовою, що одне передбачає інше. Мова є зовнішнім проявом духу народу. Мова – це їхній дух, а їхній дух – це їхня мова. Ніколи не вдасться належною мірою виявити їхню ідентичність» [2, 147]. Він вбачав у мові силу, яка формує мислення народу. На його думку, мова сама створює образ, картину світу, а отже, відмінності в мовах породжуються відмінностями в поглядах на світ.

На початку 1930-х рр. Л. Вайсгербер, спираючись на вчення про внутрішню форму мови та ідею про етнічність мовного змісту В. Гумбольдта, збудував й розвив свою теорію мовної картини світу (Wertbild der Sprache). На думку вченого, словниковий склад конкретної мови містить у собі сукупність поняттєвих засобів мислення, які має у своєму розпорядженні мовна спільнота. Рідна мова відображає у своїх поняттях певну картину світу й передає її членам мовної спільноти, кожен член якої опановує цей словник по-своєму.

Л. Вайсгербер уявляв мову як певного «творця світу», не враховуючи об'єктивний фактор формування картини світу. Учений був послідовником тієї точки зору, що «головна предметна основа для картини світу» створює зовнішній світ, тобто оточуючу нас «природу, географічні умови, зокрема клімат, світ тварин й рослин» [7,251].

Питання співвідношення мови, з одного боку, свідомості та світобачення, з іншого боку, належать до кола давніх, але поки що нерозв'язаних і особливо актуальних проблем. Мова як засіб репрезентації дійсності виражає її через знакову систему. Саме система мовних знаків пов'язує між собою навколишню дійсність та її сприйняття, відображення світу у мозку людини та процеси його усвідомлення. Мова виражає через відповідну сукупність фрагментів «мовної картини світу» певну специфіку світосприйняття, національної історії та культури, тобто національний характер певного народу. Все більше провідних лексикологів (Ю. Д. Апресян, А. Д. Белова, О. Л. Бессонова, С. А. Жаботинська, Ю. М. розуміння, Ж. П. Соколовська, П.В. Щерба, Д.Н. Шмельов, Є. В. Урисон, Р. Kühn та ін.) присвячують свої праці дослідженню мовної картини світу.

О.О. Потебня, як розбудовник теорії В. фон Гумбольдта, репрезентував свою філософію мови. Науковець убачав у мові механізм, що породжує думку: «Слово, узятє загалом, як сукупність внутрішньої форми і звука, є передусім засобом розуміння мовця, аперцепції змісту його думки. Членороздільний звук, що його породжує мовець, сприймається слухачем, асоціюється з відомими йому звуками і за допомогою внутрішньої форми викликає у свідомості думку про сам предмет» [6,123].

Під категорією «мовна картина світу» В.Ужченко розуміє «вербалізовані інтерпретації мовними соціумами навколишнього світу й самих себе в цьому світі» [8,67]. Значну увагу вчений приділяв вивченню фразеологізмів із компонентом -зоонімом.

У свідомості різних культур й народів сформувались свої стереотипи й уявлення про представників фауни. Зооніми неодноразово вже ставали об'єктом вивчення з погляду їх метафоричного емотивного переосмислення. [3,147]. Важливим елементом мовної картини світу є етнокультурна метафора, яка відображає спосіб членування й класифікацію реальності, прийняті в рамках мовної спільноти. Спосіб сприйняття дійсності й моделей поведінки, характерних для етнічного колективу, та його образ життя, виступає єдиним і стандартним. Якщо порівняти деякі зоосемізи української та німецької мови, то можна виявити деякі однакові узагальнено-образні значення. Так, для ментальності німецького народу особливе значення й продуктивність отримали два концепти культури: «людина» і «тварина». Осмислення світу людини здійснювалося головним чином через поняттєву сферу тваринного світу. Тварини є носіями певних якостей й семантичні зміни призводять до переносу назв й розвитку вторинних значень, які мають бути марковані лише позитивними конотаціями. Розглянемо групу оцінних назв диких тварин та хижаків, в яких зооморфні образи *лисиці*, *вовка* посідають одне з чільних місць. За допомогою цих зоосемізмів виражаються, порівнюються, протиставляються й оцінюються різні прикмети, риси, людські почуття, ознаки тощо. Так, *лис* у німецькій фразеології уособлює хитрість та лукавство: *ein alter (schlauer) Fuchs* – старий лис, хитрун. *hol dich der Fuchs!* – розм. фам. щоб тебе вовки з'їли! *wo sich Füchse und (Hasen)* (або: *wo Fuchs und Hase einander gute Nacht sagen* – розм. у чорта на болоті), *da kommt der Fuchs zum Loch heraus* – тепер зрозуміло, от і вся хитрість; *den Weg* (або: *diese Entfernung*) *hat der Fuchs (mit dem Schwanz) gemessen* – розм. тут стільки – то з гаком; *die Füchse brauen* (або: *kochen*) – туман лягає, стелиться (позем); *dem Fuchs beichten* – виказати свого таємниці ворогу. *Füchse prellen* – перехитрити хитрунів, самого чорта круг пальця обкрутити. *dem Fuchs den Hühnerstall anvertrauen* – приставити вовка до отари. *wenn der Fuchs zeitig ist, trägt er selbst seinen Balg zum Kürschner* (*alle lustigen Füchse kommen endlich beim Kürschner in der Beize zusammen*) – ловить вовк, мовить, а як вовка спіймають – шкуру здеруть; оділлються вовкові кобилячі сльози; *man kann dem Fuchse nicht mehr nehmen als dem Balg* – з одного вола двох шкур не деруть; *ein alter Fuchs geht nicht zum zweiten Mal ins Garn* – старого лиса трудно вловити; *der Fuchs ändert den Pelz und behält den Schalk* (*alter Fuchs ändert wohl das Haar, aber nicht den Sinn*) – вовк линяє, а натури не міняє; *wenn der Fuchs predigt, nimm die Gänse in acht* (*wenn der Fuchs Gänse fangen will, wedelt er mit dem Schwanz*) – хвостиком махає, а курочок хапає; вовча думка, а лисячий хвіст; *wo der Fuchs sein Lager hat, da raubt er nicht* – там вовк не бере, де сам живе; *ein schlafender Fuchs fängt kein Huhn* – якби все вовк лежав, то вже б досі здох; *endlich ist der Fuchs in die Schlinge gegangen* – ускочив, як лис у пастку; піймався на гачок; *man fängt auch wohl den gescheiten Fuchs* – і хитрого лиса можна зловити; *stirbt der Fuchs, so gilt der Balg* – з поганої вівці хоч вовни жмут; з мертвої лисиці хоч шкура згодиться; *den Fuchspelz anziehen* – хитрувати, лукавити; *Fuchsschwanz streichen* – підлабузнюватися, підлещуватися; лизати п'яти кому-н.

В українській мові зоосемізм *вовк* вживається для позначення «фізичного стану людини». Ця номінація семантизується через асоціації як зі швидкістю, так і з голодом, також пов'язується з виявленням таких негативних рис характеру людини, як підлабузництво, нахабство, невдячність, і навіть виступає символом старіння й непотрібності. В українських прислів'ях зоосемізм *вовк* уособлює іншу символіку.

Ця лексема первісно означала «грабіжник», на основі значення якої додатково розвивалися інші символи та асоціації та концептуалізується як: найгірший хижак (*Душить як вовк кобилу*), несправедливо звинувачена людина (*На вовка промовка, а москаль кобилу вкрав*); лихо, нещастя, біда (*Немає лісу без вовка, а села без лихого чоловіка*); ненаситність, зажерливість (*Вовкові барана з зубів не вирвати*); злодійкуватість (*Добрався як вовк до кошари*); неминуча відплата (*Вовк ловить та й вовка пиймають*); жвавність у винайденні здобичі (*Вовка ноги годують*); досвідченість (*Вовк старий не лізе до ями*); раптовість (*За вовка промовка, а він і тут*); невдячність (*З вовка годованого добра не буде*); спритність (*Вовка за вухо не втримать*); упертість (*Хто родився вовком, тому лисицею не бути*); безсоромність, лицемірство (*Позичив очі у сірка*).

У німецькій мові зоосемізм *вовк* символізує жорстокість, безжалність, досвід, погані наміри; *ein Wolf im Schafspelz (abo in Schafskleidern)* – вовк в овечій шкурі; *hungrig sein wie ein Wolf* – бути голодним як вовк; *sich bessern wie ein junger Wolf* – розбещуватися, псуватися, ставати гіршим; *dem Wolfe die Schafe befehlen* – приставити вовка до отари; *j-n durch den Wolf drehen* – відлущувати, віддубасити кого -н. *mit den Wölfen heulen* – приєднуватися до думки більшості з корисливих міркувань; *der Wolf stirbt in seiner Haut* – скільки вовка не годуй, а він у ліс дивиться.

Отже, мовна картина світу є саме продуктом інтерпретації, суб'єктивним образом, а не дзеркальним відображенням навколишнього світу, якій існує реально, незалежно від людини. Мова як інструмент концептуалізації навколишньої дійсності виражає через відповідну сукупність фрагментів мовної картини світу певну специфіку світосприйняття, національної історії та культури, тобто національний характер певного народу. Усі зоосемізми мають антропоцентричне спрямування, тобто описують людину за характером діяльності емоціями, почуттями, психологічними станами, соціальним становищем, розумовими здібностями, стосунками, характером та зовнішністю. Оскільки людина, яка живе у соціумі, послуговується мовою і не може бути ізольованою і стояти осторонь тих процесів, які відбуваються в суспільстві. Вона постійно взаємодіє із навколишнім світом, відчуває його вплив і сама впливає на його розвиток. Отже, мовна картина світу – історично сформована в повсякденній свідомості даного мовного колективу і відбита в мові сукупність уявлень про світ, визначений спосіб концептуалізації дійсності. Розкрити характер народу означає виявити його найбільш значимі соціально-психологічні риси, що історично вироблялися в нації під впливом умов проживання, способу життя, соціально-економічного ладу та ін. Національний спосіб життя народу формується природними умовами, тваринним і рослинним світом, що у свою чергу, визначають рід праці, звичаї і традиції. Мовна картина світу – це системне, цілісне відображення дійсності за допомогою різних мовних засобів. Мова є одним із головних засобів, за допомогою яких створюється соціальний механізм успадкування культури від покоління, тобто вироблення тієї культурної традиції, про яку вже йшлося. Скільки в світі мов, стільки разів у них відбився історичний досвід різних етносів у пізнанні світу й людини зокрема. Тому, звичайно, мову недаремно називають засобом творення національної культури. Мовна свідомість, як і комунікація, – явище соціальне; це не просто сума індивідуальних дій, а характерне для даного колективу явище, що відбиває його спільну діяльність.

Література

1. Гумбольдт фон В. Избранные труды по языкознанию / В. Фон Гумбольдт. – М. : Высшая школа, 1984. – 400 с.
2. Гумбольдт фон В. Избранные труды по языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт; [пер. С нем. Г.М. Рамишвили]. М.: Прогресс, 1984. – 397 с.)
3. Гутман Е.А. Сопоставительный анализ зооморфных характеристик / Е.А, Гутман. – М. : Наука, 1997. – С. 147-165
4. Кубрякова Е.С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира / Е.С. Кубрякова // Роль человеческого фактора в языке : Язык и картины мира.-М.:Наука,1988.-С.142-172.
5. Лучик В. В. Вступ до слов'янської філології. / Лучик В. В. –К.: “Академія”, 2008. – 344с.
6. Потебня А.А. Слово и миф / А.А. Потебня. – М. : Правда, 1989. -245 с.
7. Радченко О.А. Язык как мироздание. Лингвофилософская концепция неогумбольдтанства. М., 1997, Т. 1.
8. Ужченко В.Д. Актуальні питання розвитку української мови : [посібник для магістрантів] / В.Д. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 146 с.

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглядається поняття міжкультурного діалогу, виявлено його складові компоненти, а також окреслені підходи до вивчення міжкультурного діалогу.

The article deals with the concept of intercultural dialogue. The approaches to the study of intercultural dialogue are outlined.

Ключові слова: діалог культур, міжкультурне спілкування, міжкультурна компетенція, взаємодія культур.

Key words: intercultural dialogue, intercultural communication, interaction of cultures.

Уся система ставлення людини до інших людей реалізується у спілкуванні. Поняття «спілкування» є одним із центральних у системі психологічного знання. Соціальна функція спілкування полягає в тому, що воно є засобом передавання суспільного досвіду. Його специфіка визначається тим, що в процесі спілкування суб'єктивний світ однієї людини розкривається для іншої, відбувається взаємний обмін діяльністю, інтересами, почуттями та ін. У спілкуванні людина формується і самовизначається, виявляючи свої індивідуальні особливості. Результат спілкування – налагодження певних стосунків з іншими людьми [2, 13].

Комунікація від природи є конститувальним фактором суспільного розвитку. Немає спілкування – немає спільноти. Якщо ми, фантазуючи, припустимо, що суспільство, яке не розвивається, може бути без науки, освіти, то без спілкування, без передачі інформації суспільство існувати не може взагалі. З суспільним розвитком і перетворенням комунікації у систему усвідомлених, цілеспрямованих дій, скерованих на процес свідомого встановлення й підтримання контактів між членами суспільства, спілкування могло набувати характеру творчого процесу, коли реакція комуниката прогнозувалася мовцем, думка «створювалася», «пророблялася» у своїй уяві і була ніби витвором мовця. [2, 18].

Слово *комунікація* прийшло до нас через англійську мову (communication) (від лат. communico – спілкуюсь з кимось) – спілкування, передача інформації, думок, почуттів, волевиявлень людини [6,36].

Сучасний світ став принципово іншим, ніж півстоліття тому. Незважаючи на протиріччя і, навіть, конфлікти, що інколи сколихують єдиний людський простір, він характеризується цілісністю та відкритістю до діалогу й прозорістю у розгортанні внутрішніх і зовнішніх процесів, толерантністю у сприйнятті інших народів і культур та діалогічним способом життя.

Міжкультурний діалог – це особливий вид безпосередніх відносин і зв'язків, що встановлюються між двома або декількома культурами, а також тих впливів, взаємних змін, які проявляються в ході цих відносин. Вирішальне значення в процесах взаємодії культур набуває зміна станів, якостей, сфер діяльності, цінностей тієї чи іншої культури, породження нових форм культурної активності, духовних орієнтирів і

ознак способу життя людей під впливом зовнішніх імпульсів. Процес міжкультурного діалогу, як правило, є довготривалим явищем.

Міжкультурний діалог – не лише гарантія соціальної злагоди, але й джерело соціальної активності. Не менш важливим чинником міжкультурного діалогу є уникнення таких явищ як: культурна зарозумілість і самозакоханість, зневага або заздрість до інших культур, стереотипне сприйняття себе та інших, небажання змінюватись і подвійні стандарти у ставленні до себе та інших.

Проблема міжкультурного діалогу є похідною від теорії міжкультурної взаємодії або ж комунікації, ґрунтовно розробленої А.Модем. Долаючи певну формалізацію, притаманну його творам, діалог культур можна визначити як процес спілкування культур, у ході якого відбувається їх взаємна трансформація. У цьому плані визнаються три стратегії можливого розгортання діалогу культур:

- домінування однієї з культур;
- синтезування культур у нову культуру без збереження цих культур;
- синтезування зі збереженням обох культур.

Для того, щоб зрозуміти, як працює механізм діалогу культур, методично корисно уявити культуру у вигляді своєрідної системи, яка складається з декількох підсистем. Для взаємодії з іншою культурою, створюється відповідна підсистема, у якій і відбувається складний процес узгодження (адаптація) власних культурних кодів з кодами іншої культури. Такі процеси відбуваються в обох культурах, які вступають у діалог, – кожна з них створює спеціальну підсистему для діалогу з іншою. Неуспіх культурної адаптації призводить до згортання діяльності цієї підсистеми, а не системи всієї культури. Успішне просування культурної адаптації може приводити до більш широкого впливу вже видозмінених відповідною підсистемою зовнішніх культурних впливів на всю систему культури [4,109].

Діалог культур можливий лише за умови збереження власного культурного коду, “ядра” кожної культури-учасниці. При цьому слід розрізняти міжкультурний діалог країн, близьких геополітично, і країн, геополітично значно відмінних. На зламі століть у різних країнах і регіонах активізувалися процеси культурного самовизначення етносів, відродження етнокультурних традицій, як відповідь на зростаючу глобалізацію світу з її небезпекою уніфікації і стандартизації способу життя.

Інтеграційні процеси, які пронизують сучасний світ, створюють об’єктивні передумови для поглиблення контактів між народами, розширення горизонтів співробітництва, а відповідно й вимагають створення адекватних механізмів для діалогу культур, поглибленого розуміння народами одне одного, толерантного сприйняття відмінностей, подолання суперечностей та локальних конфліктів, що інколи виникають. До цього ж спонукають інтенсивні міграційні процеси, обсяги яких щороку зростають і які породжують низку проблем і суперечностей економічного, політичного і соціокультурного плану.

Національні культури мають глибокі корені, які її живлять. Плекання розвитку національної культури є гарантією того, що народ не вимре, що його не знищать космополіти, які проповідують «загально-людські цінності”. Кожна національна культура містить універсальні цінності, які притаманні всім національним культурам, але й певні особливості також. Коли ж є намагання підпорядкувати одну культуру іншій, то такі особливості зникають і світ стає одноманітним.

Міжкультурний діалог повинен збагачувати культури. Культурний міжнародний взаємообмін потрібний для того, щоб люди різних культур могли спілкуватися, а спілкуючись стирали різноманітні стереотипи, упередження щодо одне до одного, які сформовані ідеологічним чи політичним протистоянням, тобто тими, хто хоче розділяти і владарувати. „Єдність у різноманітності” — це гасло ХХІ століття. Світ не одноманітний, а багатокультурний, багатомовний, в якому кожна культура розвивається і досягає значних висот. Підкреслюючи дієвість економічних, політичних та правових чинників, вважаємо, що мовні стратегії не можуть бути вторинними засобами, бо саме вони прокладають шлях і готують підґрунтя до розуміння народів і культур, толерантного сприйняття та співпраці.

Мовні стратегії розглядаються як механізми освоєння і користування іноземними мовами в багатомовному культурному просторі. Їх сукупність є

основним культурним комунікаційним засобом, провідним елементом соціалізації особистості, її аккультурації. Спираючись на досягнення таких наук, як семіотика, лінгвістика, культурна семантика філософія освіти розглядає мовні стратегії як засіб розуміння народами культурних відмінностей одне одного, осягнення цих відмінностей як унікального формовитвору єдиної людської сутності, досягнення на цій основі їх (особливостей) толерантного сприйняття. Вони розглядаються як засіб подолання непорозуміння (неадекватного розуміння), яке завжди виникає при комунікації культур у багатокультурному просторі.

Освоєння мовних стратегій є пріоритетним напрямом освітньої політики країн-учасників Болонського процесу. Ця ж норма є пріоритетною й для України. Вивчення іноземних мов має здійснюватись на основі вільного володіння рідною мовою, так як лише вона дозволяє особистості самоідентифікуватись з власною культурою й вступати в міжкультурний комунікаційний процес у якості активного, повноважного й відповідального суб'єкта.

Метою взаємодії культур є не тільки спілкування, співпраця, спільне вирішення проблем, пізнання інтересів, потреб, цінностей, менталітету іншої культури, але також соціальна самореалізація суб'єкта однієї культури (індивіда, групи, нації) через взаємодію і взаємодоповнення з репрезентантом іншої культури

Міжкультурний діалог – складний, суперечливий і амбівалентний фактор сучасності, який є комплексом багатьох складових і залежить від впливу низки системних факторів (суспільно-політичних, світоглядно-аксіологічних, історико-спадкоємнісних, культурно-цивілізаційних, стереотипічних тощо).

Тенденції міжкультурного діалогу належать до переліку принципово коригованих явищ. Концептуальні підходи до вивчення міжкультурного діалогу як важливого чинника міжнародних відносин і одного з пріоритетних напрямків зовнішньої політики західних держав та реалізації їх зовнішньополітичних інтересів ґрунтуються на теорії багатовимірності і динамічності міжнародних процесів і глобального розвитку. Це передбачає здійснення аналізу взаємодії основних векторів цього системного явища на національному, регіональному і глобальному рівнях. Такий підхід дозволяє всебічно розглянути процес взаємодії культур на всіх рівнях, визначити його механізми та принципи, виокремити головні чинники цього процесу, з'ясувати взаємозв'язки і на цій основі зробити узагальнення і висновки. Чисельні дослідження з питань взаємодії культур свідчать про те, що зміст і результати міжкультурних

контактів здебільшого залежать від здібності їх учасників розуміти один одного і досягати згоди, яка головним чином визначається етнічною культурою кожної із взаємодіючих сторін, психологією народів, пануючими в тій чи іншій культурі цінностями. В культурній антропології ці взаємовідносини різних культур отримали назву "міжкультурна комунікація", яку слід розглядати як сукупність різноманітних форм стосунків і спілкування між індивідами і групами, які належать до різних культур.

Міжкультурна комунікація – різновид комунікації, протиставлений монокультурній комунікації, який характеризується належністю співрозмовників до різних культур [5, 348].

Цей процес відбувається в міжособистісному спілкуванні людей у побуті, родині, неформальних контактах, тобто на макро- та макрорівнях. В культурних відносинах можуть брати участь як великі, так і малі нації, які можуть мати або не мати своєї державності. Але вплив великої нації або цивілізації, без сумніву, більш масштабний, ніж малих етнічних груп. [3, 24-25].

Отже, міжкультурний діалог – це особливий вид безпосередніх відносин і зв'язків, що встановлюються між двома або декількома культурами, а також тих впливів, взаємних змін, які проявляються в ході цих відносин. Вирішальне значення в процесах взаємодії культур набуває зміна станів, якостей, сфер діяльності, цінностей тієї чи іншої культури, породження нових форм культурної активності, духовних орієнтирів і ознак способу життя людей під впливом зовнішніх імпульсів.

Література:

1. Боров В.Ю., Коваленко А.В. Культура и массовая коммуникация. – М.,1986. – 302 с.
2. Косенко Ю.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / Ю.В. Косенко. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 187 с.
3. Маркарян Э.С. Культура как система. // Вопросы философии, 1969, №9; 109 с.
4. Путь Востока. Универсализм и партикуляризм в культуре. Материалы VIII Молодежной научной конференции по проблемам философии, религии, культуры Востока. Серия "Symposium". Выпуск 34. – СПб.:, 2005. – 240 с.
5. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К., 2006. – 716 с.
6. Струганець Л.В. Культура мови. Словник термінів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 88 с.

ТРАНСПОЗИЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ДЕЙКТИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Ключові слова/Keywords: теперішній час дійсного способу/the present indicative tense, транспозиція/transposition, структуротвірна роль/structure-formative role, мовна система/language system, дейктичні елементи/deictic elements.

Важливу роль у транспозиційних можливостях теперішнього часу індикатива відіграють дейктики. При транспозиції дейктичні елементи виступають у ролі прагматичних операторів темпоральних значень дієслова. Дейктики допомагають уточнити значення теперішнього часу.

Дейксис належить до компетенції прагматики, оскільки значення дейктичного слова чи елемента не може визначитися без звернення до ситуації спілкування, тобто до мовця. За визначенням Б. Рассела, егоцентричні слова – це такі слова, денотація яких визначається відносно мовця. Дейктичні слова і елементи є основними показниками темпоральної локалізації ситуації. Здійснення референції пов'язане із прагматикою мовленнєвого акту. Крім слів типу *je, tu, ici, maintenant* важливим джерелом дейктичності виступає категорія часу, яка вписує в дейктичні координати всі речення, що вживаються в мовленні, крім тих, які У. Куайн назвав «вічними», тобто речення з гномічним теперішнім часом – це вживання не є дейктичним (*Qui cherche, trouve*).

В актах мовлення відбувається якби пристосування значень одиниць мови до потреб вираження думки мовця в даний момент при даному адресаті й інших конкретних умовах комунікації [4, 86]. Власне дейктичні засоби та словесні знаки з дейктичною семою в семантиці виконують функцію відносної характеристики предметів, осіб або подій [5, 168]. Вони забезпечують найбільший рівень актуалізації, це важливо для однозначного тлумачення мовного повідомлення [3, 168]. Дейктичні слова не називають референт, як звичайні слова, вони завжди мають віртуальне референтне значення (наприклад, *я (je)* – той, хто говорить), і в дискурсі це значення актуалізується, що сприяє ідентифікації референта на основі просторово-темпоральної ідентифікації висловлення. Дейктичні засоби мови утворюють вказівне поле мови, яке протиставляється символічному полю за ознакою співвідношення номінативної та преференційної функції мовного знака. Слухачеві дейксис потрібний для кращої орієнтації в мовленні мовця [6, 29]. Співрозмовник може не сприйняти мовлення, яке позбавлене дейктичних засобів, або сприйняти його неправильно.

Прототипними елементами просторово-часової орієнтації речення є три слова *я – тут – зараз*, відношення між якими обмежують безпосередньо дані місце й час, тотожні за положенням у просторі й часі з мовленнєвим актом, що містить *я* [1, 287]. У цьому разі йдеться про *я* мовця. Це важливо, оскільки в тексті *я* може мати

багато значень: я авторської свідомості, я персонажа і т.д. Основним є співвідношення показника (особи, часу, місця) об'єкта, який пов'язується з даним теперішнім моментом мовлення. Зі зміною часу дії дійктичні елементи можуть варіюватися, тому виникає така кореляція, як: він – тут, там – тепер, тоді – сьогодні: *Elle marche, elle était là, maintenant elle est ici*. Такі кореляції можливі в конкретній ситуації, де представлені два парадигматичні ряди. При цьому вибір синонімічних слів із двох парадигматичних рядів залежить від специфічних дейктиків (контекстуальних чи ситуативних).

Важливу роль у сфері дейктичних одиниць відіграє дієслівний час: *Demain je suis à Bruxelles. Je m'en occupe dès lundi*. У таких висловлюваннях зазначення дати, дейктичної чи недейктичної, необхідне для того, щоб висловити майбутнє значення. Без дати висловлювання *Je suis à Bruxelles* інтерпретуватиметься як теперішня реальність мовця. Звичайно, це не стосується тих випадків, де дата імпліцитна. Зазначимо, що вживання *présent-futur* строго контекстуальне: висловлювання в теперішньому часі без зазначення дати чи без контексту не може відображати майбутнього. Обставина часу може бути питальною: *Quand revenez-vous ? = Quelle est la date prévue de votre retour ? A quelle heure reviens-tu ? Quand partez-vous en vacances ?*

Приклади, які зустрічаються найчастіше, переважно поєднуються з обставинами дейктичного датування (*demain, lundi, l'année prochaine, ce soir, dans trois jours*). *Présent-futur* часто вживається в ситуації спілкування, коли співрозмовники запитують чи дають інформацію про їхню заплановану діяльність: *Qu'est-ce que tu fais ce soir ?(demain, la semaine prochaine). – Ce soir je vais au cinéma, je reçois mes parents, Que faites-vous cet été ? pour les vacances ? – Cet été on va à la mer, on fait du camping, on voyage, Tu finis à quelle heure ce soir ? – Je finis mon cours à 7 heures, je rentre à 8 heures*. Обставини часу можуть бути недейктичними: *Je prends ma retraite en 2008*. Проте такі приклади зустрічаються рідше. Частіше трапляються випадки, коли дати є неповними: *Mon avocat vient à 5 heures = aujourd'hui à 5 heures. Je suis à Bruxelles le 7 = le 7 courant, de ce mois, du mois prochain. Je suis à Bruxelles le 7 mars = de cette année*. Ці обставини визначаються ще й за відношенням до ситуації висловлювання. Дати – це референційні точки, абсолютні й автономні, особливість яких полягає в тому, що вони мають віртуальні зв'язки, що дуже легко актуалізуються з моментом висловлювання індивідуума [3, 96].

На противагу майбутньому часу, теперішній не створює горизонт очікування, почуття (побажання, страх, невпевненість) мовця, а, навпаки, визначає строгу констатацію фактів: *Mais j'écris quand même la lettre que je vous ai promise, je la termine coûte que coûte pour demain matin*.

Крім дати, яка завжди залишається необхідною, *présent-futur* може супроводжуватися обставиною, яка позначає тривалість: *Demain je suis à mon bureau toute la matinée. Cet été nous passons trois semaines au Portugal*. Можливе також обмеження часового відрізка (*de ... à, à partir de, jusqu'à*): *Demain je reçois des clients de 14 à 16 heures. Demain je suis à mon bureau à partir de 10 heures. Je vous attends demain à partir de 3 heures. Demain je suis à mon bureau jusqu'à 6 heures*. Але тут неможливе вживання *depuis* з датою чи з тривалістю, так само як і *il y a ... que, ça fait ... que*: **Demain je suis à Bruxelles depuis midi. *Demain midi je suis à Bruxelles depuis deux heures. *Demain midi il y a deux heures que je suis à Bruxelles*.

Présent-futur не дозволяє за наявності внутрішньої референційної точки ро-

бити поєднання часу, що проходить, з початком реалізації процесу. І в цьому полягає відмінність між *présent-futur* і *présent actuel*, який допускає таке вживання: *Je suis à Paris depuis 4 ans. Je vous attends depuis 19 heures.*

Інша протилежність, що диференціює *présent-futur* від *présent actuel*, – це вживання перифрази *être en train de*: *A cette heure-ci Paul est en train de se dorer à la plage* (**Demain à cette heure-ci je suis en train de me dorer à la plage. Actuellement je suis en train de finir mon devoir* (**Demain je suis en train de finir mon devoir*).

Проте *présent-futur* допускає вживання *encore* і *déjà*: *La semaine prochaine je suis encore à Paris. Le mois prochain on est déjà en vacances. C'est déjà la rentrée des classes.*

З іншого боку *présent-futur* не допускає вживання маркерів багаторазовості (*souvent, généralement, quelquefois*): **L'année prochaine je vais plusieurs fois au bureau à bicyclette. L'année prochaine je vais souvent au bureau à bicyclette.* Проте він може позначати звичну повторюваність, експліцитно чи інферентно: *Le mois prochain je suis à Bruxelles tous les lundis. L'année prochaine j'achète Le Figaro. L'année prochaine je vais au bureau à bicyclette.* Особливість звичного повтору полягає у відношенні між протяжністю часової рамки і тривалістю часу, необхідного для реалізації процесу. Це такий самий спосіб, як і в *présent actuel*: *Paul va à l'école à pied* – констатація звичного повтору, що триває і в майбутньому.

Важливу роль при використанні *présent-futur* відіграє лексико-граматичне значення перфективних та імперфективних дієслів, що пов'язано з аспектуальним смислом індикатива [2, 155]. *Présent-futur* легко вживається з перфективними дієсловами (миттєвими чи ні): *Dans cinq minutes ça explose!* Перфективність процесу розглядається не в теперішньому часі, а як програмування, коли висловлення узгоджує ефективну реалізацію з передбаченою датою вибуху, пояснення, екзамену. У такому випадку можливе вживання прийменника *en*: *La semaine prochaine j'atteins le sommet en deux heures.* Досить широко розповсюджене *présent-futur* з перфективними дієсловами, що означають певний вид діяльності: *Demain je travaille toute la journée. Demain je fais cours de 4 à 6 heures. Lundi prochain j'ai cours à 11 heures.* Висловлення в *présent-futur* з дієсловами, що означають стан людини, її почуття, звучить дивно: **Demain je suis heureux.* Це пояснюється, мабуть, тим, що почуття важко передбачити чи запрограмувати. Перфективні чи імперфективні предикати повинні бути програмовані. Одним словом, перфективність чи імперфективність дієслова не є релевантним. При взаємодії деяких перфективних та імперфективних дієслів з дейктиками границя дії не може бути встановлена в зв'язку з лексичним значенням дієслова індикатива.

У прикладах, які ми розглядали вище, зазначена дата не збігається з моментом висловлення, це маркер певної дистанції в часі. У разі вживання теперішнього часу в значенні майбутнього, коли дата не зазначена, ця форма отримує значення *futur immédiat*: *Je pars (tout de suite, maintenant). J'y vais (tout de suite) ! On y va ? Qu'est-ce qu'on fait ? On part ou on reste ? D'accord je prends ce modèle-ci.* *Présent-futur immédiat* імплікує обставину часу типу *tout de suite*, яка відсилає майбутню дію до теперішнього. Дія розгортається в присутності мовця і його співрозмовника; майбутнє прилягає до теперішнього. У таких випадках немає часової дистанції, яка б віддаляла майбутнє від теперішнього. Саме цим і відрізняється вживання *présent-futur* від *présent-futur immédiat*. Порівняймо:

1. *Je reviens tout de suite !* Це висловлення явно підкреслює значення futur immédiat. 2. *Je reviens dans trois semaines.* Тут зазначена дата передбачає певну часову дистанцію.

Проте висловлення *Je reviens dans cinq minutes* двозначне. Важливу роль тут відіграє інтонація, з якою воно висловлене. Якщо воно сказане з тією ж інтонацією, що й *Je reviens tout de suite !*, то інтервал *dans cinq minutes* буде зовсім незначним (*dans cinq minutes = autant dire tout de suite*). Якщо воно висловлене тоном констатування факту, тоном об'єктивного визначення часу відсутності перед поверненням, тоді воно стосується майбутнього (*dans cinq minutes* лінгвістично буде рівнозначним, як і *dans trois semaines*).

Розглянемо приклад, де майбутній час тісно пов'язаний з présent-futur, що дозволить оцінити різницю між цими часами: « *Demain je suis libre toute la journée* », *lui dis-je timidement.* « *Oui, mais moi j'ai beaucoup à faire, répond-t-elle d'une voix sèche. Non je ne peux pas te voir. Je t'écrirai d'Egypte* ». Принцип диференціації майбутнього відносно теперішнього полягає не в часовій дистанції, не в тому, що майбутній час позначає дію, більш віддалену від теперішнього, а в модальному порядку. *Demain je suis libre toute la journée* – це констатування факту (= *je n'ai rien de prévu pour demain*), в той час як *Je t'écrirai* – це обіцянка. Умови вірогідності двох фраз дуже різні: констатування факту в présent-futur подається як визначена вірогідність, а обіцянка в майбутньому базується тільки на правдивості зобов'язання мовця.

Таке ж саме відношення між завчасно встановленим фактом у теперішньому і обіцянкою в майбутньому знаходимо в наступному прикладі: *Oui, oui, je vous dirai demain en quoi consiste ce beau métier. Vous partez après-demain, nous sommes donc pressées.* Два часи нашарувалися зворотнім способом (майбутній час з *demain*, а теперішній з *après-demain*). Очевидно, що *je vous dirai* – це обіцянка мовця; а *vous partez après-demain* інтерпретується як констатування факту встановленої дати. Отже, різниця між теперішнім і майбутнім часом полягає в модальному значенні, а не в хронологічному.

Підводячи деякі підсумки, зазначимо, що у функціональному (дискурсивному) плані значення темпоральних форм представляються варіантними (контекстуально залежними) відносно їх інваріантних значень як одиниць мовної системи. Віртуальне референтне значення темпоральної форми конвертується в мовленні в актуально-референтне. У конкретній мовленнєвій реалізації істотну роль відіграють дейктичні елементи. Особливого значення набуває взаємодія значень форм теперішнього часу дійсного способу, які актуалізують у мовленні семи теперішнього чи майбутнього системно-мовного значення цієї темпоральної структури. При цьому для позначення власне теперішнього необхідна додаткова вказівка у вигляді окремого дейксису чи відповідного контексту.

Література

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М. : Прогресс, 1974. – 447 с.
2. Бондарко А. В. Вид и время русского глагола / А. В. Бондарко. – М. : Просвещение, 1971. – 239 с.
3. Бюлер К. Теория языка. Репрезентативная функция языка / К. Бюлер. – М. : Прогресс, 2000. – 528 с.

4. Кравченко А. В. Вопросы теории указательности: Эгоцентричность. Дейктичность. Индексальность / А. В. Кравченко. – Иркутск : Изд-во Иркутск. ун-та, 1992. – 212 с.
5. Уфимцева А. А. Лексическая номинация / А. А. Уфимцева // Языковая номинация. – М. : Наука, 1977. – С. 5–85.
6. Banfield A. Phrases sans paroles / A. Banfield. – P. : Seuil, 1995. – 243 p.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ОСОБЛИВОСТІ НАГОЛОШУВАННЯ ЗАПОЗИЧЕНИХ ФОРМАНТІВ -ОР, -ІР/-ИР/ЇР, -ОТ /-ІОТ,-ЕР/ -ОНЕР В ІМЕННИКАХ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті аналізуються тенденції наголошування запозичених іменникових суфіксів чоловічого роду (-ор, -ір/-ир/їр, -от /-іот,-ер/ -онер), що властиві сучасній українській мові. Установлено, що форманти іншомовного походження віддають перевагу одній наголосовій позиції, зокрема перебувають під наголосом \acute{u} .

Ключові слова: *формант, морфема, позиція, фонетика, склад, наголос, дериватологія, іменник.*

Keywords: *formant, morpheme, position, phonetics, syllable, stress, derivatology, noun.*

У мовознавстві твердження про вільний словесний наголос у східнослов'янських мовах доповнене тезою про наявну певну залежність між морфемною будовою слова та наголосовими характеристиками формантів (Н.Ф.Клименко). Згідно з висновками вчених, відповідно цього припущення, здатність пересування суфікса щодо словесного наголосу обмежена морфемною будовою слова.

Залежність акцентуаційних характеристик прикметникових суфіксів від морфемної будови слова в україністиці описано в працях Н. Клименко. У них запропоновано і методику такого дослідження матеріалу [2,с.86].У цій розвідці аналізується взаємовідношення між морфемною і складотвірною структурою слова. Зіставлення трьох підсистем прикметників з варіативними словозмінними основами дало можливість дослідниці вперше вивчити акцентуаційні особливості прикметників у сучасній українській мові, і зробити такі теоретичні висновки, які є вагомими і для нашого дослідження.

Опис великого фактичного матеріалу дозволив дослідниці конкретизувати твердження про рухомий наголос в українській мові. Виявилось, що він буває рухомим у досить-таки обмеженому діапазоні, що диктується особливостями морфемної структури слова.

У цьому плані іменникова акцентуація досліджена недостатньо, тому у своїй статті ми описуємо наслідки аналізу наголосових характеристик запозичених суфіксів -ор, -ір/-ир/їр, -от /-іот,-ер/ -онер, одержані згідно з методикою, запропонованою Н.Ф.Клименко.

Позиції суфіксів щодо словесного наголосу передаємо умовно такими схемами: \acute{u} \acute{u} (наголошено суфікс), - \acute{s} (позиція суфікса після наголошеного складу), - $\acute{'} \acute{u}$ (через склад після наголосу), - $\acute{'} \acute{u}$ \acute{u} (через два склади після наголосу), \acute{u} - $\acute{'} \acute{u}$ (наголошено післясуфіксальний склад).

Поширений формант **-ор-** в іменниках чоловічого роду вказує на назви осіб за родом їх занять і діяльності, а також знарядь дії, приміщення. Він зустрічається

у складі 298 одиниць, де має дві акцентні ознаки: є наголошеним (293 слова) і стоїть після наголошеного складу. Іменників, де реалізується перша наголосова позиція, небагато – 4: ди/фуз/ор, кредит/ор, обер/прокур/ор, прокур/ор. У 65 словах наголошений суфікс стоїть одразу ж після кореневої морфеми: агрєс/ор, дїкт/ор, інстрїкт/ор, констрїкт/ор, посєс/ор, сан/інспєкт/ор, спів/редакт/ор. У 193 одиницях **-ор-** стоїть після іншої наголошеної морфеми **-ат-**: елев/ат/ор, інкуб/ат/ор, культив/ат/ор, лїквід/ат/ор, медї/ат/ор, організ/ат/ор, форт/и/фік/ат/ор; **-ит-** (4 одиниці): депоз/и'т/ор, експед/и'т/ор, ревіз/и'т/ор, репет/и'т/ор; **-т-** (1 слово): авїа'т/ор; **-їст-** (1 слово): терм/їст/ор.

У сучасній українській мові суфікс **-ор-** може входити до складу похідної морфеми **-атор/-іатор**, що зустрічається у 28 одиницях з наголошеною частиною **-ат-**: анализ/ат/ор, віце/губерн/ат/ор, губерн/ат/ор, експеримент/атор, оренд/атор, резон/атор. За продуктивними наголосовими ознаками суфікс **-ор-** виділяється з-поміж інших запозичених. Для нього найактивніша позиція після наголошеного складу, для решти – наголошення самого суфікса.

Запозичений суфікс **-ир/-ір** має дві наголосові ознаки. У 19 словах реалізовано формант **-ир**. У 17 з них він наголошений: баланс/ір, бригад/ір, дебош/ір, кас/ір, орієнт/ір, репет/ір; у двох словах – стоїть після наголошеного складу **ї** **-ир**: лейко/пласт/ир, пласт/ир.

Морф **-ір-** має лише одну акцентну ознаку – він буває лише наголошеним (4 одиниці): банк/ір, блюзн/ір, конвой/ір, нївел/ір. Цікаво, що омографічний йому морф **-ір-** у словах: бог/о/мат/ір, мат/ір, пра/мат/ір має іншу акцентну характеристику – стоїть за наголошеним складом.

У шести одиницях трапляється іншомовний формант **-от-**, який вказує на назви осіб за їх ознаками і здебільшого є наголошеним **от** (5 слів): ком/патрі/от, кіпрі/от, лже/патрі/от, патрі/от, соціал/патрі/от; лише в одному слові він стоїть після наголошеного складу **ур** **от**.

Цікаво, що для питомого суфікса **-от**, який є омонімічним до названого і трапляється в іменниках жіночого роду на зразок: глух/от/а, прав/от/а, слїп/от/а, спраг/от/а, темн/от/а, характерні дві позиції – перед наголошеною флексією або під наголосом: бруд/от/а, гол/от/а, гриз/от/а, роб/от/а, спек/от/а. Запозичена морфема **-от-** збігається ще з морфом **-от-** (варіантом суфікса **-їт-**), у словах на зразок : гурк/от/лїв/ий, чи словоформах гурк/от/у, який буває здебільшого ненаголошеним і некінцевим у слові (словоформі).

Від решти аналізованих запозичених формантів **-ер/-онер** відрізняється тим, що займає три наголосові позиції:

перебуває під наголосом **ер** (115 одиниць): гастрол/ер, гувер/нер, мільйон/ер, фарс/ер, фантаз/ер, фриз/ер;

стоїть після наголошеного складу **ї** **ер** (36 слів): танк/ер, трєн/ер, фрєз/ер, чїп/ер, шїб/ер;

через склад після наголошеного **ї** **ер** (2 слова): траул/ер, фїніш/ер.

Наголошений **-ер-** може стояти як після кореневого морфа (77 одиниць): ліфт/ер, мїліон/ер, монт/ер, стаж/ер, ремонт/ер, так і після інших формантів:

-он- (32 одиниці): акціон/ер, консесї/он/ер, контр/революці/он/ер, мїліці/он/ер, пенсі/он/ер;

-аж- (2 слова): монт/аж/ер, трен/аж/ер;

-ад- (1 слово): грєн/ад/ер;

- ік**- (1 слово): хрон/ік/ёр;
- із**- (1 слово) : гіпн/от/із/ёр;
- ир**- (1 слово) : франт/ир/ёр;
- ул**- (1 слово) : фунік/ул/ёр.

Більшість із цих слів позначають істоти. Натомість серед іменників з другою акцентною ознакою (**Їер**) переважають одиниці на позначення предметів : гліс/ер, грўб/ер, карт/ер.

Як бачимо, за наголосовими ознаками та їх реалізацією в українській мові зіставляються суфікси **-ор-** та **-ер-**. Можливо, це зумовлено різними джерелами запозичень цих суфіксів. Суфікс **-ор-** зберігає наголосові ознаки латинської мови, **-ер-** здебільшого французької (де він наголошений). Під впливом німецької чи англійської **-ер-** займає позиції після наголошеного в слові складу: гліс/ер, або через склад від нього: траул/ер.

Аналіз засвідчує, що найактивнішою акцентною ознакою запозичених суфіксів у сучасній українській мові є наголошення самого суфікса. У більшості формантів це одна можлива і реалізована ознака. Навіть тоді, коли запозичений суфікс займає дві (за винятком суфікса **-ор**), дуже рідко три позиції щодо словесного наголосу, ця позиція є найбільш поширеною.

Відомо, що аналізовані суфікси запозичені в основному з латинської та грецької мови (Словник, 1975: 775). Так, з латинської українською запозичені: **-ор**; з грецької: **-от**; з німецької: **-ер**; з французької: **-ир/ір/ір**.

Досліджений матеріал дозволяє зробити висновки, що більшість запозичених іменникових суфіксів, кінцевих у слові, зберігають в українській мові наголос мови-етимона. Це – морфеми **-ир**: ювелір (з голл.), репети’р (з нім.), **-ор**: прокурор (з фр.), агресор (з лат.), **-от**: кіпріот (з гр.), **-ер**: гастролёр (з фр.), кёрнер (з нім.).

Отож, засвоєні з інших мов кінцеві суфікси іменників чоловічого роду підлягають головній для них тенденції наголошення – перебування під наголосом. Вона діє настільки сильно, що деякі з морфем цього типу змінюють наголосові характеристики мови, з якої вони запозичуються, перебираючи наголос на себе. Причому, ця ознака визначальна для продуктивних і малопродуктивних суфіксів з інших мов. Вона засвідчує більшу продуктивність і в тих кількох, які займають декілька позицій щодо словесного наголосу. Можливо, у цьому виявляється до певної міри закономірність у засвоєнні запозиченої одиниці, меншої за слово.

Література

1. Інверсійний словник української мови / відп. ред. С.П. Бевзенко. – К. : Наукова думка, 1985. – 812 с.
2. Морфемна структура слова /Т.О. Грязнухіна, Н.Ф. Клименко, Л.І. Комарова, М.П. Муравицька, М.М. Пещак. – К. : Наукова думка, 1979. – 336 с.
3. Погрібний М.І. Словник наголосів української літературної мови / М.І. Погрібний; за ред. І.О. Варченка. – К. : Радянська школа, 1964. – 604 с.
4. Словник української мови в 11-ти томах.– Т. 4 / ред. А.А. Бурячок, П.П. Доценко.– К. : Наукова думка, 1973. – 840 с.
5. Яценко І.Т. Морфемний аналіз : словник-довідник (у 2-х томах) / І.Т. Яценко; за ред. Н.Ф. Клименко.– К. : Вища школа, 1980–1981.

ЗМІШАНА ФОРМА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У поданій статті розглядаються переваги використання змішаних форм навчання. Подається визначення «змішаного навчання» та роль і місце інформаційних технологій в процесі викладання і навчання.

Ключові слова: змішане навчання, інформаційні технології, дистанційне навчання.

Key words: blended learning, information technologies, distance learning.

Як свідчать практика й ряд досліджень, тенденція навчання чітко розвивається в напрямку змішаного навчання. Під змішаним навчанням (blended learning) прийнято розуміти об'єднання формальних засобів навчання – роботи в аудиторіях, вивчення теоретичного матеріалу з неформальними, наприклад, обговоренням за допомогою електронної пошти й інтернет-конференцій. Змішана форма навчання органічно з'єднує в собі як денні, так і дистанційні форми навчання.

Все більший розвиток одержують нові освітні технології, засновані на ефективному використанні в навчальному процесі вузів сучасних засобів і методів передачі знань. Сучасні інформаційні технології відкривають нові перспективи для підвищення освітнього процесу.

Змішана модель навчання - це модель використання розподілених інформаційно-освітніх ресурсів в стаціонарному навчанні із застосуванням елементів асинхронного й синхронного ДН. Практикується як елемент стаціонарного навчання при проведенні аудиторних занять і в самостійній роботі студентів. Тобто змішане навчання успадковує переваги дистанційного навчання й виключає його недоліки. [5]

Змішане навчання складається із трьох етапів: дистанційне вивчення теоретичного матеріалу, освоєння практичних аспектів у формі денних занять, остання фаза – здача іспиту або виконання випускної роботи.

Цілі навчання при змішаній формі залишаються попередніми, змінюються засоби й методи їх досягнення. Система контролю знань одержує нові можливості: використання контролюючих систем у поєднанні із традиційними методами.

Змішане навчання використовує найрізноманітніші методи, як традиційні, так і інтерактивні: лекційні лабораторні, комп'ютерні презентації, комп'ютерне навчання й навчання через Інтернет. Ці методи використовуються як окремо, так і в поєднанні один з одним.[2]

Видавництва електронної продукції випускають різні види мультимедійних продуктів: електронні підручники, довідники, контролюючі програми, енциклопедії тощо. Ці програмні продукти можуть бути гарною допомогою у викладанні, але часто не підходять у якості доповнення до створеної програми з предмету й вимагають коригування. Тому розроблені самим викладачем електронні навчальні посібники

більш корисні й цікаві у використанні. Найважливішими факторами, що забезпечують ефективність застосування ЕСН, розроблених викладачем, стають їхня висока доступність, простота (виключається необхідність придбання, установки й супроводу ПО, знижуються вимоги до комп'ютерних ресурсів) і можливість колективної роботи з учнями. [1]

І звичайно, змішане навчання можна використовувати при підготовці будь-яких фахівців без винятку.

Змішане навчання :

- востороннє спілкування;
- учень активний, діяльний, залучений у навчальний процес;
- учень знайомий зі структурою курсу;
- учень перебуває під керівництвом;
- текст навчального посібника написаний у дружній і
- підбадьорливій формі;
- учень застосовує набуті знання й навички;
- завдання й вправи розміщені по всьому тексту;
- текст поділений на невеликі розділи;
- передбачені контрольні завдання;
- учень одержує відгуки про свої успіхи.

Змішане навчання допускає збереження загальних принципів побудови традиційного навчального процесу. Ідея застосування елементів асинхронного й синхронного ДН при змішаному навчанні полягає в тому, що певну частину навчальних дисциплін (або дисципліни) студенти (слухачі) освоюють у традиційних формах навчання (стаціонарній або заочній тощо), а іншу частину дисциплін (або дисципліни) – за технологіями мережевого навчання. Співвідношення частин визначається готовністю освітньої установи в цілому до подібної побудови навчального процесу, а також бажанням і технічними можливостями студентів (слухачів). Такий підхід зветься „гнучке навчання” (flexible learning). [4]

Під змішаним навчаннями розуміється поєднання формальних засобів навчання – роботи в аудиторіях, вивчення теоретичного матеріалу і інноваційних (електронних) форм навчання, наприклад, обговорення за допомогою електронної пошти та Інтернет – конференції, а також безперервним удосконалюванням методів навчання, професійних знань самих викладачів. Змішана форма навчання органічно поєднує в собі як денні, так і дистанційні форми навчання. У разі ретельного планування навчального процесу та обґрунтованого добору засобів, змішане навчання є ефективною формою навчання і дає студентові більше шансів навчатися і здобувати якісні знання.

Література

1. Андреев А.А Компьютерные и телекоммуникационные технологии в сфере образования // Школьные технологии, 2001. №3.
2. Морзе Н.В. Дистанційна технологія як основа сучасних інформаційних технологій у навчанні / Нові технології навчання: збірник наукових праць. – Вінниця: Академія педагогічних наук України; Вінницький соціально-економічний інститут університету «Україна». – 2011. – Вип. 30. – С.32-42

3. Кун К. E-Learning – электронное обучение // Информатика и образование:- 2006. – №10. – С.16-18
4. Кухаренко В., Рибалко О., Сиротенко Н. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: Навч. посібн., 3-є вид. / За ред. В. Кухаренка – Х.: НТУ “ХПІ”, Торсінг, 2002. – 320 с.
5. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. 2 М.: НИИ школьных технологий, 2006.

Левицька Л.Я.

доцент, кандидат педагогічних наук,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Микитка І.С.

старший викладач,
Львівський національний університет
імені Івана Франка

ПЕДАГОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті досліджено проблему необхідності та ефективності використання рефлексивного підходу у процесі формування професійної компетентності вчителя іноземної мови у студентів педагогічних коледжів, інститутів та університетів.

Ключові слова: педагогічна рефлексія, рефлексивний підхід, професійна компетентність, вчитель іноземної мови.

Key words: pedagogical reflection, reflective approach to professional competence, foreign language teacher .

Концепція модернізації сучасної української освіти передбачає підготовку кваліфікованих, компетентних фахівців, соціально й професійно мобільних, конкурентоспроможних на вітчизняному, європейському і світовому ринках праці. Сучасна українська педагогічна наука шукає шляхи та підходи до вдосконалення фахової підготовки майбутніх вчителів іноземної мови, залучаючи цілу низку способів, методів, засобів та прийомів.

Незважаючи на те, що проблемою формування професійної компетентності вчителів іноземної мови займається чимало українських та зарубіжних вчених (О.Б.Бігич, Н.Ф.Бориско, С.Ю. Ніколаєва, Н.В.Барграмова та ін.), питання формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови видається мало дослідженим.

З огляду на зазначене, метою статті є висвітлення теоретично нового підходу до формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в умовах навчання та під час педагогічної практики.

Завданнями даного дослідження є визначення необхідності та ефективності застосування рефлексивного підходу в процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

Як і багато сучасних учених, ми вважаємо, що сучасний вчитель іноземної мови повинен володіти високою професійною компетентністю. Під професійною компетентністю ми розуміємо сукупність професійних знань, умінь та навичок, здобутих в процесі спеціального профільного навчання і безпосередньо під час виробничо-педагогічної практики; наявність професійної самосвідомості, професійної ерудиції, кругозору та адекватної самооцінки. Не менш важливим аспектом професійної педагогічної компетентності є мотиваційна сфера особистості, профе-

сійно значущі якості особистості та зростання професійної педагогічної майстерності, елементами якої можна вважати творчий, нетрадиційний підхід у вирішенні професійних завдань, вміння орієнтуватися в нестандартних ситуаціях [1]. Ефективним способом розвитку вищезазначених аспектів, а відповідно, і способом формування професійної педагогічної компетентності ми вважаємо використання рефлексивного підходу, який передбачає здатність до педагогічної рефлексії. Цей підхід набув широкого поширення в системі зарубіжної професійної освіти, особливо для педагогів-практиків, як можливість безперервної освіти, вдосконалення професійної педагогічної майстерності, ерудиції та кругозору, а також розвитку критичного мислення та адекватної оцінки власної професійно-педагогічної діяльності.

Рефлексію розглядають як один із механізмів саморегуляції педагога [2; 4; 5; 6]. Її трактують як «здатність займатися самоаналізом, тобто здатність до критичного переосмислення власного досвіду» [4, 4]. Л.Гапоненко [2] вважає рефлексію психологічним механізмом корекції професійної поведінки у педагогічному спілкуванні. Рефлексія є «ключовим моментом розвитку особистості» [6, 22] і виступає як аналіз суб'єктом власного психічного стану і відтак спрямована на його самовдосконалення. Рефлексія сприяє свідомому виконанню будь-якої діяльності. Особливістю цього механізму у процесі навчання майбутніх учителів є його інтелектуальна спрямованість (на усвідомлення знань, своїх дій, оволодіння вміннями планування й самоорганізації). Таким чином, «педагогічна рефлексія – це усвідомлення вчителем себе самого як суб'єкта діяльності: своїх особливостей, здібностей, того, як його сприймають учні, батьки, колеги, адміністрація. Водночас це усвідомлення цілей та структури своєї діяльності, засобів її оптимізації» [6, 22].

Професійний розвиток педагога здійснюється у двох напрямках: професійному та особистісному. Професійне зростання – це кількісна характеристика, що припускає високу професійну кваліфікацію, розвинені професійні вміння, включаючи прийняття рішень, планування, алгоритми вирішення проблемних ситуацій, тобто все те, що веде до отримання високих результатів у професійній діяльності. Як правило, під професійним зростанням розуміємо професійну підготовку: освіту та підвищення кваліфікації. Особистісне зростання – це якісна характеристика педагога як об'єкта професійної діяльності, що передбачає розвиток таких професійно значущих якостей, як мотивація, творчість, система цінностей тощо. Особистісне зростання ототожнюють з саморозвитком.

Професійний розвиток педагога відбувається одночасно з розвитком його особистості. Особистісний розвиток спонукає до професійного зростання через більш глибоке розуміння дидактичних і методичних принципів, що в сукупності стає досвідом педагогічної діяльності. А відтак, зміни в професійній діяльності незмінно супроводжуються змінами в особистості педагога внаслідок критичного осмислення та рефлексивного переосмислення своїх переконань, життєвих цінностей, набутого досвіду. Педагогічна рефлексія відіграє важливу роль у професійному розвитку педагога. Вдаючись до рефлексії, педагог аналізує набутий досвід, робить висновки і будує плани на майбутнє. Рефлексія допомагає педагогу проявляти більшу гнучкість у плануванні занять з урахуванням реальних комунікативних потреб і психологічних особливостей учнів. Рефлексивний підхід у формуванні професійної компетентності педагога визначається як процес звернення до власного досвіду, його осмислення та

критичне оцінювання певної педагогічної цілі. В основі рефлексивного підходу лежить здатність до педагогічної рефлексії, яка включає в себе онтологічну діяльність поєднану зі змістом предметних знань, та психологічну діяльність, яка полягає у суб'єктивному сприйманні цієї діяльності [3]. Запропонована модель навчання більшою мірою, ніж будь-яка інша, відображає специфіку професійної діяльності вчителя: «Рефлексивний компонент у роботі вчителя об'єктивно виникає з принципової неможливості створити якийсь універсальний довідник з уже готовими порадами та рекомендаціями на всі випадки життя. Освітній процес настільки динамічний, мінливий, що не можна раз і назавжди освоїти всі секрети педагогічної праці. Те, що безвідмовно діяло сьогодні, вже завтра може виявитися недостатнім або навіть непридатним. З цієї причини викладацька діяльність за своєю природою є творчою, а вчитель – професіоналом, який безперервно аналізує свою роботу» [9, 5].

Оскільки одним з аспектів професійної компетентності вважається сукупність знань, умінь і навичок, отриманих в процесі практичної діяльності, можна стверджувати, що студенти мають можливість здійснювати педагогічну рефлексію, спираючись на власний педагогічний досвід в ролі вчителя, або звертаючись до свого досвіду не з позиції вчителя, а учня, приймаючи участь у спостереженні за своїми товаришами та більш досвідченими вчителями.

Під час навчання студенти знайомляться з майбутньою професією, проходячи педагогічну практику. Це дає їм можливість застосувати засвоєні теоретичні знання, уміння й навички на практиці, осмислити результати своєї педагогічної діяльності і, оцінивши її результати, спланувати свою подальшу професійну діяльність. В процесі проходження педагогічної практики студенти детально описують свої дії, що в свою чергу дозволяє виставити синхронічну та діахронічну оцінку власній діяльності. Цей вид педагогічної рефлексії сприяє формуванню об'єктивної картини оцінки здійснюваної педагогічної діяльності та має вагому практичну цінність, оскільки студенти мають можливість визначити співвідношення своєї діяльності з метою і змістом навчальної програми, використання особистісно-зорієнтованого підходу до навчання, а також доцільність застосованих методів, прийомів та засобів під час педагогічного процесу. Крім того, студенти можуть порівняти свої записи із записами своїх товаришів і проаналізувати ефективність своєї педагогічної діяльності з діяльністю інших, шляхом обміну отриманого досвіду, знань, вражень, що мають безпосереднє відношення до практичної діяльності в даній конкретній сфері.

Ключовим аспектом рефлексивного підходу є спостереження [3; 7; 9]. Існує два види спостереження: спостереження та аналіз роботи досвідченого вчителя і спостереження та аналіз діяльності один одного. Спостереження за роботою досвідченого вчителя відбувається на початку першого тижня безпосередньо під час проходження практики. Студенти мають можливість побачити роботу вчителя іноземної мови, проаналізувати доцільність застосованих ним різноманітних методів та прийомів навчання, а також зробити висновки щодо здійснення ним професійно-педагогічної діяльності та її результатів. Такий вид підготовки дозволяє студентам безпосередньо побачити, що таке педагогічна діяльність на практиці, в яких умовах їм доведеться працювати і з якими можливими проблемами вони можуть зіштовхнутися. Зрозумівши і усвідомивши сприйняту інформацію, студенти визначають рівень власних знань, умінь та навичок. Позаяк одним з найважливіших показників

професійної компетентності є висока мотивація і позитивно-особистісне ставлення студента до конкретної професійної діяльності.

Другий вид спостереження полягає у спостереженні та аналізі студентами діяльності один одного. На практичних заняттях вони мають можливість програвати різні педагогічні ситуації, спробувавши себе в ролі вчителя. Акцент під час практичних занять робиться на особливості методики викладання іноземної мови. Таким чином, за допомогою рефлексивного підходу формуються основи професійної практичної діяльності, що базується на творчому, нестандартному підході у вирішенні професійних завдань, інтелектуальній лабільності та вмінні орієнтуватися в нестандартних ситуаціях. Тут також закладаються основи адекватної професійної самооцінки, розвивається критичне мислення. Оскільки перераховані аспекти є безпосередніми складовими професійної компетентності, можна зробити висновок про те, що активна участь у спостереженні за професійною діяльністю один одного та обговорення представлених ситуацій дійсно сприяє формуванню професійної компетентності. Перший практичний педагогічний досвід – завжди передбачає чималу кількість помилок, тому саме на цьому етапі рефлексивний підхід має чи не найважливіше значення у формуванні професійної компетентності майбутнього педагога.

Педагогічною рефлексією користуються не тільки досвідчені вчителі, а й початківці. Вона допомагає студентам усвідомити, яку професію вони обрали і з чим буде пов'язана їхня подальша трудова діяльність. Таким чином, використання рефлексивного підходу ми вважаємо вагомим компонентом у процесі формування професійної компетентності вчителя іноземної мови у студентів педагогічних коледжів, вишів та університетів. Це, на нашу думку, сприятиме усвідомленому вибору педагогічної професії.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі ми вбачаємо у дослідженні використання рефлексивного підходу у формуванні професійної компетентності студентів як майбутніх вчителів іноземної мови під час проходження ними педагогічної практики.

Література

1. Баграмова Н.В., Колкова М.К., Шишкина И.П. Использование результатов НИР для поаспектного развития профессиональной компетенции студентов языковых факультетов педагогических вузов / Н.В. Баграмова, М.К. Колкова, И.П. Шишкина // Подготовка специалистов области образования: Сб. ст. СПб., 1999. Вып. 7.
2. Гапоненко Л. Развитие рефлексии как психологического механизма коррекции профессиональной поведінки у педагогическом спілкуванні / Л. Гапоненко // Рідна школа. – 2002. – № 4. – С. 14-16.
3. Морева Н.А. Технологии профессионального образования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Н.А. Морева. М.: Академия, 2005.
4. Полякова Г. Показники педагогічної творчості вчителя / Г. Полякова // Психолог. – 2006. – № 35. – С. 3-5.
5. Семенов И.Н., Степанов С.Ю. Проблема предмета и метода психологического изучения рефлексии / И.Н. Семенов, С.Ю. Степанов // Исследование проблем творчества [под ред. Я.А. Пономарева]. – М.: Педагогика, 1980. – С. 116-124.

6. Тур Р.Й. Педагогічна рефлексія – основа формування творчого саморозвитку особистості / Р.Й. Тур // Управління школою. – Харків, 2004. – № 13. – С. 22-24.
7. Richards J. C. Professional development for language teachers: strategies for teacher learning/ J.C. Richards, Th.S.C. Farrell. – Cambridge Language Education. – CUP, 2005. – 202 p.
8. Tice J. Reflective teaching: Exploring Our Own Classroom Practice / J. Tice. – www.teachingenglish.org.uk/think/methodology/reflection.shtml.
9. Wallace M. Training foreign language teachers. Cambridge University Press, 1991.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТИПИ УСІЧЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ

У статті досліджується специфіка функціонування перерваних речень у текстах новел сучасної французької письменниці А.Гавальди. Встановлюється їх формальна та семантична варіативність. Усічені конструкції є повноцінними комунікативними конструкціями, максимально економними, лаконічними, словесно згущеними, зредукованими, фрагментарними, стилістично доцільними.

Ключові слова: усічені речення, перервані конструкції, елімінація, редукованість, предикативне ядро, семантичне навантаження.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ТИПЫ УСЕЧЕННЫХ КОНСТРУКЦИЙ.

В статье исследуется специфика функционирования усеченных предложений в текстах новел современной французской писательницы А.Гавальды. Устанавливается их формальная и семантическая вариативность. Усеченные конструкции являются полноценными коммуникативными конструкциями, максимально экономными, лаконичными, редуцированными, фрагментарными, стилистически целесообразными.

Ключевые слова: усеченные предложения, прерванные конструкции, элиминация, редукция, предикативное ядро, семантическая нагрузка.

Постановка проблеми. Усічені конструкції функціонують на різних рівнях синтаксичної системи французької мови. Наш інтерес становить дослідження специфіки функціонування перерваних речень у літературному тексті. Виокремлення структурно-семантичних характеристик досліджуваних елементів, встановлення їх корелятивності, формальної й семантичної варіативності надає підґрунтя для подальшого логіко-комунікативного, а згодом текстотвірного аналізу перерваних речень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Усічені конструкції неодноразово становили предмет лінгвістичних досліджень. Мовознавці співвідносять їх з класичними повними реченнями, втім вважають їх оказіональними утвореннями [1, 2]. З іншого боку, усічені конструкції традиційно кваліфікуються структурними різновидами неповних, перерваних, незавершених речень, де пропущена одна з ланок їх внутрішньої синтаксичної будови, що встановлюється з попереднього контексту [3]. Ділянка дослідження перерваних конструкцій у мовознавчих розвідках, класичних граматиках, лінгвістичних довідниках, словниках здебільшого охоплює систему мови [4: 6: 8]. Дослідження функціонування перерваних речень у рамках окремих літературних творів реалізуються нечасто [7]. Тож **невирішеність поставленої проблеми** є очевидною і зумовлюється лакуною у встановленні структурно-семантичних ознак усічених речень у творах сучасних авторів. Для лінгвістичного аналізу усічених конструкцій залучені новели французької письменниці Анни Гавальди. Авторка намага-

ється зберегти і передати читачеві автентичність мовлення сучасних французів, що рясніє вставними, незавершеними, перерваними конструкціями. У текстах А.Гавальді усічені речення спонтанно інтегруються в дискурс і функціонують як лаконічні фрагменти, подібні до мазків художника, з яких створюється загальна картина.

Мета статті – встановити структурно-семантичні властивості усічених речень у текстах новел А.Гавальді «*Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part*» («Мені б хотілося, щоб мене хто-небудь де-небудь чекав») [10].

Вченими встановлені категоріальні ознаки перерваних речень: предикативність, модальність, відносна закінченість змісту речення, його логічна сутність, інтонаційна оформленість, стилістична своєрідність [3, с. 347]. У дослідженні методом суцільної вибірки відібрано понад півтори сотні прикладів усічених речень. Аналіз їх синтаксичної структури дає змогу визначити природу усічених елементів. У 15% речень відсутнім є **предикативне ядро** (підмет+присудок): *Saint-Germain-des-prés!?!...* (10, р. 5) → ***Vous dites Saint-Germain-des-prés!?!...*** **Предикат** зазнає усічення у 5% висловлень: *Patience mon bonhomme, patience...* (10, р. 7) → ***Aie un peu de patience...***

У кожному четвертому реченні усіченню підлягає **предикативна частина і другорядні члени**:

– *Ouf! plus que dix ans... disait-elle en souriant* (clic, р. 66) → ***... nous avons eu plus que dix ans de vie conjugale...***

У 15% висловлень відсутніми є **другорядні члени речення**: *Bien sûr je participerai aux frais...* (10, р. 63) → ***Bien sûr je participerai aux frais de logement...*** Усічення можуть зазнавати **додатки** групи предиката, що можна пояснити небажанням мовця розгортати висловлення, повторювати факти, згадувати неприємні речі: – *Je repars demain pour Nancy comme deuxième pompe, alors tu vois...* (10, р. 35). У 10% висловлень відсікаються **означення**, що характеризують іменники:

– *... j'ai quand même un rencard demain avec une blonde à gros nichons pour un tennis...*

– *Laquelle?*

– *Tu sais celle qui...* (10, р. 48).

У 30% висловлень усічення зазнають **підрядні речення** різних типів. У висловленні *... excusez-moi, madame, écoutez c'est peut-être moi qui suis dans l'erreur mais il me semble que...* (10, р. 28) → ***il me semble que c'est vous...*** усічене підрядне додаткове. У висловленні: *Je gardais mes mains bien au fond des poches de mon manteau parce que sinon je...* (10, р. 59) → ***parce que sinon je l'aurais embrassée...*** усічення зазнає підрядне речення причини.

Обсяг перерваної граматичної структури не впливає на місце розриву. У простому реченні він може припадати на межу номінативного і вербального ядер, при цьому з'являється уточнююче запитання про дію суб'єкта або мету цієї дії, модально-оцінне запитання про дію суб'єкта:

– *Mais... on va se revoir, n'est-ce pas ?... Je ne sais même pas où vous habitez... Pouvez-vous me laisser quelque chose, une adresse, un numéro de téléphone ?...* (10, р. 9).

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує присутність усічення в складнопідрядних реченнях:

– з підрядними умовними:

– *Si on a la moindre emmerde... ...* → відсікається головне речення

– *Ben ouais*;

– з підрядними підметовими:

Qu'on fasse disparaître nos bas-résille et nos vieilles capotes... (10, p. 64) → відсікається головне речення;

– з підрядними допустовими:

C'est pas tant l'allure, quoique... ses racines noires et son portable sur la hanche ça me tue... (10, p. 19) → відсікається підрядне речення;

– з підрядними причинними:

Je gardais mes mains bien au fond des poches de mon manteau parce que sinon je... (10, p. 59) → відсікається підрядне речення;

– з підрядними часовими:

Les Normands sont comme tous les belous, les idées, là-haut, une fois que c'est gravé... (10, p. 41) → відсікається головне речення.

Таким чином, усічені і перервані конструкції у літературних текстах слід тлумачити з урахуванням позамовного ряду, що відтворює їх комунікативну самодостатність. Відтак усічені конструкції співвідносяться з повною структурною схемою відповідного типу речення. Пропущений елемент відновлюється зі значення та форми синтаксично залежного слова [8, с. 119-131]. У висловленні, залученому з новели «*Petites pratiques germanopratiennes*» («Деякі особливості Сен-Жермен») усічена його кінцівка, що приховує емоцію задоволення чоловіка від згоди гарної жінки на побачення: *Il doit se frotter les joues comme un gars qui aurait conclu une bonne affaire...* (10, p. 6). Читач додає подумки, що справа обіцяє принести персонажу задоволення: *... fort prometteuse ; qui lui promette un plaisir.*

Неповнлювані усічені речення не імплікують заповнення усічених компонентів структури. Відновлення змісту відбувається тут за рахунок попереднього контексту. Пор.:

– *Donnez-moi une seule raison d'accepter votre invitation.*

– *Une seule raison... mon Dieu... que c'est difficile... Je le regarde, amusée* (10, p. 6).

Відновлення змісту реалізується з опорою на попереднє речення: → *Une seule raison {d'accepter votre invitation}, mon Dieu, que c'est difficile {de trouver cette raison}.*

Відновлення змісту здійснюється також ситуативно, коли усічення відбувається через те, що в ситуації мовлення немає потреби називати декілька разів той самий елемент. Ситуативними перерваними реченнями переважно змальовується життєва ситуація, яку читач сприймає ніби зримо. Так, у новелі «*Petites pratiques germanopratiennes*» («Деякі особливості Сен-Жермен») чоловік запрошує жінку до ресторану, і вона вже уявляє, що злегка розв'язні, але послужливі офіціанти розуміюче посміхаються йому. Вони улесливо вітають чоловіка і його чергову пасію з вулиці:

– *Je vais vous emmener dans un endroit que j'aime bien.*

– *Je vois le genre... avec des garçons détendus mais obséquieux qui lui sourient d'un air entendu: «Bonssouâr monsieur... (voilà donc la dernière... tiens j'aimais mieux la brune de la dernière fois...) ... la petite table du fond comme d'habitude, monsieur?... petites courbettes, (...mais où est-ce qu'il les déniche toutes ces nanas?...)... Vous me laissez vos vêtements??? Très biiiiien.»* (10, p. 7).

Читач відновлює обірвані речення, зважаючи на типову життєву ситуацію: *Je vois le genre {de cette boîte}. Bonssouâr monsieur {N}. Voilà donc la dernière {nana} tiens*

j'aimais mieux la brune de la dernière fois {que vous aviez passé chez nous}. {Vous voudriez} la petite table du fond comme d'habitude, monsieur? {Voyons/Écoute,} mais où est-ce qu'il les déniche toutes ces nanas? {Qu'est-ce qu'il leur promet? Pourquoi elles acceptent son invitation? Quant à moi, ces femmes ne sont pas si faciles}.

Спостереження за текстовим матеріалом новел А. Гавальди дозволяє визначити, що усічені конструкції виконують низку семантичних функцій. Як зазначалося вище, усічені конструкції доповнюють зміст висловлення. Такі **усічення-доповнення, усічення-коментарі** залежать від контексту лівої частини висловлення і коментують попередні події, висловлюють суб'єктивну оцінку. У висловленні: *Mais qu'est-ce que vous voulez... je ne suis pas sûre que tout cela me serait arrivé sur le boulevard de Clichy, c'est comme ça* (10, р. 5) усічене доповнення {de moi/que je fasse/que je dise} відновлюється і, водночас, розгортається, щоби у такий спосіб героїня прокоментувала свій вибір місця події (фешенебельний квартал Сен-Жермен-де-Пре). Доповнення може поширюватися в одному напрямі або ж функціонувати, як човник у прядильних машинах: зміст Б ← **зміст А** → зміст В. Схема демонструє, що доповнення змісту певної інформації (А) відбувається завдяки попередньому контексту, представленому ліворуч (Б), і водночас, автор прокладає «стежку» до інформації висловлення, репрезентованого праворуч (В). У текстовому фрагменті новели «I. I. G.» («Тест»): *Elle attend encore quelques jours. Pour voir... Elle sait qu'un test de pharmacie genre Predictor coûte 59 francs* (10, р. 25) виокремлюються три частини:

- 1) *Elle attend.. Pour voir...* (Б)
- 2) [*si elle est enceinte*] (А)
- 3) *parce qu'elle sait qu'un test de grossesse coûte cher* (В).

Центральна конструкція (А) є усіченою, але вона співвідноситься із частиною (Б), де говориться про вимушене очікування жінки, яке б підтвердило або спростувало її вагітність. Частина (В) раптово надає ще один аргумент очікування: тест на вагітність коштує недешево.

Усічення-уточнення, усічення-пояснення характерні для синтактики творів А. Гавальди. Уточнення спрямовує увагу читача на деталі. Часто синтаксична реалізація усіченої конструкції не співвідноситься із загальним синтаксичним «орнаментом» попередньої частини висловлення. Так, ліва його частина є повним реченням, з низкою другорядних членів. Суміжна до нього права частина уточнює інформацію, але формально репрезентує неповні номінативні речення: *Nous avons mangé des choses assez délicates, précisément conçues pour ne pas gâter l'arôme de nos nectars... Une bouteille de côte de Nuits, Gevrey-Chambertin 1986. Petit Jésus en culotte de velours...* (10, р. 18).

Усічення-описи у А. Гавальди не є поширеними. Вірогідно, дається в знаки динаміка наративу, з мінімальними зупинками на описових фрагментах. У висловленні: *J'étais aux States, attends, tu me croiras jamais, un plan d'enfer. L.A., une baraque, tu pourrais même pas imaginer... Piscine, jacuzzi, super vue sur la mer... Attends, le truc à mourir chez les gens hyper cool, pas du tout les Américains coincés tu vois* (10, р. 53-54) надається лаконічна дескрипція «Штатів», реалізована сухими переліками іменних синтагм. Перервані конструкції-описи забезпечують обрамлення для контексту лівої частини.

У А. Гавальди сегменти перерваних конструкцій, розташовані на початку висловлення, виступають в якості контрапункти для нової теми. Подекуди вони схо-

жі на ремарки театральної п'єси і марковані сценічною тональністю. У висловленні: *Saint-Germain-des-Prés !?.. Je sais ce que vous allez me dire: « Mon Dieu, mais c'est d'un commun ta chérie, Sagan l'a fait bien avant toi et tellement mieux ! »* (10, р. 5) перший фрагмент, номінативне речення презентує не лише місце події, але також мотив для подальшої інтрузії або рефлексії.

Усічення-нарativi покликані забезпечити зв'язок між правою і лівою частинами висловлення. У реченні: *Les chiens me précèdent et je vais pour allumer le couloir... plus de courant* (10, р. 30) за усіченням, яке маркує несподівану подію (відсутність світла, коротке замикання), слідує продовження оповіді (вимкнення електроенергії).

Висновки. Поняття-термін «неповні речення» не є підставою для висновку про їх синтаксичну, комунікативну, функціональну недосконалість. Усічені конструкції є повноцінними комунікативними конструкціями, максимально економними, лаконічними, словесно згущеними, зредукованими, фрагментарними, стилістично доцільними. Пропущена інформація (предикативна частина, предикати, другорядні члени, головні/підрядні речення) компенсується попереднім контекстом або ситуативно. Незавершена форма відновлюється читачем, який подумки домислює усічення. Семантичними функціями усічень є різного роду доповнення, коментарі, пояснення, зрідка описи, нарativi. Усічення-доповнення імітують повсякденну метушню людського життя і складають особливість художнього стилю А.Гавальди.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Виявлення лінгвістичних і комунікативних особливостей усічених конструкцій у інших творах А. Гавальди, розробка методики їх дослідження у когнітивному, комунікативному і наративному ракурсах є перспективними у плані подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Андриевская А. А. Синтаксис современного французского языка (на французском языке) / А. А. Андриевская. – К. : Виш. школа, 1973. – 204 с.
2. Веденина Л. Г. Французское предложение в речи : Учеб. пособие / Л. Г. Веденина. – М. : Высш. шк., 1991. – 192 с.
3. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка / В. Г. Гак. – М. : Добросвет, 2000. – 832 с.
4. Гетьман З. О. Функціональне призначення перерваних і усічених синтаксичних конструкцій (на матеріалі сучасної іспанської мови) / З. О. Гетьман // Мовні і концептуальні картини світу. – 2013. – Вип. 46 (1) – С. 262-267.
5. Иванилова Н. Е. Структурно-семантические особенности эллиптических предложений во французском и английском языках (на материале франкоязычных и англоязычных художественных произведений начала XX века) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Н. Е. Иванилова. – Нальчик, 2008. – 22 с.
6. Марченко Т. В. Формальна, семантична і комунікативна неповнота речення / Т. В. Марченко // Вісник Львів. ун-ту : Сер. філологічна. – Вип. 34. – Ч. 1. – Львів, 2004. – С. 113-119.
7. Швачко С. О. Лінгвістичний статус паузи (на матеріалі англomовних художніх текстів) / С. О. Швачко, Т. О. Анохіна // Вісник Сумського державного університету. – Серія філологічні науки. – 2002. – № 3 (36). – С. 116-121.

8. Combettes B. Les ajouts après le point : aspects syntaxiques et textuels // Parcours de la phrase. Mélanges en l'honneur de Pierre Le Goffic. – P. : Ophrys, 2007. – P. 119-131.
9. Gadet F. Le français ordinaire / F. Gadet. – P. : Armand Colin, 1977. – 327 p.
10. Gavalda A. Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part / Anna Gavalda. – P. : Le Dilletante, 1999. – 197 p.

СКЛАДНОЩІ ТА ПРИКЛАДИ ПЕРЕКЛАДУ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗОК

У даній статті мова йде про прислів'я та приказки німецької мови, про складнощі, які виникають при їх перекладі та дослідження даних проблем з подальшим наведенням прикладів.

В представленной статье идет речь о пословицах и поговорках немецкого языка, о трудностях, которые случаются при их переводе и исследование данных проблем с дальнейшими примерами.

This article deals with the sayings in German, about the difficulties that arise in their translation and study of these problems and then an illustration.

Ключові слова – прислів'я, приказка.

Ключевые слова – пословица, поговорка.

Keywords – proverb, by-verb.

Мета – простежити, у чому суть складнощів, що виникають при перекладі прислів'їв та приказок; розглянути, які існують способи перекладу, та навести деякі приклади.

Прислів'я – короткий, ритмізований вислів, який несе узагальнену думку, висновок, іносказання з повчальним характером. [6]

Пословица – краткое, ритмичное высказывание, которое несет обобщённую мысль, заключение, иносказание с поучительным характером.

Proverb – a short, rhythmic utterance which is a generalized idea, opinion, with instructive parable.

Приказка – жанр фольклорної прози, короткий сталий образний вислів, часто входить до складу прислів'я, без висновку, вживається в переносному значенні, не має повчального характеру, їй властива синтаксична незавершеність. [7]

Поговорка – жанр народної прози, краткое образное высказывание, часто входит в состав пословицы, без заключения, используется в переносном значении, не имеет поучительного характера, ей свойственна синтаксическая завершенность.

By-verb – a genre of folk prose, short figurative statement, often part of the proverb, without concluding, used in a figurative sense, not instructive, it is characterized by a syntactic completeness.

З точки зору перекладознавства приказки або прислів'я можна поділити на 3 основні групи. До першої групи ми можемо віднести такі звороти, котрі повністю збігаються при перекладі з українськими відповідниками, як за значенням, так і за формою. До другої групи відносяться прислів'я та приказки, які співпадають по змісту, але мають зовсім інший вид за образом, який лежить в основі кожного з них. До третьої групи належать такі фразеологічні звороти, які не мають жодних відповідників в українському мовному фонді – ні за змістом, ні за образом (видом). Вони перекладаються або, скажімо так, описово, або за до-

помогою приказок, які перекладач створив сам, чи дещо схожими за загальними значеннями фразеологізмами.

Щоб досягти найбільш точної адекватності при перекладі фразеологічного фонду з німецької на українську мову перекладач мусить вміти використовувати різні “види перекладу”, до яких входить і буквалізм, і калькування, і комбінований переклад, або використовувати еквівалентний переклад. Для адекватного перекладу прислів'їв та приказок не менш важливу роль відіграє також ступінь семантичної поєднаності кожного фразеологізму та його функції та роль у реченні, тексті. [2]

Повні еквіваленти – це українські моноеквіваленти деяких німецьких прислів'їв та приказок, які збігаються з ними за значенням, складом лексики, образністю, стилістичним забарвленням, а також граматичною структурністю. Кількість таких відповідників незначна.

Калькування – відтворення іншомовного слова за допомогою свого, незапозиченого матеріалу. Даний метод перекладу дає унікальну можливість донести до кожного українського читача справжній, непідробний образ німецького фразеологічного звороту, що унеможливлено при використанні вільного необразного сполучення слів, які є українським поясненням значення німецьких прислів'їв та приказок.

Буквалізм – дослівний переклад, який змінює, у деяких випадках навіть погіршує зміст виразу, що перекладається або просто копіює конструкції іноземної мови.

Варто зауважити, що калькування та буквалізм принципово різні речі. При перекладі калькування є набагато доцільнішим, а буквалізм докорінно змінює та спотворює зміст висловлювання. [1]

Звернемо увагу на такі прислів'я та приказки, як:

- 1) Aus der Haut fahren – вийти з себе;
- 2) Das Herz ist (ihm) in die Hose gefallen – душа в п'ятки втекла;
- 3) Ein alter Hase – стріляний горобець;
- 4) Ein Tropfen auf dem heißen Stein – капля в морі;
- 5) Andere Länder, andere Sitten – у кожного свої нрави;
- 6) Bald gesagt, schwer getan – обіцяного три роки чекають;
- 7) Einmal ist keinmal – один раз не рахується;
- 8) In der Not schmeckt jedes Brot – голод не тітка [3,5].

Розглядаючи подані вище вирази ми розуміємо, що їх переклад не дослівний, але читаючи німецький варіант ми вже підсвідомо розуміємо, вони відносяться більше до другого типу прислів'їв та приказок: вони ніби і різні та образ збережений. Навіть якщо розглянемо перший приклад, то побачимо, коли “aus der Haut fahren” перекласти дослівно – “виїхати зі шкіри”, то побачимо, що даний переклад за образом співпадає з “вийти з себе”. Для адекватного перекладу фразеологічного фонду не менш важливу роль відіграє також ступінь семантичної поєднаності кожного фразеологізму та його функції та роль у реченні, тексті. Ці дві головні ознаки мають між собою тісний зв'язок.

На прикладі наведених виразів стало можливим чітко оцінити наскільки різноманітні й виразні у своїй сутності прислів'я та приказки теперішньої німецької мови. Завдячуючи літературі усіх країн, їх історії та культурі в німецьку мову увійшла величезна, майже незлічenna кількість фразеологічних одиниць. Крім того, всім відомого факту, що фразеологія перебуває в постійному оновленні, збагачується за

рахунок нових утворень, нахшталт аналітичних конструкцій, це стає недоцільним і через іншу важливу причину. Модельовані утворення набули багатого розповсюдження в сучасних мовах європейських країн, при даній розглядові питання могли б залишитися поза межами наукових досліджень. Як окремо оформлені частини мови з семантичною відмінністю вони не відносяться до таких наук як лексикологія, чи синтаксис. [4]

Тож можна зробити висновок, що переклад німецьких прислів'їв та приказок вимагає досконалого знання перекладачем своєї справи та гарної практичної роботи, проведеної ним самим, адже це найскладніша, як на нашу думку, частина всього перекладацького процесу. Тому завжди варто враховувати усі аспекти та можливості перекладу.

Список використаних джерел

1. Гречина Лідія. Проблеми перекладу фразеологічних одиниць (на матеріалі німецької, української, латинської та російської мов) / Лідія Гречина. – 5с.
2. Кияк Т.Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Т.Р.Кияк, О.Д.Огуй, А.М.Науменко. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
3. Немецкие пословицы и поговорки : Сборник / Х. Байер, А. Байер. – М. : Высш. шк., 1989. – 392 с.
4. Огуй О.Д. Актуальні проблеми німецько-українського перекладу / О.Д.Огуй. – Чернівці: Рута, 2004. – 256с.
5. http://www.de-online.ru/index/poslovicy_i_pogovorki_na_nemeckom_jazyke_s_perevodom/0-449
6. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Прислів'я>
7. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Приказка>

ЗАПОЗИЧЕНІ СЛОВА В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У роботі йдеться про процес дослідження запозичених слів в німецькій мові, його розвиток та визначення ролі у мовознавстві, а також труднощі при перекладі.

В работе речь идет о процессе исследования заимствованных слов в немецком языке, его развитие и определение роли в языкознании, а также трудности при переводе.

The article deals with the process of researching borrowed words in the German language, its development and the role of linguistics, as well difficulties in translation.

Ключові слова: запозичення, дослідження, мовознавство, лексикологія, лексика, функціонування, лінгвістика, іншомовні слова, переклад.

Ключевые слова: заимствование, исследование, языкознание, лексикология, лексика, функционирование, лингвистика, иностранные слова, перевод.

Keywords: borrowing, investigation, linguistics, lexicology, vocabulary, operating, linguistics, foreign words, translation.

Мета – спроба створити цілісну характеристику запозичень, здійснити аналіз як вітчизняної, так і зарубіжної класичної та сучасної літератури, присвяченої чужомовній лексиці, а також зробити огляд наукової літератури з питань називання запозичених слів у лінгвістиці.

У роботі будуть розглянуті найвизначніші праці таких дослідників, як Івасюка О. Я., Огуя О. Д., Кияка Т. Р., Мюллера В., Волкової Н. О., які проводили огляд наукової літератури з питань називання запозичених слів у лінгвістиці. Процес асиміляції запозичень досліджувало ряд мовознавців, серед яких М.В. Брэфман, Н.О.Волкова, М.С. Коробова, А.П.Майоров, Г. Пауль, В. В.Шмідт. Кожен із них пропонує власну позицію, яка стосується даного процесу.

На сьогоднішній час ми можемо сказати, що лексичні запозичення є одним із способів поповнення словникового складу будь-якої мови протягом усієї історії її існування. Запозичення в мові, як динамічній системі, що підпорядковується законам діалектики, виникають внаслідок мовних контактів [2]. Проблема запозичення не є остаточно вивченою, оскільки так показують сучасні дослідження з лексикології, і у мовознавців відсутня спільна думка щодо можливості використання терміна запозичення.

В. Жирмунський, досліджуючи зародження і розвиток німецької національної літературної мови, підкреслював, що “ німецька мова з найдавніших часів містить низку запозичених слів, які проникли до її складу в результаті економічних, політичних і культурних зв'язків з іншими народами. Ці запозичення свідчать про складний характер німецької культури, що формувався в постійній взаємодії з культурами інших народів ” [4, с. 82]. Німецький вчений Г.Пауль також визнавав, що чинником, який впливає на процес запозичення, є певний мінімум двобічного контакту мов через посередництво міграції груп людей територіальне розміщення, масове переселення, завоювання, а також подорожі окремих осіб. Тому аналіз запозичень повинен починатися з дослідження поведінки людей, які є носіями двох мов [4, с. 88]. Вчені запро-

понували таку класифікацію видів іншомовних слів залежно від ступеня їх освоєння у мові: 1) запозичення чужої форми і чужого значення;

2) запозичення чужої форми для вираження свого значення;

3) запозичення чужого значення у рідній формі, тобто калькування. Класифікація типів іншомовних слів за характером їх освоєння в мові була зроблена і російським ученим Я.Протом:

1) засвоєння чужих слів без змін (крім закінчення на вимогу мови);

2) перетворення слова по-своєму;

3) переклад слова, зроблений за чужим зразком.

Тепер ми можемо сказати, що запозичення іншомовних слів – це об'єктивно-історичний процес, зумовлений постійними й різноманітними контактами між народами. Перенесені з іншої мови слова в більшості випадків входять в активний вжиток і посідають чинне місце в лексичному складі мови, що їх запозичила, збагачуючи лексику та виражальні засоби [1].

Відносно того, якими шляхами запозичуються слова, запозичення бувають: прямі — з мови в мову: *стьожка*, *хвороба*, *повидло*, *ковадло* запозичені безпосередньо з польської; *башлик*, *сарай*, *карий* — із татарської; нім.: *rar* (*франц.: rare*), нім.: *Onkel* (*франц.: oncle*), нім.: *Kolchos* (*рос.: колхоз*) [1]. Також можлива подальша асиміляція мовної оболонки запозиченого слова залежно від звукового устрою національної мови. Давні запозичення сприймались завдяки усному спілкуванню, тому вони показують повну асиміляцію їх фонетичної та граматичної форми: *Kohl* (*лат.: Caulis*), *Straße* (*лат.: Strata*), *Grenze* (*слав.: граница*).

Для запозичень та функціонування іншомовних лексем в мові необхідні два фактори: граматичне оформлення і помірна зміна звукового складу [3]. Всі запозичені слова зводяться до граматичного, фонетичного та орфографічного уподібнення словам, в складі тієї мови, яка їх засвоїла. Тоді запозичення втрачають свої іншомовні особливості і підпорядковуються нормам німецької мови.

Аналізуючи процес функціонування запозичень з англійської в німецькій мові, можна зазначити, що зазвичай запозичується основне значення того чи іншого слова. В процесі запозичування відбувається різке звуження семантичного об'єму запозиченого слова, нерідко до одного, основного значення. Проте є слова англійського походження, які функціонують в німецькій мові з переліком значень, як і в англійській мові. Візьмемо для прикладу англійське *lobby*. *Die Lobby* в німецьких газетах та журналах зустрічається з різними значеннями. Зі значенням *вестибюль* (*Vestibül, Hotelhalle*) це слово з'являється в німецькому журналі *Der Spiegel*: *Um Mitternacht hatte Franco die Gäste in die Hotellobby gebeten, wo ein Fünfziger-Jahre-Kino aufgebaut war. Er zeigte dort einen halbstündigen Kurzfilm, den er für die „Rebel“-Ausstellung gedreht hatte* [5, с.120].

Англіцизми відіграють важливу роль у породженні нових номінацій в німецькій мові, у тому числі це стосується англіцизмів, що вже давно увійшли до лексичного складу.

Особливості процесу запозичення, його інтенсифікація, семантичні зміни запозичень в сучасній німецькій мові передбачають подальше дослідження у визначеному напрямі. Виходячи з необхідності відмежування доцільних, корисних запозичень від недоцільних, невиправданих, потрібно кожне досить частотне сьогодні

запозичення пропускати крізь призму всебічної його оцінки на основі диференційних ознак різних типів.

Список використаної літератури:

1. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка /Акуленко В.В.– Х.: Издательство Харьковского университета, 1972. – 216 с.
2. Волкова Н.О. Некоторые особенности синонимии в разных частях речи, как один из аспектов проявления системности в лексике. // Актуальные проблемы лексикологии. Тезисы докладов лингвистической конференции. Новосибирск, 1967. 24 с.
3. Івасюк О. Я., Огуй О. Д. Рівні перетворення тексту та засоби досягнення адекватності при перекладі // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 156: Германська філологія. – Чернівці: Рута, 2003. – С. 158-168.
4. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
5. Пауль Г. Принципы истории языка: Перевод с нем. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1960. – 500 с.

ЛЕКСИЧНІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ

Художній переклад займає особливе місце у літературному процесі. Існує безліч німецьких авторів, які створили і продовжують творити літературні шедеври. Перед перекладачем постає особливе завдання – зробити переклад тексту таким, щоб не змінити оригінальність твору, донести основну думку до читача і одночасно адаптувати роботу до сприйняття українським читачем. Оригінал тексту вимагає від перекладача особливі методи та прийоми перекладу. Під час перекладу творів ми зустрічаємося з багатьма лексичними та граматичними труднощами, причинами існування яких перш за все є розбіжності в картині світу німецької та української мов. Основними причинами існування лексичних труднощів в поетичних текстах є відсутність в мові перекладу відповідних певних зворотів, особливості багатозначності німецьких і українських слів, особливості словотвору німецької та української мови.

Мета роботи полягає в тому, щоб проаналізувати проблематику перекладу художніх творів, та визначити основні труднощі лексичного перекладу, а також способи грамотного та стилістично-правильного художнього перекладу.

Важливе місце серед них належить таким лексичним засобам як полісемія, омонімія, метафоризація, гра слів, калькування, фразеологізми і т.д.

Полісемія (грецьк. polysemos — багатозначний) — багатозначність, наявність у мовній одиниці (слові, фраземі, граматичній формі, синтаксичній конструкції) кількох значень. Наприклад, слово «*der Anhalt*» означає:

1) основа, привід; 2) попередні дані; 3) зупинка, перерва, пауза; 4) зупинка, зупинний пункт; 5) опора.

Полісемія дуже добре простежується на матеріалі роману Еріха Марії Ремарка «Час жити й час умирати». Розглянемо полісемію дієслів руху [3, с.67].

Німецькі дієслова руху типу *fahren, laufen, fliegen* показують перехідні й квазі-перехідні вживання, які є не властивими їхнім українським аналогам. Мова йде насамперед про характерний для дієслів *fahren, fliegen* акузативне значення ‘везти когось кудись на відповідному транспортному засобі’.

Наприклад: “*er hat sie ins Krankenhaus gefahren..*” – Він відвіз її в лікарню; “*Medikamente in das Katastrophengebiet fliegen...*” – доставляти медикаменти в зону катастрофи (військову зону). Цю модель семантичної деривації використовують не тільки дієслова *fahren, fliegen*, , але і їх гіпоніми типу *jetten* (у відповідному значенні – ‘транспортувати на реактивному літаку’);

Наприклад: “*er jettete die ganze Gesellschaft an die Berlin ...*”- Він перевіз (переправив) все суспільство до Берліну. Відсутність даного значення в дієслова *laufen* є цілком природньо й пояснюється неможливістю його «транспортного» прочитання, що суперечить самій ідеї бігу [4,с.88-90].

Важливим фактором полісемії є тенденція до «номіналізації» художньої прози. Протиставлення художніх і наукових текстів за ознакою «конкретність і абстрак-

тність” дещо згладжується за рахунок зростання ролі іменників у белетристиці. Посилення позицій іменників і субстантивних утворень – одна з тенденцій розвитку сучасної німецької мови. Особливо часто вживаними в художній прозі є словосполучення, що об’єднують конкретні й абстрактні назви: *das Licht der Vernunft, die Flamme des Wahnsinns, die Stimme des Herzens, ein Schleier von Traurigkeit*.

Омонімія здавна привертає до себе увагу лінгвістів як явище збігу в одному звучанні різних за значенням слів. Основною причиною посиленої уваги є те, що наявність омонімії суперечить логічності мови, раціональній цілеспрямованості мовного знака, єдності позначуваного й позначувального. Омоніми (від греч. *homos* – однаковий і *опута* – ім’я) слова, які вимовляються й пишуться однаково, але мають різні, не зв’язані один з одним лексичні значення. Утворюються омоніми по-різному. В одних випадках омоніми виникають у результаті розпаду багатозначності. Не такто просто визначити, де закінчуються межі полісемії й починаються межі омонімії [6,с.40].

Наприклад у художніх творах Е.М. Ремарка є величезна кількість омонімів, за допомогою яких виражається емоційне відношення одних людей до інших, відношення до явищ, фактів. З почуттям негативного відношення автор називає деяких людей, наприклад: *der Gauner/шахрай, unheimlich/моторошний, der Schuft/негідник, der Halunke/негідник, schlecht/кепський, schamlos/безсоромний, die Canaille/каналія, widrig/гадкий, die Missgeburt/виродок;*; у звертанні до інших він виражає своє позитивне почуття: *die Freude/радість, heimtlich/підний, die Anmut/принадність, lieb/милий, teuer/дорогий* й т.ін.

У різних мовних стилях, особливо в стилях художньої літератури, широко використовуються мовні засоби, що підсилюють дієвість висловлення завдяки тому, що до чисто логічного його змісту додаються різні експресивно-емоційні відтінки. Художнє мовлення відрізняється від всіх інших форм мовлення насамперед тим, що вона виконує естетичну функцію [1,с.106].

Реалізація цієї функції означає уявлення навколишньої дійсності в образній, конкретно-почуттєвій формі. Слова, типові для художньої літератури, не просто інформативні, а описувальні, тобто мають здатність давати певному предмету характеристику, додаткову до тих його ознак, які візуально закріплені за даною словниковою одиницею й зафіксовані в словниках [2,с.309]. Посилення виразності мовлення досягається різними засобами, у першу чергу використанням тропів, так званих лексичних засобів створення образності. Тропи характеризуються одночасною реалізацією двох значень: словникового й контекстуального предметно-логічного.

Тропи – це стилістично маркіровані слова або вираження, що називають об’єкт або його властивість не по тим особливостям, які йому властиві за самою його сутністю, а за тими асоціаціями, які вони викликають. В основі тропа лежить зіставлення поняття, представленого в традиційному вживанні лексичної одиниці, і поняття переданого цією ж одиницею в художньому мовленні при виконанні спеціальної стилістичної функції. Інакше кажучи, це якесь зіставлення двох понять, які представляються близькими в якомусь відношенні.

Одним з найпоширеніших видів тропа є метафора. Аристотель – перший, хто розглянув у своїх працях поняття метафори. Далі проблема метафори вийшла з ведення риторики й перемістилася в лінгвістику. Так з’явилася порівняльна концепція мета-

фори. Відповідно до цієї версії метафора – це образотворче переосмислення «звичайного» найменування. Метафора представлялася як сховане порівняння [7,с.258].

Отже, у даній статті ми показали особливості перекладу лексичних засобів як одного зі способів світосприймання й найважливішого змістовного компонента тексту. Важливе місце серед них належить таким лексичним засобам як полісемія, омонімія, метафоризація, гра слів. Було виконано наступні завдання: розглянуто проблему перекладу слова, як форми; розглянуто проблему перекладу слова як змісту: полісемія, омонімія, метафоризація, гра слів. Художній переклад має багато своїх особливостей, що викликають великі труднощі у перекладача. Адже перекладач повинен повністю донести задуману думку автора, не маючи права на помилку. Для цього перекладач має знати всі нюанси лексики при перекладі, щоб його робота не була безглуздою.

У роботі ми розглянули приклади труднощів, з якими може зустрітися перекладач, і якщо він їх не зрозуміє, то може загубити лексичне забарвлення твору чи зробити ситуацію незрозумілою для читача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Георгиева Т.С. История немецкой литературы. XX век. М.: Юнита, 2002. – с.562.
2. Жизнь и творчество Э. Ремарка. // Электронный сайт «Ремарк». Internet.
3. Звегинцев В.А. Предложение и его отношение к языку и речи оценки М.: Наука, 2006. – с.307.
4. Иванов А. Последние вершины.// Ремарк Э.-М. Ночь в Лиссабоне. Тени в раю.- М., 2003, с.146.
5. Коптілов В. Теорія і практика перекладу / В. Коптілов. – К. : Юніверс, 2003. – 280 с.
6. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Проблемы перевода (на материале современного английского языка). М., 2006,с.239.
7. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика. М., 2003,с.156.

ВАЛЕНТНІСТЬ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У роботі йдеться про поняття валентності у німецькій мові

В работе речь идет про понятие валентности в немецком языке

In this article we are talking about the notion of valence in German

Ключові слова: переклад, валентність, дієслова, лінгвістика, морфологія

Ключевые слова: перевод, валентность, глаголы, лингвистика, морфология

Keywords: translation, valence, verb, linguistics, morphology

Об'єкт дослідження – валентність у німецькій мові.

Предмет дослідження – дієслова та іменники німецької мови.

Мета пропонованого дослідження полягає в проведенні системного лексико-граматичного аналізу валентності німецьких дієслів та іменників.

Валентність у мовознавстві з'явилась не так давно, але швидко поширилося це поняття завдяки вченому Л.Теньєру у 20 столітті. Він у своєму дослідженні став розглядати слово, та здатність його визначати залежних від нього «актант», тобто дієйові особи та наслідкові обставини. На відміну від інших частин речення «актанта» в реченні залежить виключно від дієслова. Валентність у реченні стосується не тільки додатка, а й підмета та обставини. Його зацікавила ця властивість слів, і він провів паралель з відомою властивістю атомів у хімії і назвав її «валентністю». В якості таких «актантів» Л.Теньєр розглядає суб'єкти та об'єкти: він виключає зі валентностних відносин обставини і предикативу.

Приблизно в той же період поняття категорії валентності з'являється у вітчизняному мовознавстві. Так, С.Д.Кацнельсон розуміє під валентністю «здатність слова певним чином реалізовуватися в реченні і вступати в певні комбінації з іншими словами».

Більш широко і експліцитно користується поняттям валентності А.В. де Грот, який розглядає її як показник обмежених можливостей вживання одних частин мови по відношенню до інших, здатності чи нездатності слова визначатися іншим словом або самому визначати інше слово. Але обидві ці концепції придбали меншу популярність і в меншій мірі вплинули на опис німецької мови.

В теорії валентності різняться активна (відцентрова) і пасивна (доцентрова) валентності, а також носій валентності і його партнери. Під активною валентністю розуміється здатність підпорядковуючого слова мати при собі певні відкриті позиції, які заповнюються іншими залежними від нього словами. Пасивна валентність – це здатність залежного слова приєднуватися до підпорядковуючому слову і заповнювати при ньому відкриту позицію. Підпорядковуючі слова, що мають відкриті позиції і володіють активною валентністю, називаються носіями валентності. Залежні слова, що заповнюють відкриті позиції, називаються валентностними партнерами. Носії валентності мають відкриті позиції, партнери заповнюють їх. Відповідно до цього сполучуваність слів у реченні здійснюється завдяки взаємодії активної валентнос-

ті підпорядковуючих слів (носіїв валентності) і пасивної валентності залежних слів (партнерів).

Деякі частини мови, наприклад, прикметники та іменники, володіють як активної, так і пасивної валентністю, дієслово – є переважним членом пропозиції – зазвичай володіє тільки активною валентністю і тому може бути тільки носієм валентності. Наприклад:

Er legte sein Buch auf den Tisch und sah an mich etwas prüfend, "woran denkt er?" Überlegte ich....

Валентність іменників важче піддається опису, ніж валентність дієслів і прикметників, тому що питання про співвідношення синтаксичної і логіко-семантичної валентності стає для іменника центральною проблемою. В деяких випадках можна говорити про наявність синтаксичної валентності іменника, але ця валентність більше виходить з аналогії з синтаксичної валентності дієслова і прикметника:

Die Volkskammer nimmt das Gesetz an.

→ die Annahme des Gesetzes durch die Volkskammer

Der Student ist stolz auf seine Universität.

→ der Stolz des Studenten auf seine Universität

Іменник на синтаксичному рівні не має облігаторних актантів, і тому облігаторні актанти відповідних вихідних дієслів і прикметників при їх номіналізації стають факультативними актантами.

Наявність валентності у іменників передбачає створення номінальних груп з субстантивним ядром на логіко-семантичному рівні. Відкриті позиції біля ядра будуть заповнюватися відповідно семантичними і граматичними правилами.

Використана література:

1. Buscha A., Linthout G. Geschäftskommunikation, Kursbuch Deutsch als Fremdsprache, 1997 Max Hueber Verlag, 2000. – 160 S.
2. Gladrow, Wolfgang u.a. Russisch im Spiegel des Deutschen, Frankfurt/M., 1998. – 356 S.
3. Helbig G., Buscha J, Deutsche Grammatik. Langenscheidt Verlag Enzyklopädie Leipzig-Berlin-München-Wien-Zürich-New York, 1993. – 763 S.
4. Studienheft zur Sprachmittlerausbildung Russisch, B 2, Die deutschen Modalverben und ihre Wiedergabe im Russischen, Leipzig, 1990. – 284 S.

ПРОБЛЕМА ДЕФІНІЦІЇ ІНФІНІТИВНИХ АНАЛІТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті розглядається питання аналітичних утворень у сучасній німецькій мові, складовим елементом яких є інфінітив, визначено специфіку інфінітивних аналітичних конструкцій, охарактеризовано їх різноманіття.

Ключові слова: інфінітив, аналітична конструкція, константний компонент, змінний компонент.

Кожна мова має свої особливості вживання прийменників. Ці службові слова у поєднанні із непрямыми відмінковими формами іменників, займенників, числівників виражають різні семантичні відношення (просторові, часові, причинові, умови, мети, допустові). Оскільки сполучуваність прийменників із відповідними відмінками у будь-якій мові є визначеною, то навіть у близьких мовах прийменникові конструкції слід утворювати по-різному. Багато помилок виникає через недостатнє знання прийменникових моделей у сфері вживання того чи іншого прийменника.

Об'єктом дослідження даної статті є інфінітивні конструкції у сучасній німецькій мові.

Метою дослідження є показати специфіку інфінітивних конструкцій як аналітичних одиниць у сучасній німецькій мові.

У сучасній німецькій мові явище аналітизму та дотичні до нього проблеми розглядають у своїх дослідженнях Н.В. Ушкова, Н.В. Козлова, Д.В. Бондаревський, Н.В. Кутепова, П.І. Гончаренко. Проблема аналітичних форм у німецькій мові розглядалася в роботах В.М. Жирмунського, М.М. Гухман, А.І. Смирницького, О.І. Москальської.

Аналітизмом вважається «розподіл лексичного і граматичного значень між різними компонентами структурно та семантично об'єднаних компонентів» [1, с. 88]. Відповідно до цього аналітичною конструкцією називають сполучення слів службового і повнозначного, у якому службове слово виражає граматичне значення повнозначного слова і тим самим усієї конструкції в цілому [2, с. 84].

Розвиток аналітичних конструкцій – це живий і складний процес, який вимагає процесуального розгляду як в аспекті історії мови, так і при описі її сучасного стану. До аналітичних конструкцій відносяться видочасові складні дієслівні форми: нім. Ich habe geschrieben, укр. Я написав.

Чіткої диференціації між аналітичними формами і аналітичними конструкціями на сьогоднішній день немає. Аналітична форма на відміну від аналітичної конструкції виступає членом парадигматичного відношення. Звідси й граматичне значення аналітичної конструкції ніколи не дорівнює сумі граматичних значень її компонентів, а виступає як значення нерозкладного цілого.

Аналітичні утворення – сполучення двох або більше компонентів-універбів (основного і допоміжного). Один із цих компонентів відповідає за лексичне значення

цілого. Граматичне значення в цих утвореннях розподілене між компонентами, часто є переосмисленням вихідного лексичного значення допоміжного компонента [3, с. 97]. Поява подібних конструкцій відповідає фундаментальним потребам мислення і мови при освоєнні нових понять.

Для виділення інфінітивних аналітичних конструкцій повинні бути наявними два і більше компоненти (константний і змінний), також одним із обов'язкових компонентів є інфінітив, а лексичне значення конструкції виражається за допомогою всіх її компонентів.

Відповідно до вищеперерахованих умов, у німецькій мові виділяємо такі конструкції:

- перша група – інфінітивні аналітичні конструкції з модальним, модально-темпоральним значенням;
- друга група – інфінітивні аналітичні конструкції зі значенням синтаксичних відношень.

Отже, інфінітивні конструкції у німецькій мові є аналітичними утвореннями. Граматичне значення інфінітивної конструкції в цілому виражається за допомогою всіх її компонентів, а лексичне – повнозначного дієслова. У сучасній німецькій мові виділяють інфінітивні конструкції з модальним, модально-темпоральним значенням та зі значенням синтаксичних відношень, які в свою чергу діляться на конструкції зі значенням об'єкту і адвербіального відношення.

Література

1. Вінтонів М. О. Аналіз та аналітизм / М. О. Вінтонів // Функціонально-комунікативні вияви граматичних одиниць. – К. : ІЗМН, 1997. – с.88-92.
2. Жирмунский В. М. Избранные труды. Общее и германское языкознание. – Л. : Наука, 1976. – 696 с.
3. Кашкин В. Б. Аналитические образования в прогностическом аспекте / Сборник “Проблемы лингвистической прогностики”. – № 3. – Воронеж : УЧКИ, 2004. – С. 95-102.

Коваленко О.В.

Викладач кафедри німецької філології
МНУ ім. В.О.Сухомлинського

Пустовойченко Д.В.

Викладач кафедри іноземних мов
МНУ ім. В.О.Сухомлинського

ДІАЛОГ КУЛЬТУР ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Ключові слова: діалог культур, міжкультурне спілкування, міжкультурна компетенція, взаємодія культур.

Key words: dialogue of cultures, intercultural communication, intercultural competence, interaction of cultures.

Сучасний світ пронизаний інтеграційними процесами. Він є полем розмаїття культур, дискурсом корінних народів та народів-мігрантів і, як такий, потребує діалогу.

В умовах динамізації взаємодії різних культур у сучасному світі виникає питання: яким буде шлях їх подальшого розвитку та взаємовпливу? У змістовно-термінологічному сенсі поняття “взаємодія” й “інтерація” складають один ряд з такими близькоспорідненими за змістом поняттями, як “діалог”, “комунікація”, “спілкування”, “взаємовідносини”, людські стосунки”, “взаємовплив” тощо.

В умовах неперервного зростання міжкультурного спілкування між представниками різних країн формування міжкультурної компетенції студентів стає актуальним завданням навчально-виховного процесу у ВНЗ. Молоде покоління, яке набуває вищу освіту, має бути підготовлено до адекватного сприйняття іншої культури на засадах діалогу.

Науковий інтерес до міжкультурної компетенції став об’єктом дослідження таких вчених як Є. Верещагін, Н. Гальскова, Д. Гудков, В.Зінченко, Л. Зникіна, В. Костомаров, Р. Мільруд, Є. Пасов, А. Садохин, В. Сафонова, І. Стернін, С. Тер-Мінасова та ін. Великий внесок в розвиток проблеми діалогу культур зробили М. Бахтін, В. Біблер, М. Каган. Останніми роками також з’явилося багато дисертаційних досліджень, в яких приділяється увага різноманітним аспектам міжкультурної компетентності та комунікації (К. Іванова, О. Казакова, О. Кучмій, О. Леонтович, І. М’язова, Л. Новікова, О. Чекур).

Мета статті – прослідити розвиток поняття діалогу культур в науковій літературі та виявити його складові компоненти. Діалог – невід’ємна частина життя людини. Він є засобом реалізації комунікативних зв’язків між ними, чинником їхнього взаємного порозуміння. Взаємодія культур, діалог між ними – найбільш сприятлива умова для розвитку міжнаціональних та міжетнічних відносин. Ідея про діалог має досить давні корні. Давньогрецькі філософи епохи еллінізму створювали діалоговий простір на основі духовної культури, на визнанні плюралізму думок, рівноправ’я поглядів, визнання загальнолюдських принципів, свободи та цінності особистості та суспільства в цілому.

У період Середньовіччя діалог використовувався в моральних цілях. У своєму трактаті “Діалог між філософом, іудеєм та християнином” французький філософ-схоласт П'єр Абеляр ще на початку XII ст. передбачав не тільки діалог між різними конфесіями, а й діалог між культурами. При порівнянні вірувань, традицій та способу життя різних народів він розглядає сутність етичних питань добра та зла, благодіяння та великодушності, правдивості та помсти, звертаючись до “моральної філософії, яка є мірою всіх наук” [1, с. 312].

Проблеми діалогічних відносин займали багато місця в творах німецьких філософів І. Канта, І. Фіхте, Ф. Шеллінга, Й. Гердера. Видатний історик культури Йоган Готфрід Гердер (1744-1803) вважав взаємодію культур засобом збереження культурного розмаїття та вважав культурну замкнутість шляхом до загибелі культури. Він вказував, що “єдиний ланцюг культури” сполучає між собою різні народи, що існує взаємний зв'язок багатьох культур, і оскільки “україн помилковим висновком було б на підставі досконалості, досягнутого нацією в чомусь одному, робити висновок, що вона досконала в усьому”, тому одна культура має використовувати досвід іншої на шляху до прогресу: “Досвід кожного веде вперед, а розум та справедливність справам всякого додадуть постійності, краси та розмірності” [6, с. 440-444].

Звернення філософів і мислителів до проблеми діалогу в історичному сенсі завжди означало зміну наукової парадигми. У часи античності це було показником того, що міфічне сприйняття світу змінилося на філософсько-дискурсивне критичне мислення. Діалоги періоду Відродження означали формування нової парадигми, нового типу мислення.

Сучасна наука також починає перехід до нового погляду на буття людини. У зв'язку з цим діалог культур може розглядатися не просто як пізнання однієї культури іншою, а й як їхня взаємодія, створення нового типу взаємовідносин між представниками різних культур. Взаємодія культур Сходу та Заходу, духовні пошуки, звертання до цінностей духа – головні теми філософського, художньо-естетичного, літературного та педагогічного доробку М. Реріха, який вбачав майбутній розвиток людства у єднанні, бо усвідомлення єднання природжене всім народам ” і кожний народ має сказання, традиції, які виражають цю істину” [11, с. 111].

Відомий німецький філософ Освальд Шпенглер, на відміну до М. Реріха, заперечував ідеї всесвітньої єдності у прогресі людства. Тим не менш, у розробці своєї історичної концепції О. Шпенглер звертає увагу на внутрішню єдність культури різних часів та народів та на закономірності її розвитку: “поверхневі елементи форм більш древніх культур всюди знаходять в культурах більш юних” [13, с. 55]. Культура для О. Шпенглера, мов жива істота: вона з'являється, живе та вмирає, проходить вікові ступені окремої людини [12, с. 150]. З цього робиться висновок про те, що всі культури, якими б різними вони не були, розвиваються за єдиною схемою.

Для філософії Карла Ясперса характерна віра в духовну єдність всього людства. “Осьова епоха” була духовним витоком, коренем та ґрунтом загальноісторичного буття людини. Вся історія людства визначається як “взаємний обмін в єдності спілкування” [14, с. 260]. Така ж єдність, на думку філософа, існує і в культурі “як єдність фактично загального світу, життєвих форм, інститутів, уявлень, вірувань – єдність народів за походженням, мовою, долею” [14, с. 261].

Діалогова концепція мови була розроблена в творах М. Бахтіна і проаналізована та доповнена В. Біблером. Для М. Бахтіна та В. Біблера діалог – це “корінь та основа всіх інших визначень людського буття, загальний принцип розуміння”. Самовизначення в культурі може реально здійснитися лише в процесі особливих стосунків між минулим, сучасним та майбутнім людського буття [3, с. 38].

Для встановлення діалогу між різними культурами дуже важливим є те, яким чином цей діалог здійснюється. М. Каган виділяє три способи взаємовідносин між культурами:

– повноцінний рівноправний діалог, який засновано на взаємній повазі культур, що беруть участь в контактї, в якому мають місце рівнозначна репрезентативність культур з метою їх взаємного збагачення, взаємного розвитку та взаємного відновлення;

– утилітарне ставлення однієї культури до іншої, коли одна культура нав’язує свою систему цінностей, значень та норм іншій культурі. У такому разі не можливе повноцінне взаємне збагачення та взаємний розвиток;

– псевдодіалог або повне неприйняття однієї культури іншою. Це можливо тільки при свідомій, цілеспрямованій позиції ізоляціонізму, коли у суспільстві виникають відособлені, сконцентровані на собі (культурні) групи, які не хочуть контактувати з іншими “неповноцінними”, “низькими” культурами [7, с. 78-80].

Безумовно, що тільки перший спосіб взаємовідносин можна вважати прогресивним, таким, що сприяє розвитку цивілізації. І тому комунікацію (або діалог) між різними культурами трактують як “адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, які належать дорізних національних культур” [5, с. 26]. Тільки на засадах такого підходу мають будуватися відносини у сучасному полікультурному світі.

В умовах сьогодення культурне взаєморозуміння між народами та окремими людьми веде до взаємного духовного відкриття і взаємопроникнення культур, взаємозбагачення загальнолюдськими цінностями за умови збереження і розвитку національної самобутності. Таким чином, “сучасну виховну систему потрібно розглядати як школу діалогу культур” [10, с. 189].

У сучасному розумінні “діалог культур” має дуже широке значення, до якого входить не тільки спілкування між представниками культур, які територіально знаходяться дуже далеко один від одного, а й між представниками етнічних меншин та малих народів, які проживають на території однієї країни і створюють, таким чином, багатство національної культури. Культурний діалог надає можливість побачити повноту культурного розмаїття.

Взаємодія культури і субкультури також проходить в формі діалогу, що створює картину світу, яка є діалогом, суть якого полягає у визначенні творчої активності людини, її відношенні до зовнішнього предметного і внутрішнього світу, в з’ясуванні унікальності й універсальності людських можливостей [2, с. 43].

“Діалог культур” дає змогу особистості не тільки залучитися до вітчизняних і загальнолюдських цінностей, а й самовизначитися в світі культури, включитися в її створення і водночас удосконалювати себе як суб’єкта культури. Тобто діалог культур розуміється не просто як форма спілкування, а як тип відносин у мікро-і макросоціумі (між типами культур – історичними, етнічними тощо) [8, с. 11].

Діалогічний погляд на культуру передбачає і “естафету часів”, своєрідну перекличку культур різних поколінь, співвідношення досвіду об’єктів спілкування з відповідними естетичними традиціями, залучення до історичного, естетичного досвіду людства, зосередженого в пам’ятках духовної культури минулого і сучасного. Бути в культурі означає вступати в спілкування з минулим та майбутнім. Як відмічає Біблер, культура стає формою буття і спілкування людей різних культур, формою діалогу культур, створення “світу вперше” [4, с. 288]. Тобто, в середині себе культура не усвідомлюється і тільки при взаємодії, діалозі різних культур стають зрозумілими принципи й особливості кожної окремої культури [9, с. 14].

Культура XXI століття представляє собою світовий інтеграційний процес, в якому відбувається зміщення етносів і культур. При цьому кожна нація прагне зберегти свої національні цінності, такі як мова, мистецтво, звичаї та традиції, свою національну ментальність. Це веде до створення соціокультурної ситуації, коли людина стоїть на межі культур.

Взаємодія з різними культурами потребує від неї розуміння, поваги до національної ідентичності, тобто готовності до діалогу на основі сформованої планетарної свідомості та засвоєнні елементів загальнолюдської культури.

Література:

1. Абеляр, Петр. Теологические трактаты: Пер. лат. / Вступ. ст., сост. Неретиной С.С. – М.: АОИГ, “Прогресс”, “Гнозис”, 1995. – 413 с.
2. Белих О. С. Світоглядна культура студентської молоді. – С. 37-56 // Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва: Монографія / Г. П. Шевченко, О. С. Белих, Є. А. Зеленов, Т. Л. Антоненко та інші.– Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 256 с.
3. Библер В. С. М. М. Бахтин, или поэтика культуры. – М.: Прогресс. 1991. – 176 с.
4. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры: Два философских введения в XXI век. – М.: Политиздат, 1991. – 413 с.
5. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. Методическое руководство.– М.: Русский язык. 1983. – 269 с.
6. Гердер, Иоганн Готфрид. Идеи к философии истории человечества / Иоганн Готфрид Гердер, Пер. и примеч. А. В. Михайлова; [АН СССР]. – М.: Наука”, 1977. – 703 с.
7. Каган М. С. Мир общения: проблема межсубъектных отношений. – М.: Политиздат. 1988. – 315 с.
8. Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України // Шкільний світ. – 2002. – № 9. – С.1-16.
9. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика / Н. Є. Миропольська. – К.: Парламентське видавництво. – 2002. – 204 с.
10. Подоляк, Л. Г. Юрченко В. І. Психологія вищої школи; Підручник. 2-е вид. – К.: Каравела, 2000. – 352 с.
11. Рерих Н. О Вечном... – М.:Политиздат, 1991. – 462 с.
12. Шпенглер О. Закат Европы: В 2т. – Т. 1/ Пер. с нем. И. И. Маханькова. – М.: Айрис-пресс, 2003. – 528 с.

13. Шпенглер О. Закат Европы: В 2т. – Т. 2/ Пер. с нем. И. И. Маханькова. – М.: Айрис-пресс, 2003. – 624 с.
14. Ясперс К. Смысл и назначение истории: Пер. с нем. 2-е изд. – М.: Республика, 1994. – 526 с.

МОРФОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ У ПРОМОВАХ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ УКРАЇНИ

Ключові слова: політичний дискурс, контент-аналіз, мовлення політичного лідера, інавгураційна промова, прикметник, ціннісні орієнтації.

Keywords: political discourse, content analysis, speech of political leader, inaugural address, adjective, value system.

Інавгураційні промови президентів як один з розповсюджених жанрів політичної комунікації – це заздалегідь підготовлені виступи з позитивними чи негативними оцінками, конкретними фактами, з накресленими планами, перспективою політичних змін тощо [1, 201]. Президентській риторичі практично завжди притаманна ціннісна орієнтація [2, 18], яка розкриває найважливіші вектори політичної діяльності в ідеології, політичній культурі та системі, узгоджуючи їх з внутрішніми пріоритетами [3, 218]. Систему цінностей в політиці вивчають філософи, які займаються питанням політичної аксіології, а також соціологи, психологи, політологи і меншою мірою – лінгвісти [4; 5].

У філософії під ціннісною орієнтацією розуміють ставлення до носія цінності як реального предмета задоволення потреб окремої людини чи соціальної спільноти; це ставлення виявляється у сфері розгалужених взаємовідносин між людиною і суспільством у питаннях праці, культури, побуту, дозвілля і т. п. [6, 76]. У соціології ціннісну орієнтацію трактують як спрямованість індивіда на моральні, соціальні, політичні, життєві, родинні та інші цінності [7, 97].

В межах політології цінності розглядають в контексті їхнього функціонування у сфері політики. Актуальність вивчення аксіологічної складової політичного процесу зумовлена тим, що система політичних цінностей є однією із ключових ланок політичних відносин в суспільстві, вона формується завдяки політичним процесам, а також значною мірою впливає на них. Цінності є результатом ідеологічної практики і водночас базою для утвердження ідеології [8, 53–54].

У мовознавстві цінності вивчають у контексті мовної картини світу, тобто системи об'єктивних і суб'єктивних зв'язків між елементами довкілля та їхніми вербальними знаками, відображеними в структурі ідеографічного словника [9, 9; 10, 159]. Ціннісна картина світу постає як система моральних цінностей, етичних норм і поведінкових правил у формі взаємопов'язаних оцінних суджень, що співвідносяться з юридичними, релігійними, моральними кодексами, загальноприйнятими судженнями здорового глузду, типовими фольклорними і відомими літературними сюжетами; вербалізуючись у мовленні, ціннісні орієнтири постають у ролі складників ціннісної картини світу певного соціокультурного простору в складі мовної картини світу [11,

112]. Висока частотність певної одиниці або теми свідчить про її значущість для конкретної культури [12, 33].

У соціолінгвістиці поняття ціннісної орієнтації розкриває орієнтацію членів певного колективу на певні норми і критерії вибору мовних одиниць, починаючи від окремих конкуруючих мовних форм і завершуючи цілими мовними підсистемами чи системами (діалекти, жаргони, мови). Увага до ціннісних орієнтацій передбачає вибір потрібних форм і виразів у кожній конкретній комунікативній ситуації [13, 174]. Якщо лексика і фразеологія в структурі тексту пов'язані з ціннісною орієнтацією його автора, то частота певних стимулів (лексем) ілюструє нормативні ціннісні установки, що належать культурі в цілому [14, 38].

Соціолінгвістика вивчає різні аспекти взаємодії мови та суспільства, однак вивчення зв'язку *мова-цінності* є новим завданням для цієї галузі наукового знання. Традиційно реалізацію ціннісних орієнтацій обґрунтовують за допомогою іменників, які позначають ціннісні концепти [5; 11]. Виникає питання про інші морфологічні показники вербалізації системи цінностей. Тому мета статті – з'ясувати, чи може бути прикметник засобом вираження системи цінностей в комунікації *політичний лідер-суспільство*. Для досягнення цієї мети ставимо завдання: 1) розробити теоретичні засади аналізу ціннісних орієнтацій у промовах політичних лідерів; 2) обґрунтувати прикметник як один із морфологічних показників ціннісних орієнтацій на противагу іменникові, який вербалізує саму цінність.

Для аналізу використаємо інавгураційні промови Л. Кучми, В. Ющенка, В. Януковича та П. Порошенка¹.

За допомогою контент-аналізу (дослідницької техніки, призначеної для об'єктивного, системного і кількісного опису змісту інформації, що активно застосовується в сучасних дослідженнях [15; 16]) і обчислювальної опції текстового процесора Microsoft Office Word (встановлює кількість словоформ прикметників у текстах президентських промов) систематизуємо вербальні засоби позначення ціннісних елементів. Враховуємо, що контент-аналіз представляє текст як ієрархію одиниць за частотністю, визначаючи серед них ті, що домінують у текстовому потоці, а також ті, що перебувають на периферії уваги [15, 72]. Щоб розкрити типові синтагматичні зв'язки (контекст) прикметників застосовуємо метод статистико-комбінаторного аналізу [17, 19], який дозволить з'ясувати, як аналізовані прикметники поєднуються з іменниками.

Алгоритм проведеного аналізу передбачає 4 кроки: а) відбір прикметників як основних одиниць аналізу; б) визначення частотності одиниць аналізу (частка кількості використання кожного елемента від загальної кількості слів); в) створення шкали градації прикметників в промові кожного з президентів, що дозволяє окреслити ціннісні домінанти в промовах; г) виявлення прикметників, які використовують усі промовці (такий крок уможливить реконструкцію спільного фрагмента ціннісної картини світу для всіх президентів); г) аналіз словосполучень із обраними для аналізу прикметниками (прикметник + іменник, Adj+N).

1. Теоретичні засади вивчення взаємодії мова-ціннісна орієнтація

Аналіз вербалізації ціннісної орієнтації відображає сучасний стан створюваної політичним лідером картини світу і тенденції її розвитку та розвитку політич-

¹ Л.Д. Кучма, президент України в 1994–2005 рр.; В.А. Ющенко, президент України у 2005–2010 рр.; В.Ф. Янукович, президент у 2010–2013 рр.; П.О. Порошенко, чинний Президент України з 2014 р.

ного процесу, оскільки ціннісна орієнтація промов політиків постає як результат ідеологічних переконань. Насиченість промов президентів домінантними лексемами визначає ключові вектори їхнього політичного курсу, зумовлені ціннісними орієнтаціями [4]. У такому значенні конкретні лексеми в промові політичного лідера мають характер ідеологем. Ідеологему трактують як вербальну одиницю (слово), «не безпосередньо пов'язане з ідеологічним денотатом», яке має в своєму значенні ідеологічний компонент [18, 92], і є «будь-яким словесним позначенням важливих для особистості духовних цінностей» [18, 22]. Тому ідеологема – це вербальна одиниця, яка репрезентує базові ідеологічні установки, цінності в мові; це одиниця будь-якого мовного (і навіть текстового) рівня, функцією якої стає експлікація системи ідеологічних домінант. Водночас ідеологема є і ментальною одиницею, яка реалізує національну специфіку, динамічність семантики, підвищену аксіологічність, частотність і різноманітність способів репрезентації знаками різних семіотичних систем, серед яких і мовна. Вербальні маркери ідеологеми – це ключові слова, кліше, стійкі метафори тощо [19, 34].

Для аналізу ціннісних домінант беремо прикметники, які мають найвищу частотність вживання в текстах промов, оскільки семантична щільність тієї чи іншої тематичної групи слів, деталізація найменування, виділення смислових відтінків є сигналом лінгвістичної цінності позамовних об'єктів (предметів, процесів чи понять). Таке явище зумовлене ототожненням цінності та актуальності явища в дійсності та тексті [20, 166].

Досліджуючи ціннісні концепти, які водночас відіграють роль ідеологем в промовах президентів, можна виявити базові цінності в комунікації *політичний лідер – суспільство*.

Уже є праці, які обґрунтовують вербалізацію цінностей на прикладі іменників [5; 11]. Логічно висловити припущення, що вираження цінностей можливе і за допомогою семантики прикметників. Так, відносним прикметникам властива дво-членна внутрішньоструктурна організація: твірна основа (іменникова, дієслівна, прислівникова тощо) і дериваційний суфікс, який оформлює остаточний перехід відповідної основи до лексико-граматичного класу прикметника [21, 124]. При поєднанні з іншим словом **прикметники цього розряду виражають ознаки, «регламентовані конкретним відношенням між означуваним словом і семантикою тієї неприкметникової одиниці, до основи якої приєднується прикметниковий суфікс» [22, 142].** Значення прикметника відсилає до поняття, позначеного твірним словом, оскільки їх прикметникова семантика ґрунтується на цьому відношенні.

Якісні прикметники, які є структурно похідними, формують свою семантику як «такий, що характеризується ознакою відповідно до значення твірної основи» [22, 122]. Якісні ж непохідні прикметники позначають якість або характеристику, що позначається безвідносно до предмета, саме вони пов'язані з опредмеченою ознакою в значенні похідного від них абстрактного іменника. Таку взаємодію свого часу відзначив О. Есперсен у «Філософії граматики»: «коли я говорю про красу молодої дівчини або про мудрість старця, я зовсім не думаю про ці якості як про речі або реальні предмети; для мене це тільки інший спосіб вираження думки: „вона красива“, „він мудрий” [23, 123]. Категорія іменника дозволяє мислити предметно, у формі назви, навіть абстраговані поняття про якості і дії [24, 48]. Тому можемо припустити, що

семантика прикметника, будучи пов'язаною з семантикою іменника, теж постає виразником цінності, похідної від неї.

2. Прикметник як показник ціннісної орієнтації в промовах президентів

Інавгураційна промова Л. Кучми (30.11.1999 р.) містить 361 словоформу прикметників, що становить 13,3% від загальної кількості слів в тексті (2713). Найбільшу частотність вживання має прикметник *український* (18),² представлений у тексті різними родовими формами. Дещо менша частотність вживання в прикметника *економічний* – 14, інші прикметники мають такі показники: *національний* (8), *політичний* (8), *соціальний* (7), *суспільний* (7), *європейський* (6), *новий* (6), *світовий* (6), *міжнародний* (6), *історичний* (5), *важливий* (5), *внутрішній* (5), *єдиний* (5), *людський* (5), *демократичний* (5), *особливий* (5), *ринковий* (5), *сильний* (4), *чесний* (3), *відповідальний* (3), *гідний* (3), *громадянський* (3), *зовнішньополітичний* (3), *основний* (3), *сучасний* (3), *вільний* (2), *президентський* (2), *правовий* (2), *сьогоднішній* (2), *вітчизняний* (2), *дорогий* (2), *духовний* (2), *ключовий* (2), *попередній* (2), *складний* (2), *центральний* (2), *шановний* (2). Прикметники: *повнокровний, самостійний, великий, справедливий, позитивний, негативний, молодий, об'єктивний, добрий, додатковий, природний, зрозумілий, земельний, пенсійний, широкий, енергетичний, приватний, завтрашній, громадський, регіональний, наступний, тоталітарний, яскравий, щасливий, святий* – вживаються лише один раз.

Через семантику твірних основ: *Україна, економіка, нація, політика, соціум, Європа, світ, народи, суспільство*³ – відносні прикметники маркують цінності⁴, характерні для українського суспільства. Семантика якісних прикметників, які асоціюються з похідними від них іменниками: у мовленнєвому потоці прикметник асоціативно відсилає до абстрактного іменника, який «вербалізує концепт в мисленні для характеристики знань про певні реалії або володіння смислом таких реалій» [12, 45]. Ця властивість зумовлена наявністю в абстрактної ознаки предмета якості та/або властивості, визначеної мотивуючим прикметником [22, 114]. Так виникає підстава вважати маркером ціннісної орієнтації і якісний прикметник *новий*, пов'язаний із абстрактним іменником *новизна*.

Інавгураційна промова В. Ющенка (26.12.2004 р.) містить 119 словоформ прикметників, що становить 7,24% від усіх слів (1643), таке співвідношення є найнижчим порівняно з промовами інших президентів. Найчастотнішим прикметником в тексті промови є *український* (19), інші прикметники: *чесний* (6), *дорогий* (5), *національний* (4), *європейський* (4), *шановний* (4), *демократичний* (3), *незалежний* (3), *рівний* (3), *прекрасний* (2), *вищий* (2), *соціальний* (2), *економічний* (2). Прикметники *великий, низький, мужній, батьків, материнський, мирний, галицький, державний, заможний, духовний, моральний, надійний, історичний, стабільний, швидкий, славний* – вживаються лише один раз. Домінантні ціннісні концепти, про які свідчать твірні бази прикметників: *Україна, честь, нація, Європа, демократія*. Якісні прикметники

2 У дужках позначено частоту вживання прикметників у тексті промови

3 Щоб порівняти частотність вживання прикметників у тексті промови кожного із президентів домінуючі показники обмежуємо п'ятьма найвищими показниками частотності.

4 Враховуємо, що первинні прикметники – ті, які передають якісний стан предмета і в морфологічному плані членуються тільки на корінь і флексію, наприклад, новий, білий. Вторинні прикметники передусім стосуються ознаки, що має виразно похідний характер і сформувалася через стосунок до предмета, дії, процесу, кількості або обставинної ознаки [21: 127].

асоціюються із абстрактними поняттями, які виражають якості та характеристики. Цінностями в тексті промови В. Юценка є такі поняття: *шана, незалежність, рівність*. Прикметник *дорогий* та *шановний* є складовими ввічливої форми звертання.

Інвентаріаційна промова В. Януковича (25. 02. 2010 р.) містить 134 словоформи прикметників, що становить 12,4% від загальної кількості слів в промові (1094). Найбільш вживаними прикметниками є *український* (6) та *політичний* (6), *міжнародний* (5), *ефективний* (4), *економічний* (3), *відповідальний* (3), *соціальний* (3), *новий* (3), *сильний* (3), *зовнішній* (3), *швидкий* (3), *вільний* (2), *європейський* (2), *народний* (2), *єдиний* (2), *стабільний* (2), *святий* (2), *простий* (2), *сучасний* (2). Прикметники *національний, законний, правильний, російський, президентський, бюрократичний, енергетичний, екологічний, продовольчий, внутрішній, непростий, віршальний, повний, прозорий, звичайний, ринковий, обов'язковий, мирний, праведний* – вжиті лише один раз. Відносні прикметники опосередковано маркують цінності: *Україна, політика, народи, ефект, економіка, соціум, сила, воля, Європа*. Семантика якісних прикметник пов'язана із означенням опредметненої ознаки абстрактних іменників, утворених на їхній базі: *відповідальність, новизна, швидкість, єдність, стабільність, святість, простота, сучасність*.

Інвентаріаційна промова П. Порошенка (7. 06. 2014 р.) містить 175 прикметників, що становить 10,5% від загальної кількості слів (1668). Найчастотніші показники вживання мають прикметники: *український* (15) і *європейський* (15), інші прикметники: *мирний* (8), *державний* (7), *національний* (6), *вільний* (5), *новий* (4), *економічний* (3), *великий* (3), *надійний* (3), *російський* (3), *територіальний* (3), *суспільний* (3), *цілий* (3), *дорогий* (2), *справжній* (2), *сильний* (2), *внутрішній* (2), *соціальний* (2). Прикметники: *світовий, міжнародний, справедливий, збройний, вірний, святий, східний, вітчизняний, євангельський, бойовий, зовнішній, старий, патріотичний, природний, людський, шановний* – вжиті лише один раз. Домінантні складові ціннісної картини світу, в комунікації президент (П. Порошенко) – *суспільство: Україна, Європа, мир, держава, нація, воля*.

2.1. Найчастотніші прикметники в промовою президентів

На основі 5-ти найвищих показників частотності систематизуємо цінності, вербалізовані за допомогою прикметників:

український, економічний, національний, політичний, соціальний, суспільний, європейський, новий, світовий, міжнародний (промова Л. Кучми);

– *український, чесний, дорогий, національний, європейський, шановний, демократичний, незалежний, рівний* (промова В. Юценка).

– *український, політичний, міжнародний, ефективний, економічний, відповідальний, соціальний, новий, сильний, зовнішній, швидкий, вільний, європейський, народний, єдиний, стабільний, святий, простий, сучасний* (промова В. Януковича).

– *український, європейський, мирний, державний, національний, вільний* (промова П. Порошенка).

2.2. Спільні доміанти в прикметниковому тезаурусі промов президентів ілюструють прикметники з найвищою частотністю вживання: *український, економічний, європейський, національний*.

Український. Становить найбільшу частку від усіх прикметників в промові В. Юценка (15,7%), найменшу – в промові В. Януковича (4,5% від усіх прикметників), в промові П. Порошенка – 8,6%, а в Л. Кучми – 5%.

Європейський. Найчастіше відтворюваний у промові П. Порошенка (8,6%), найменш вживаний у тексті В. Януковича (1,5%), у промовах інших президентів цей прикметник становить 1,6% в Л. Кучми та 3,4% в В. Ющенка.

Економічний. Домінує в промові Кучми – 4%; в Януковича – 2,2%, в Порошенка – 1,7%. Найменш вживаний цей прикметник у промові Ющенка – 1,6%.

Національний. Цей прикметник найчастіше вживає Порошенко – 3,43%, в Ющенко – 3,36%, в Кучми та Януковича частота вживання відповідно 2,22%, і 0,74%.

Звернімо увагу на вживання президентами прикметника *мирний*. Він має високий показник частотності в промові П. Порошенка (4,6%) на фоні одноразового вживання в промовах В. Ющенка та В. Януковича (Л. Кучми не функціонує взагалі). Така різка відмінність зумовлена соціально-політичною ситуацією в країні під час виголошення промов. Прикметник *мирний* і відповідно поняття *мир* є актуальним для українського суспільства в умовах військової російської агресії проти України (промову виголошено 7 червня 2015 року).

2.3. Прикметники *український* та *європейський* і типові мікроконтексти їхнього функціонування

Серед ціннісних домінант у промовах усіх президентів простежується вживання прикметників *український* та *європейський*. Дослідження мікроконтекстів зазначених прикметників дозволяє з'ясувати типові лексичні контексти, сукупність яких окреслює дистрибуцію прикметників. Поєднання слів у словосполучення в поняттєвому плані означає комбінування або поєднання ідей *українського* та *європейського* з іншими поняттями. Типові синтагматичні зв'язки іменників з прикметниками *український* та *європейський* дозволяють з'ясувати, які поняття найчастіше стоять поряд, а отже, що найчастіше є *українським* та *європейським* в картині світу політичних лідерів.

У тексті промови Л. Кучми *українським* найчастіше є *народ, держава, суспільство, спільнота*. Прикметник *європейський* поєднується з іменниками *Союз, перехрестя, вибір, співтовариство, політика*. Синтагматичні значення передають вербалізацію цінностей за відношенням до перебігу політичного процесу.

Тематичні групи у промові Л. Кучми виявляють, що більшість зазначених цінностей стосуються а) інституту держави та державного апарату: *український народ* (5), *українська держава* (2), *українське суспільство* (2), *українська спільнота* (2), *українська земля* (в значенні «територія»), *українська політика, український референдум*; б) економічної сфери (*українська економіка*); в) гуманітарної сфери (*українська діаспора*).

В інавгураційній промові В. Ющенка *українським* найчастіше є *народ, нація, держава, прапор*; *європейським* – *Союз, народ, стандарт*.

Марковані прикметником *український* цінності стосуються: а) інституту держави і державного апарату: *український народ* (3), *українська нація* (2), *українська держава* (2), *українська державність, українська політика, український Хрещатик, український прапор* (державний символ); б) гуманітарної сфери: *українська історія, українська відповідальність, українське життя*.

В інавгураційній промові В. Януковича *українським* є *народ* (2), *держава* (2), *суспільство* та *реальність*; *європейським* – *Союз, позаблокова держава*. Українськими є цінності, які окреслюють інститут та апарат держави: *народ* (2), *дер-*

жава (2), суспільство. Гуманітарну сферу представляє синтагмозначення *українська реальність*.

В інавгураційній промові П. Порошенка *українським* найчастіше є *народ, мова, Крим*. Прикметник *європейський* поєднується з іменником *вибір, досвід, цивілізаційна праця, добробут, майбутність* тощо.

Прикметники позначають цінності, що стосуються а) інституту та апарату держави: *український народ (2), українська нація, український Президент, українські воїни, український Крим (2), українські сили* (політичні – С.М.), області, Донецьк; б) гуманітарної сфери: *українська мова (2), українські патріоти, українська родина*.

Прикметник *український* є атрибутом виключно внутрішньополітичних явищ.

Зв'язок мови та соціально-політичної ситуації, яка вплинула на використання в мовленнєвому потоці відповідних прикметників, найкраще ілюструє промова П. Порошенка: прикметник *український* поєднується із іменниками, яких не вживали попередні президенти: *Крим, Донбас, області* – це іменники, як позначають частини території України. Появу нових синтагмозначень зумовлена анексією Криму та воєнними діями на Донбасі, див.: *українські воїни, українські патріоти*. У промові П. Порошенка термін *українська держава* відсутній, проте це словосполучення є одним із найуживаніших в усіх трьох попередніх президентів; термін *українська державність* функціонує лише в промовах Л. Кучми та В. Ющенко. Поєднання прикметника *український* з ідеологемою *нація* спостерігаємо лише в промовах В. Ющенко та П. Порошенка.

Прикметник *європейський* функціонує в усіх текстах промов, однак в тексті виступу П. Порошенка вживається стільки ж разів, скільки й *український* (18). Якщо в промові В. Януковича європейським був тільки *Союз та позаблокова держава*, то в П.Порошенка *європейський* має значно більшу частоту вживанням і актуалізує своє якісне значення – «якісний чи найкращий за якістю або ж високий чи вищий» [25, 111], наприклад, *європейський добробут, європейська демократія*.

Аналіз синтагматичних зв'язків іменників, які вербалізують ціннісні доміанти, з прикметником *український* виявляє відмінність щодо зв'язку з ідеологемами, які синтезують колективні цінності. Ідеологема «нація», а точніше «українська нація», функціонує лише в промовах В.Ющенко та П. Порошенка. Ідеологічна близькість ідей цих президентів зумовлює спільні доміанти. В. Ющенко – свого часу голова правоцентричної консервативної партії національно-демократичного спрямування «Наша Україна» [26], а П. Порошенко сьогодні почесний голова партії Блок Петра Порошенка (до 2014 року – «Солідарність»), що теж дотримується правоцентричної християнсько-ліберальної ідеології (свого часу у грудні 2001 року партія приєдналася до виборчого блоку «Наша Україна»).

Для всіх президентів спільною ціннісною доміантою є ідеологема «український народ». Тільки для перших трьох лідерів ціннісною доміантою є «українська держава». Четвертий президент, П. Порошенко, апелює до цінності «територіальна цілісність (держави)».

Висновки

1. Дослідження вербалізації цінностей в лінгвістиці ґрунтується на положенні про співвідносність значимості поняття для культури та його частотністю

вживання в текстах. Отже, лексеми, які мають найвищу частотність в тексті промови, маркують ціннісні домінанти в мовній картині світу політичного лідера. Вони залежні від ідеологічної позиції та політичного курсу президента, тому деякі цінності мають характер ідеологем. Кожен мовець найчастіше апелює до тих понять, які репрезентують цінність для його ідеологічної позиції та політичного курсу.

2. Вже є роботи, присвячені дослідженню цінності через іменник як вербалізацію ціннісного концепта. Ми ж припустили, що прикметники опосередковано – через значення іменників – маркують ціннісні орієнтації політиків. Така особливість зумовлена зв'язком прикметника з іменником як прямою вербалізацією цінності: прикметник може бути мотивуючим для іменника і визначати його семантику (абстрактні іменники, утворені від якісних прикметників) або ж навпаки – прикметник утворений на базі іменника і несе семантику, визначену твірним іменником (відносні та якісні похідні прикметники).

Список літератури

1. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: Навч. посіб. – 2-ге вид., стер. – К. : Вища шк., 2006. – 311 с.
2. Фоменко О. С. Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (90ті роки ХХ століття). Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський унт ім. Тараса Шевченка. – К., 1998. – С. 18.
3. Жеребятнікова І. В. Політична аксіологія: генеза та нові орієнтири дослідження // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – №1 (20). – 2014. – С. 218–230.
4. Семенюк А. А. Вербалізація ціннісної орієнтації політичної промови // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. – 2011. – № 16 (227). – Ч. 2. – С. 109–114.
5. Макаренко Ю.В. Ціннісні орієнтири інтернет-дискурсу / Ю. В. Макаренко // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – 2012. – Вип.23. – С. 78–80.
6. Щербя С. П. Філософія. – Навч. посіб. – К. : Кондор, 2007. – 452 с.
7. Танчин І. Соціологія: навч. посібник / І. Танчин. – Львів : УАД, 2005. – 360 с.
8. Семенченко Ф.Г. Політичні цінності в системі політичних відносин: формування, зміст і функції політичних цінностей / Ф .Г. Семенченко // Вісник КНУ ім.Т.Г. Шевченка. – Філософія. Політологія. – Вип. 98. – 2010. – С. 53–57.
9. Караулов Ю. Н. Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка. – Москва : Наука, 1981. – 208 с.
10. Чернишенко І. А. Фактори формування національних мовних картин світу / І. А. Чернишенко // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2007. – Вип. 32. – С. 158–162.
11. Мамич М. В. Компоненти ціннісної картини світу в мові жіночого журналу // Лінгвістичні дослідження : Зб. наук. праць ХнПУ ім. Г. С. Сковороди. – 2014. – Вип. 38. – С. 110–115.
12. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / пер.с англ. А. Шмелева. – Москва, 2001. – 288 с.
13. Словарь социолнгвистических терминов / Отв. редактор: В. Ю. Михальченко – Москва : РАН. Институт языкознания, 2006.

14. Шварц Ш. Культурные ценностные ориентации: природа и следствия национальных различий / Ш. Шварц // Психология. Журнал Высшей школы экономики, 2008. – Т. 5. – № 2. – С. 37–67.
 15. Костенко Н., Иванов В. Досвід контент-аналізу: Моделі та практики: Монографія. – К. : Центр вільної преси, – 2003. – 200 с.
 16. Юськів Б. М. Контент-аналіз. Історія розвитку і світовий досвід : Монографія. – Рівне : «Перспектива», 2006. – 203 с.
 17. Перебийніс В. С. Математична лінгвістика. – К. : Видавництво КНЛУ, 2015. – 125 с.
 18. Чудинов А. П. Политическая лингвистика : учеб. Пособие. – Москва : «Наука». 2006. – 256 с.
 19. Малышева Е. Г. Идеологема как лингвокогнитивный феномен: определение и классификация // Политическая лингвистика 4 (30) 2009. – С. 32–40.
 20. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – С. 166–205.
 21. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К. : Унів. вид-во «Пulsари», 2004. – 400 с.
 22. Словотвір сучасної української літературної мови / за ред. Жовтобрюха М. А. Монографія. – К. : Наукова думка, 1979. – 407 с.
 23. Есперсен О. Философия грамматики (пер. с англ. В. В. Пассека и С. П. Сафроновой). – Москва, 1958. – 363 с.
 24. Виноградов В. В. Русский язык: Граммат. Учение о слове. – Москва, 1947. – 784 с.
 25. Яворська Г. М., Богомолів О. В. Непевний об'єкт бажання: ЄВРОПА в українському політичному дискурсі : Монографія. – Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010 – 136 с.
 26. Сисарев О.В. Ідеологічні основи політичних партій в Україні, перспективи розвитку партійної системи // Матеріали XI Міжнародна наукова інтернет-конференція «Сучасна наука в мережі internet» [Електронний ресурс]. – Доступно з : <http://intkonf.org/sisarev-ov-ideologichni-osnovi-politichnih-partiy-v-ukrayini-perspektivi-rozvitku-partiyanoi-sistemi/>
- Джерела**
27. Інавгураційна промова Президента України Л.Д.Кучми [Електронний ресурс]. – Доступно з : lib.rada.gov.ua/LibRada/static/LIBRARY/cerivnik/kuchm_pr.htm
 28. Промова президента України Віктора Ющенка на Майдані [Електронний ресурс]. – Доступно з : www.pravda.com.ua/articles/2005/01/23/3006391/
 29. Інавгураційна промова Президента України Віктора Януковича [Електронний ресурс]. – Доступно з : <http://www.volyn.com.ua/?rub=4&article=1&arch=1055>
 30. Промова Президента України Порошенка П.О. під час церемонії інавгурації. Повний текст [Електронний ресурс]. – Доступно з : <http://pravobiblio.blogspot.com/2014/06/blog-post.html>

Сутемгенова Л.Ж.

магистр педагогических наук,

Кокшетауский государственный университет

им. Ш.Уалиханова

Беляева Э.П.

магистр образования,

Кокшетауский государственный университет

им. Ш.Уалиханова

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКОЕ ЯДРО КОНЦЕПТА «ЖИЗНЬ» В АВСТРАЛИЙСКОМ ВАРИАНТЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Ключевые слова: базовый концепт, денотативное пространство, эмотивное пространство, макропропозиции, микропропозиции.

Key words: basic concept, denotative space, emotive space, textual macrostructure, micro-propositions.

Некоторые критики полагают, что австралийские аборигены «психически и интеллектуально неполноценны» [1, 5], так как они отказываются принимать нормы и правила белого населения. Несмотря на такое смелое утверждение, австралийских аборигенов можно охарактеризовать как один из древнейших народов, имеющих богатую и яркую, не похожую на другие культуру. Помимо того, что жизнь в понимании аборигенов это, прежде всего, быт и рутина, «Жизнь» также рассматривается ими как очередной отправной пункт в человеческом бытие.

Ядром концептосферы является когнитивно-пропозициональная структура: субъект жизни – предикат жизни – источник жизни. *Приядерную зону* составляют вербализованные когнитии – основные регулярные и наиболее типичные лексические репрезентации когнитивно-пропозициональной структуры концепта «жизнь» (*Life, death, spirit forces*). *Ближайшая периферия* представлена следующими лексическими репрезентациями: *Coonardoo, Wytaliba*. *Дальнюю периферию* ядра концепта «Жизнь» составляют автохтонные заимствования, описывающие жизнь и быт населения, например, *tucker, uloo, kala miah, gina-gina, fire sticks, miah, kylies, milli-milli, wongo*.

Каждое литературное произведение воплощает индивидуально-авторский способ восприятия и организации мира, т.е. частный вариант концептуализации мира. Выражаемые в литературно-художественной форме знания автора о мире являются системой представлений, направленных адресату [2, 108].

В качестве такого текста был выбран роман Катарини Сусанны Причард «Кунарду», который был написан в 1929 году. В своем романе, писательница дает яркое описание австралийского пейзажа, являющегося неотъемлемой частью героев произведения. Необычная природа воспитывает в них определенный эстетический идеал.

Заглавием романа послужило имя девушки-туземки Кунарду, что в переводе с языка туземцев означает «колодец в тени». Главная тема романа – трагическая судьба туземной девушки Кунарду, а также трагическая участь всего народа. Внутренний мир главной героини романа раскрывается посредством авторской речи, которая дает лирическую оценку Кунарду. Эта оценка передается не только через поэтические

эпитеты, которыми Причард характеризует свою героиню, но и через всю атмосферу, царящую на протяжении всего романа.

В качестве **базового концепта** в данном романе можно выделить концепт «Жизнь», который напрямую связан с именем главной героини. Как уже отмечалось, имя девушки обозначает «колодец в тени». Скотоводческая ферма, на которой проживало и трудилось племя, находилось в пустыне. Засухи, смерчи, редкие тропические ливни, наводнения, отдаленность от населенных пунктов, трудная, нечеловеческая борьба за жизнь – все это послужило объединению туземцев и белых фермеров и возникновению дружбы, взаимного доверия. Кунарду является как бы мостом между двумя культурами и отдушиной своего народа. Ее уход означает гибель всего народа и Вайталибы в целом.

*At any rate, Hugh was under the influence of Coonardoo's spirit, Chitali said. Not that she would wish any evil to befall him, or make magic against her own people and Wytaliba. Simply, the withdrawal of those **spirit forces bound up with her** made the place sterile. There was **no secret source of joy, no growth for man or beast**. The ancient native well, after which Coonardoo had been named, **was drying up** [1, 235].*

Трагедия этого романа состоит в том, что люди Вайталибы, не смогли сразу разглядеть жертву, принесенную Кунарду. Осознание и сожаление о содеянном приходит к ним после, того как их источник жизни уже «пересох». Пытаясь исправить совершенную ошибку, народ Вайталибы терпит крах так как, в конце концов, ему все равно грозит исчезновение.

Анализ семантического пространства текста.

Ключевые слова, участвующие в формировании концептуального смысла глобальной ситуации: life, death, spirit forces.

В тексте встречаются слова одной тематической общности, соотносимые с ключевыми словами: breath of life (No breath of life went up from the homestead chimney...), spirit (...Hugh was under the influence of Coonardoo's spirit...), source of joy (...was no secret source of joy...), to point a bone at smb., was going to die, dying at the idea he was to die.

Концептуальное пространство данного текста – абстрактное. Репрезентация концептосферы дается через речь автора.

Анализ денотативного пространства текста показывает, что макроструктура текста – набор макропропозиций, представляющие в суммарности индивидуальные знания касаяемо описываемой в тексте глобальной ситуации.

Глобальная ситуация – соответствует основной теме произведения, основным сигналом которой является ключевое слово «колодец», как источник жизни в местности с суровыми погодными условиями. Это слово никак не конкретизируется в заглавии, затмевая его семантику, но при этом, намекая читателям на то, с чем ассоциируется главная героиня романа для своего народа.

Микропропозиции:

1) A year or two after Hugh went to school Coonardoo began to realize her growing importance in the camp.

2) She was theirs by blood and bone, and they were weaving her to the earth and to themselves, through all her senses, appetites and instincts.

3) "Get away from me. Keep out of my sight," Hugh cried. "Never let me see your

face again.”

В данном романе глобальная ситуация формируется из трех макропропозиций.

Первая макропропозиция представляет собой осознание Кунарду, главной героини романа, своей значимости для своего племени, а также ее становление как личности. Становление девочки как женщины, у аборигенного населения Австралии происходит рано, в возрасте десяти лет. Но, благодаря любви и заботе хозяйки фермы Бесси Уотт к Кунарду, у девочки появляется возможность обучаться стирке, готовке и уборке, в то же самое время, продолжая свое беззаботное детство. Миссис Уотт оберегает и опекает девочку как свою родную, стараясь уберечь ее от неизбежной участи туземки. Тем не менее, все старания Бесси Уотт становятся тщетными, так как перемена образа жизни Кунарду не обеспечивает перемену менталитета, заложенного у нее крови и в мозгу.

Every morning, after that, Coonardoo came up from the uloo at dawn with Meenie and Bandogera; scrubbed her head with the crude soap of fat and wood-ashes Mrs. Bessie made; showered in the shed beside the big windmill, put on a fresh blue gina-gina, and went into the kitchen. Mrs. Bessie herself taught her how to wash dishes with boiling water, making the soap froth and foam; sweep the veranda and bedrooms, dining-room and sitting-room. At first Coonardoo laughed and gurgled, as if it were great fun, this new game she was playing. Then she missed the other children, ran off to play with them when they came near the house, or chased Mrs. Bessie's white hens, forgetting to finish washing the dishes, or that there was a room she should have swept out and dusted [1; 30-31].

Вторая макропропозиция пробуждение в Кунарду национального самосознания, усиление влечения к истокам своих предков, к своему народу.

Кунарду не просто туземка, проживающая и разделяющая быт и пищу с остальными жителями Вайталибы. Наоборот, Кунарду – это часть этого народа и этого места, она «колодец в тени», который является не только источником воды, но также она является и источником силы и жизни для всего места. Повзрослев, Кунарду мечется между жизнью в своем лагере и жизнью на ферме. Вот как это описывает автор в тексте:

Before Coonardoo was sixteen Mrs. Bessie realized her people were right. Coonardoo was marriageable. She ought to be married. But obstinately, Mrs. Bessie kept to her bargain with Warieda, and Warieda kept his bargain with her, although it was not easy.

Wiry, well-fed, lithe and graceful, her eyes as dark and velvety as a moth's wing with glittering irises, Coonardoo swung between the homestead and the uloo, disturbing both by her youth and roguishness [1, 45].

Природная красота и грация, а также чистота ее души, которая переполняет Кунарду, пленит и зачаровывает многих в Вайталибе, и как следствие становится предметом сделки для многих, с одной стороны из чистых побуждений (Миссис Уотт), с другой из личностных и коварных (Читали и Сэм Гири).

Третья макропропозиция «Пересыхание источника жизни Вайталибы». Преисполненная любви к своему народу, Кунарду жертвует собой и любовью всей своей жизни. На протяжении всего романа, автор показывает непонимание туземкой мировосприятия белых людей. Ее пугает жестокий и коварный мир европейцев, которые пренебрегают своими чувствами и которыми движут «животные

инстинкты». За весь свой жизненный путь, Кунарду вытерпела немало страданий и невзгод, на протяжении всего своего жизненного пути, она несла бремя безответной любви. А когда, казалось бы, она, наконец, нашла свое счастье, судьба в очередной раз нанесла ей удар от любимого человека, Хью Уотта. Недопонимание со стороны Кунарду вызвано прежде всего не языковым барьером, присутствовавшим между девушкой и Хью, оно обусловлено, тем, что Кунарду, так и не смогла понять, почему он оттолкнул ее, ведь она была верна ему всю свою жизнь. Смысл жизни Кунарду был всегда Хью, без него она не мыслила дальнейшего своего существование.

Его слова навсегда прогнали Кунарду из родного места, в результате чего ее уход повлек за собой гибель всего народа, прожившего здесь довольно долгое время, а главное, гибель всей местности.

Little feet of the kangaroos were doing their devil dance in the twilight. Coonardoo's voice fluttered out; embers of her fire were burning low. Crouched over them, a daze held her. From that dreamy and soothing nothingness Coonardoo started suddenly. The fire before her had fallen into ashes. Blackened sticks lay without a spark.

She crooned a moment, and lay back. Her arms and legs, falling apart, looked like those blackened and broken sticks beside the fire [1, 242].

Фактически весь текстовый фрагмент, репрезентирующий данную макропропозицию, представляет собой внутренние переживания героини, ее отчаяние и внутреннее опустошение.

Анализ эмотивного пространства текста показывает, что в тексте присутствует сложный психологический тип пространства, который можно интерпретировать как фантастический, так как атмосфера, царящая вокруг, наполнена религиозными убеждениями о жизни и смерти. Текстовый фрагмент представлен авторской речью в виде рассуждений относительно глобальной темы в тексте.

*Cock-Eyed Bob understood the blacks pretty well when they talked in their own dialect. He listened intently as Chitali's voice wavered off into an explanation of what he thought was happening on Wytaliba. **Coonardoo's spirit had withered and died when she went away from Wytaliba, was something of what Chitali said. And that withering and dying of Coonardoo's spirit had caused a blight on the place. She had loved Wytaliba and been bound up with the source of its life. Was she not the well in the shadow? Had she not some mysterious affinity with that ancestral female spirit which was responsible for fertility, generation, the growth of everything?** [1, 234-235].*

Эмоциональная тональность текста создается неоднократным повтором слова «дух», акцентируя внимание читателей на значимости главной героини не только для туземного народа, но и для всей природной среды. Внутренний диалог одного из героев романа, показывает отчаянное состояние народа Вайталибы, утратившего свой источник жизни, существование без которой бессмысленно.

Итак, можно сделать вывод, что автохтонные австрализмы являются, без сомнения, частью языковой картины мира носителей австралийского варианта английского языка. Данные автохтонные заимствования составляют ближнюю и дальнюю периферию ядра концепта «Жизнь», тем самым дополняя и расширяя семантическое поле концепта. Таким образом, лексико-семантическое ядро и приядерная зона концепта «Жизнь» в обеих культурах, как в аборигенной, так и в культуре нынешнего населения Австралии, совпадают. Несущественные отличия имеются в ближней и

дальней периферии концепта, которые расширяются автохтонными заимствованиями из языка аборигенов.

Список использованной литературы:

1. Prichard K. S. Coonardoo. The Well in the Shadow. Progress Publishers, 1973.
2. Караулов Ю.Н. Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка. – М., 1981. – 108 с.

**THE EXPRESSION OF THE CONCEPTS 'WHOLE' / 'PART'
THROUGH THE RELATIONSHIP BETWEEN THE TERMS 'TWO' / 'ONE' IN
GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES**

Summary: *The article deals with the problem of the relationship between the concepts 'whole' / 'part' and their realization through the numerals 'two' and 'one' in German and Ukrainian languages in different historical periods.*

Key words: whole, part, one, two, concept, numeral, archetype.

The concepts of 'whole' and 'part' are interdependent. The secret of integrity, first of all lie in the relations that combine elements into complex systems and the interaction of their parts. We are considering the number '2' and '1' which are directly correlated with these categories as the first parts of the category of number that have originated from a concept selection and its partitioning.

In the ancient period the plural (or rather – Dual) existed as a complex unit. Thus, in many modern languages singular form can transmit a plurality, but not vice versa. One of the embodiments of the integral multiplicity phenomenon in modern languages may also be composite nouns, in which a single object is conceived.

Perceiving the world and further development of ancient man's thought led to the selection in the binary opposition of one of its members, and that has launched an opposition 'whole' / 'part'.

Symbolically, the unit transferred a vertically tuned man (microcosm) and creativity, strength, unrivalry, the universe and God.

The numeral '1' can not be reduced to a common Indo-European archetype unlike numerals '2' – '10'. Inconsistency in archetypes of the numeral '1' in comparison with the common archetypes numerals '2' – '10' in Indo-European languages points at the fact that the numeral '1' has been formed much later than the numerals '2' – '10' and even '100'.

Etymology of many lexical units in Ukrainian and German languages reflecting a 'unit' (pronouns and numerals in most cases) shows that the unit derivation occurs from 'two' in this case and it is one more argument of the priority of 'two' towards 'one'. And also the definition of a person by a personal pronoun *вн* in Ukrainian, *он* in Russian, *er* in German and by suffixes *-in-* (*-yn-*) is conceptually associated with the distinguishing him/her as a 'unit'. The existence of *-in-* suffix in many Indo-European languages confirms such a semantic development of concepts as: *person* → *person* / *woman* → *man* / *woman*.

The meaning of 'unity' is also reflected in diminutive suffixes based on the same 'reduction'.

In Middle High German language the forms of the numeral *eins* and of the indefinite article *ein* have already begun to vary grammatically, although semantically and functionally they are mostly the same. It is still inflected along with its analogue *єдинь* (ancient Ukrainian) > *один* (Ukrainian). Semantically, this lexical unit in both languages

transmits the meaning 'one of...', as well as isolation and disassociation, loneliness due to loss of a partner after binary separation, marking out a particular feature and it also expresses the process of individuation. Negative pronouns were formed from these lexical units in Ukrainian and in German languages, although it happened in different historical periods. The suffix *-in-* < *oi-n-os** (in Indo-European language) is mostly shown in the texts of Middle High German period for expressing possessiveness and material of construction that features the Slavic languages and hasn't preserved in New High German language. This suffix is also used in diminutive function and for the expression feminine and masculine gender in Ukrainian. Unlike that in German language the morpheme *-yn-* may be a meaningful basis of an indefinite pronoun or an adverb with the meaning 'someone', 'a', 'other', pointing on the opposite person or object, without naming them (e.g. different, somewhere, sometimes, foreign etc.).

Implementation of the number '1' with the help of the protoseme **sem-* (Indo-European) in both languages is shown in the words with the combining semantics and clumping elements into one group. The word form *самъ* (ancient Ukrainian) > *сам* (Ukrainian) plays a role of the active I-character speaker and in German this phenomenon is expressed with the help of the lexical unit *selber*. The lexeme *sam* is also used in Middle High German language and has the function of a conjunction of comparison, expressing similarity and analogy semantics, equivalence. In Ukrainian language from this archetype the prefix *cy-* was formed which expresses connection or combining something.

One of the implementation variations of the number '1' in German languages is the morpheme *wen / wan* < **kwana* 'part'. This form is often correlated with the concept 'man'.

Today, the concept of singularity is directly associated with the concept of structural integrity and indivisibility, which differs from the ancient man's dual thought.

Literature

1. Mazhjulij V.P. Indoeuropejskaja decimal'naja sistema chislitel'nyh // Voprosy jazykoznanija. 1956. – № 4. S. 53-59.
2. Makovskij M.M. Sravnitel'nyj slovar' mifologicheskoy simvoliki v indoeuropejskih jazykah: Obraz mira i miry obrazov. M. : Gumanit. izd. centr VLADOS, 1996. – 416 s.
3. Panfilov V.Z. Gnoseologicheskie aspekty filosofskih problem jazykoznanija. M. : Izd-vo «Nauka», 1982. – 360 s.
4. Taranets V.G. Diahronija movy : Zbirka statej. Odesa : Drukars'kyj dim, 2008. – 232 s.
5. Taranets V.G. Pohodzhennja ponjattja chysla i jogo movnoi' realizacii' (do vytkov indoeuropejs'koj' pramovy). Odesa : Astroprynt, 1999. – 116 s.

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ КНИГОДРУКУВАННЯ В АНГЛІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ЗРАЗКА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: книгодрукування, історія, Англія, Вільям Кекстон.

Key words: typography, history, England, William Caxton.

Шлях розвитку книги був довгим і складним. Який тільки матеріал не використовували люди для виготовлення книжок: глину, листя та кору дерева, шкіру тварин, бамбук, папірус, шовк.

Кінець XIV – перша половина XV ст. – період розквіту мистецтва рукописної книги. У країнах Європи діяли численні монастирські скрипторії та світські переписувальні майстерні. Середньовічні майстри книги, маючи досить високий професійний рівень, працювали над формуванням оптимальної структури манускриптів, удосконалювали їх мистецьку виразність [2; с.172].

Дослідники книги віддають пальму першості в галузі винахідництва книгодрукування рухомими металевими літерами в Європі німцеві Йоганну Гутенбергу. Йоганн Гутенберг уперше поставив друкарський спосіб книговидавання на практичну основу, що дало людству можливість у найкоротші терміни виготовляти великими тиражами книги з ідентичними текстами. Цей винахід створив умови для перевороту як у книговиробничій галузі, так і у справі розповсюдження інформації взагалі [2; с.194].

Початок книгодрукування в Англії пов'язаний з іменем англійського літератора і купця Вільяма Кекстона (1421-1492), який навчався друкарського ремесла протягом 1470 – 1472 рр. у Кельні та Брюгге. Перша книга англійською мовою надрукована в 1474 р. у місті Брюгге. Цю книгу («Збірка оповідань про Трою») переклав з французької мови і видав англійський першодрукар Вільям. Повернувшись до Англії в 1477 р., він заснував першу англійську друкарню, і першою книгою, надрукованою в Англії, стали «Вислови філософів». Усього віддруковано близько 90 книг, серед яких – повне видання «Кентерберійських розповідей» Дж. Чосера, і «Смерть Артура» Т. Мелорі [2; с.216].

На початку XVI ст. книгодрукування в Англії розвивалось у важких умовах цензорського нагляду. Королівська влада присікала будь – які спроби розповсюдження реформаторських ідей .

Протягом усього XVII ст. незважаючи на жорсткі обмеження, англійські друкарні все ж таки видавали національну літературу: лондонський друкар Вільям Джаггард друкує у 1620 р. «Декамерон» Дж. Боккаччо, а у 1623р. – драми В. Шекспіра. За підтримки О.Кромвеля в період правління республіканців (50-ті роки) провідний англійський друкар Томас Ройкфорт видав лондонську багатомовну (9 мов) Біблію у 6 – ти томах форматом ін.-фоліо [3; с.296].

Для того, щоб стежити за книговидавничою справою, була створена єдина гільдія, до якої входили і видавці, і друкарі, і книготорговці. Природно, що в таких умовах англійське книгодрукування не мало майбутнього, тому в 1693 р. королівська влада скасувала всі цензорські заборони. Наприкінці XVII ст. друкарні виникли майже в усіх містах Англії.

У середині XVIII ст. став широковідомим ще один англійський майстер книги – Джон Баскервілл (1706 – 1775). У 1750 р. в місті Бірменгемі він заснував друкарню разом зі своєю дружиною та млином для виготовлення паперу. Дж. Баскервілл почав виливати за своїми проектами шрифти, які значно відрізнялися від шрифтів його попередника В.Кезлона. Крім цього, він удосконалив склад чорної друкарської фарби, а також першим серед європейських друкарів почав використовувати *веленевий* папір, виготовлений за технологією Джеймса Ватмана. Це гладкий і шовковистий папір, який набував цих якостей після проходження між нагрітими мідними валами.

Серед відомих англійських друкарів XVIII ст. слід відзначити й таких, як Вільям Боуер, Вільям Балмер і Томас Бенелі [1; с.109].

В англійському мистецтві наприкінці XVIII – на початку XIX ст. почали з'являтися риси класицистичного стилю. В Англії цей стиль з використанням орнаментальних взірців етрусського та античного мистецтва отримав назву *етрусський*, або англійський.

Видатними англійськими майстрами оздоблення шкіряних оправ у класицистичному стилі були брати Боцеріан, творчий доробок яких вплинув на багатьох палітурників європейських країн, у тому числі і Франції.

До кінця 18 – початку 19 ст. була повністю встановлена норма національно-літературної мови. Був створений навчально-довідковий апарат – граматики і словники, – який дозволяв мовцеві даної мови вибрати правильну форму або відповідне слово в межах цієї норми [2;с. 321].

Слід відзначити величезну роль творів Дж. Чосера (1340-1400) у розвитку англійської літератури. Його найбільші твори «Canterbury Tales» і «A Legend of Good Women» переписувалися в багатьох примірниках, розходилися по всій країні, що безсумнівно сприяло поширенню письмової форми лондонського діалекту. Не менш важливу роль зіграв переклад біблії на англійську мову, зроблений Дж. Вікліфом [3; с.300].

Отже, важливим чинником для розвитку сучасної англійської мови стала поява книгодрукування. Поява та розвиток книжок збагачували англійську мову новими відкриттями, а письменники та винахідники того часу дали змогу існувати сучасній англійській мові.

Література

1. Дьяченко, Н. П. Рождение книги [Текст] / Н. П. Дьяченко. — М. : Просвещение, 1990. — С. 110.
2. Овчинников В. Історія Книги: Еволюція книжкової структури: Навч. посібн. – Львів: Світ, 2005. – 420с.:іл.
3. Мильтон Д.; Саламон Д. История печати: Антология: Т. I. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 419 с.

Джаландінова А.М.

Студентка 60ба групи

Факультету іноземної філології

Миколаївського національного університету

ім. В.О. Сухомлинського

Мироненко Т.П.

Кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри англійської філології

Миколаївського національного університету

ім. В.О. Сухомлинського

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО СТИЛЮ У ТВОРІ Ф.С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА «ВЕЛИКИЙ ГЕТСБІ»

Художньо-літературний стиль або белетристичний (франц. belles lettres — красне письменство) стосується переважно прози.

Художньо-літературний стиль, здебільшого писемний за своєю формою, представлений в усіх жанрах художньої літератури — романі, повісті, оповіданні, поезії, драматичних творах тощо. Художнє мовлення реалізується і в усній формі. Літературно-художні тексти звучать по радіо, телебаченню, під час концертів тощо [1].

Лексичні особливості художнього стилю – це все багатство, розмаїтість лексики — неемоційної й емоційної, навіть і просторічної, діалектної, бо твори художньої літератури тематично безмежні. У художній літературі широко використовуються слова і словосполучення з тропеїчним (грец. tropos — зворот), тобто переносним, образним значенням (метафори, метонімії, синекдохи, епітети, літоти, алегорії, гіперболи, порівняння та ін.), якими актуалізується, індивідуалізується, а водночас і типово забарвлюється художній текст. Фразеологізми, ідіоми, прислів'я, приказки та «крилаті» вислови вживаються у художніх текстах набагато частіше, ніж в інших стилях. Мову художньої літератури суттєво характеризує розгалужена синоніміка, омоніми, пароніми, антоніми, архаїзми, історизми, емоційно забарвлені слова. Будь-яка лексична одиниця (літературно-нормативне чи діалектне слово, зворот, словосполучення, неологізм, арготизм, архаїзм, екзотичне чи вульгарне слово, слова чи вирази іншомовного походження, скорочення слів і найбільш незвична його видозміна) може увійти до складу певних художніх текстів [1].

Пропонується розглянути лексичні особливості художнього стилю на прикладі роману Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі». Прочитавши та проаналізувавши твір можна зазначити, що автор часто використовує протягом твору певні лексичні одиниці, найбільш популярним є вираз “old sport” (старина). Наприклад у реченні:

“They can't get him, old sport. He's a smart man.” [3]

«Не могли нічого доказати, старина. Его голыми руками не возьмешь» [2].

У даному прикладі можна спостерігати позитивне, навіть іронічне ставлення як до свого співрозмовника, так і до об'єкта свого висловлювання. Отже, вираз «old sport» несе в собі те психологічне значення, яке служить для представлення позитивного настрою мовця до свого вислову.

Для емоційного забарвлення твору автор також використовує метафори: «My own house was an eyesore.» [3]. Цим прикладом автор показує, що місцеві будинки були настільки великими і багатими, що один маленький дім автора здавався лише соринкою на їх фоні. “Her voice is full of money” [3]. Цей приклад вживається для характеризувannya Дейзи. Автор таким чином підкреслює її любов до багатства, вишуканого життя, бо лише при таких обставинах її голос міг бути «заповненим» грошима. Це показує, що усі її дії, вчинки та відчуття демонстрували її статус вишуканої леді та вірність цьому статусу.

Також у творі використовуються такі прийоми, як порівняння: “she blossomed for him like a flower” [3]. У даному прикладі мова йде про Дейзі, про дівчину, яка колись була закохана в Гетсбі. Тоді вона розквітала як квітка, коли вони зустрічались, але вона була ще молодою й нерозважливою, і хотіла вийти заміж не лише за коханого, а й за багатого чоловіка. Це порівняння показує якою вона була щасливою п'ять років тому, і яким був щасливим Гетсбі.

Окрім порівнянь і метафор, для того, щоб охарактеризувати героя, автор також використовує перефраз: “Mr. Nobody from Nowhere” [3]. Так висловлювався про Гетсбі Том, чоловік Дейзи. Особистість Великого Гетсбі була окутана таємницями: ніхто не знав звідки він з'явився, як став таким успішним і багатим. Усі гості присутні на його вечірках не знали хто він. Існувало безліч варіантів його біографії, один страшніший одного, і жодного правдивого. Саме з цих причин Том і називав Гетсбі містером Ніхто з Нізвідки, бо цей віраз давав йому повну характеристику.

Розглянувши лексичні особливості художнього стилю на прикладі роману Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі», можна зробити висновок, що автор використовує багато стилістичних прийомів та засобів виразності, з метою передачі духу тієї епохи, стану героїв та їх характеристики. Прочитавши та проаналізувавши твір можна зазначити, що автор яскраво описує ставлення людей до грошей в ті роки, а також класову нерівність, відношення людей різних класів одне до одного. Отже, авторові вдалося довести до читача усі емоції та почуття героїв за допомогою використання лексичних особливостей художнього стилю.

Список використаних джерел:

1. Дудик П. С. Стилістика української мови Художній стиль мови і мовлення [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?p=5462>
2. Фіцджеральд Скотт Ф. Великий Гетсбі / Пер. с англ. Е. Калашниковой. М., 1965. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.e-reading.club/book.php?book=60139>
3. Fitzgerald Scott F. The Great Gatsby [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.publicbookshelf.com/fiction/great-gatsby/>

Точиліна В.С.

студентка 606 а групи
факультету іноземної філології
Миколаївського національного університету
ім. В.О. Сухомлинського

Мироненко Т.П.

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
англійської філології
Миколаївського національного університету
ім. В.О. Сухомлинського

**ОКАЗИОНАЛЬНІ ЕМОТИВИ
ЯК ОДИН ІЗ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ ЕМОТИВНОСТІ
В РОМАНІ ДЖЕЙМСА ДЖОЙСА «УЛІСС»**

Ключові слова: емотивність, мовна гра, okazionalizm, художній дискурс.

Keywords: emotivity, language game, occasional word, belles-lettres discourse.

В останнє десятиліття з боку лінгвістів спостерігається посилена увага до емоційного стану людини та зокрема персонажів у художніх творах, мовна реалізація якого ще не повністю досліджена як в теорії комунікації, так і в теорії тексту.

Лінгвістика емоцій як наука сформувалась у ХХ ст. на основі психології та традиційного мовознавства. Починаючи с 70-х років ХХст. у лінгвістиці з'являється диференційний підхід до вивчення категорії емотивності, експресивності та оцінності. В цей час почали з'являться фундаментальні дослідження, присвячені категорії емотивності (В.І. Шаховський, Л.Г. Бабенко, А.А. Залізник).

Проте, сьогодні в лінгвістиці у рамках особливої гуманістичної парадигми з'явився етимологічний напрямок, в якому активно розробляється проблематика емоцій в мові. У результаті в лінгвістиці емоцій одним з пріоритетних напрямків є вивчення текстів, які виражають світ емоцій, зокрема тих засобів за допомогою яких автор виражає своє ставлення до тих чи інших людей, явищ, фактів, передає свої почуття, емоції, а читач декодує текст.

Проблемою вираження емотивності у тексті займалися такі вчені як О.Є. Філімонова, І.М. Джобова, Є.В. Вакуленко, Т.В. Горшкова, П.С. Волкова, Л.А. Калімуліна і т.д.

Одним із провідних науковців, який у своїх працях приділив увагу питанню емотивності та вираженню емоційного стану в мові є В.І. Шаховський. В.І. Шаховський визначає емотивність як іманентно притаманну мові семантичну якість виражати системою своїх засобів емоційність як факт психіки, відображені в семантиці мовних одиниць соціальні та індивідуальні емоції. Науковцем стверджується, що емотивність реалізується на всіх рівнях мови, однак емоційний бік мови вивчався переважно на рівні лексики.

Емотивність є однією з базових властивостей та невід'ємною частиною художнього тексту, що відображається у емоціях. «Емоції (фр. emotion від лат. emovere «збуджувати, хвилювати») – одна з форм відображення світу, що позначає душевний переживання, хвилювання» [4].

A.V. Кунін зазначає, що емотивність – це вербалізація емоцій у мові, вираження мовними засобами почуттів, настроїв, переживань людини [1].

Емотивна компетенція автора художнього тексту реалізується через емотиви усіх мовних рівнів завдяки використанню автором різноманітної гами стильових відтінків, а також через лексику, яка зображує емоцію опосередковано, шляхом її опису.

Стиль художньої літератури багатий на мовні засоби, які впливають на почуття, викликають різні емоції, образно змальовують дійсність. Власне тому ми розглядаємо твір Джеймса Джойса «Улісс» як джерело емоційно-заряджених одиниць. Хоча художній стиль мовлення романіста не був позитивно сприйнятий критиками за життя, популярність його творів зростає з кожним роком. Його художнє мовлення цікаве особливостями його творчого методу. Він передавав людські відносини і почуття надзвичайно реалістично. Проте, не дивлячись на велику кількість наукових робіт про Джеймса Джойса, мова його творів вивчена недостатньо. Деякі аспекти його мови та стилю взагалі ніколи не досліджувались.

На думку С.Беккета, «Дж.Джойс блискуче вмів маніпулювати своїм матеріалом. Слова у нього висловлюють максимум того, що вони можуть виразити: немає жодного зайвого складу» [3].

Дж. Джойс прагнув до того, щоб читач розумів все через натяк, а не за допомогою прямих тверджень, щоб він вдивлявся і вслухався у текст. Тому ті натяки, які використовує автор, ґрунтуються, насамперед, на ряді стилістичних хитрощів: це звукові аналогії, ономатопея, порушення синтаксису, символи, мовні ігри і, звичайно, пов'язане з ними створення нових слів.

Аналіз оказіональних одиниць у романі «Улісс» дозволив виявити такі основні способи їх утворення: словоскладання, злиття, контамінація, афіксація, конверсія, альтернація, редеривація, протеза, звуконаслідування, змішані форми словотворення і т.д. При цьому, найбільш часто авторські неологізми створювалися словоскладанням і змішаними способами словотворення.

Оказіональні одиниці Дж. Джойса можна умовно розділити на дві групи: ті, що були створені письменником у рамках англійської мови, і так звані «інтермовні» оказіональні слова. Друга група авторських неологізмів менш поширена, однак заслуговує особливої уваги, оскільки її одиниці нерідко виступають елементами мовної гри Джеймса Джойса, яка була метафорично чітко позначена німецьким дослідником Е.Кройцером за допомогою терміна «поліглотизм» [6].

У романі «Улісс» Дж. Джойс використовує оказіоналізми, що мають референцію до антропонімів: “Sherlockholmesing”, “shakescene”, топонімів: “Big Benaben. Big Benben” [5]. Леорольд Блум і Стівен Дедал розмовляли, коли до них підійшов рудоволосий моряк. Блум дуже уважно роздивлявся його: «He had been meantime taking stock of the individual in front of him and Sherlockholmesing him up, ever since he clapped eyes on him» [5].

Стівен Дедал каже: «dearer than his glory of greatest shakescene in the country», маючи на увазі видатного англійського поета і драматурга Вільяма Шекспіра [5].

В 11 главі автор використовує оказіоналізми: «Big Benaben. Big Benben». Читач розуміє, що автор має на увазі Біг Бен. Леопольд Блум описує нещасного коня: «Bloom looked at the head of the horse ... it was a fourwalker, a hipshaker, a black-buttock, a taildangler, a headhanger, putting his hind foot foremost the while the lord of his creation set on the perch, busy with his thoughts» [5].

Автор використовує риторичну фігуру саркастичного запрошення-заклику антигероїв, що яскраво відображена лексичними засобами: «Come on, you winefizzling ginsizzling booseguzzling existences! Come on, you doggone bullnecked, beetlebrowed, hogjowled, peanutbrained, weaseleyed fourflushers, false alarms and excess baggage» [5].

Англomовний художній дискурс роману «Улісс» ускладнений елементами, запозиченими з багатьох мов, що ускладнює прочитання тексту оригіналу (інтермовні оказіоналізми).

В умовах знання декількох мов у Дж.Джойса нерідко виникають білінгвальні контаміновані образи, які виражаються у відхиленні від норми рідної мови під впливом іноземної (інтерференції) [2]. Звідси у романі Дж.Джойса з'являються такі слова, як: *euetallyano* (італійською вимова слова «італієць» передається відомими англійськими словами *eye* – око, *tall* – високий), *viragitis* (*virag* – з угорського «квітка» та *-itis* – суфікс, що означає назва хвороби, зазвичай запального характеру), *vobiscuits* (від латинського «*vobiscum*» – з вами), *brenningly* (від нім. «*brennen*» – горіти, палати).

Свій стиль Дж. Джойс неодноразово визначав окказіоналізмом «*jocoserious*», який В. Хинкис, С. Хоружий перекладають як «шуткосерьезний». Оказіоналізми, що з'явилися на сторінках роману «Улісс»

виконують різні функції.

Як правило, вони допомагають автору у створенні сатиричного ефекту, посиленні експресії, згущуванні сенсу, а в деяких випадках навіть служать одиницями спотворення реальності. Останнє має місце в тих епізодах роману, в яких на перший план виходить техніка нонсенсу, де створення нових слів має на меті привнести елемент абсурду в зображувані явища, додати відчуття заломлення реальної дійсності.

До подібного епізоду можна, зокрема, віднести «Цирцею», де події розгортаються в космічну фантазмагорію, а сам роман досягає своєї кульмінації. У цій ірреальній частині твору в прямому сенсі «гніздяться» окказіональні ланцюжки (*Bloomite*, *anti-Bloomite*, *Bloomusalem*, *to bloometh*, *bloohoom*, *Bloombella*), з'являються контаміновані образи (*hrim*, *shis*, *angriling*) і складні для сприйняття читачем лексеми (*mang ongwheeltracktrolleyglarejuggernaut*).

Аналіз роману «Улісс» показав, що найбільш поширеним є двухосновний тип складних слів (*hoofirons*, *jewgreek*, *madamsir*, *girlwoman*, *soarsun*). При цьому об'єднані в одну структуру дві лексичні одиниці забезпечують більшу семантичну амплітуду композиту.

Зустрічаються багатокомпонентні складні слова: *ragsackman*, *brainfogfag*, *glareblareflare*, *pocketbookpocket*, *stickumbrelladustcoat*, *helterskelterpelterwelter*, *mango ngwheeltracktrolleyglarejuggernaut* і навіть складне слово з чотирнадцятьма основами (*nationalgymnasiummuseumsanatoriumandsuspensoriumsordinaryprivatdocentgeneralhistoryspecialprofessordoctor*).

З розглянутого можна зробити висновки, що вербалізація емоцій на лексичному мовному рівні у романі Джеймса Джойса «Улісс» – це складне багатопланове явище, зумовлене передусім різноманітням емоційних переживань людини, що виражаються за допомогою мовних засобів і являють собою складову частину культури будь-якого народу.

Література:

1. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: учеб. пособие. М.: Высш. шк., 1996. – 381 с.
2. Столярова И.А., Шехтман Н.А. Лингвокреативные механизмы словообразования. Оренбург: Изд-во ОГПУ, 2003. – 164 с.
3. Токарев Д.В. Курс на худшее: Абсурд как категория текста у Даниила Хармса и Сэмюэля Беккета. М.: Новое литературное обозрение, 2002. – 336 с.
4. Шаховський, В.І. Емотивна семантика слова як комунікативна сутність [Текст] / В.І. Шаховський. – Волгоград: Волгоград. пед. ін-т, 1990. – 167с.
5. James Joyce: Ulysses. Oxford University Press, 2008. – 980 p.
6. Kreuzer E. Sprache und Spiel im “Ulysses” von James Joyce. Bonn, 1969. – 148 S.

ЛЕКСИЧНІ ЗЛИТТЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація: У статті розглядаються лексичні злиття як вид словотвору в англійській мові; специфіка та структура такого виду; його вплив на розвиток сучасної англійської мови.

Ключові слова: словозлиття, блендінг, словотвір, аббревіація.

Abstract: The article observes lexical merging as a type of word-formation in English language; specificity and structure of such type; its influence on the development of modern English language.

Keywords: portmanteau word, blending, word-formation, abbreviation.

У другій половині ХХ століття багато європейських мов розширили свій словниковий склад. Кожен рік словник англійської мови збільшується на 15-20 тисяч лексичних одиниць. Причини такої тенденції цілком зрозумілі: це і технологічна революція, і глобалізація, а також соціальні та культурні зміни. Чим би не визвані були ці причини, дослідники та викладачі повинні їх вивчати та враховувати у своїй подальшій роботі.

Окрім традиційних типів словотвору популярності останнього часу набуває так зване словозлиття, або за англійською термінологією – *blending*. Цей спосіб з'явився тільки у ХХ столітті, проте історія його виникнення достатньо суперечлива. Ще на початку ХХ століття таких слів було одиниці і сам спосіб вважався «екзотичним», але наприкінці століття кількість таких слів настільки виросла, що вони стали звичними і не сприймаються як забавний спосіб висловити свої думки.

Мета цієї статті полягає в уточненні поняття блендінг, висвітленні його поширення в англійській мові, та виділення класифікації слів утворених цим способом.

Дослідженням цього явища вже протягом століття займалися такі видатні вчені, як Д. Алджео, С. Кемер, І.М. Берман, В.І. Заботкіна та інші.

Актуальність статті полягає у тому, що останні десятиліття простежується стала тенденція до появи все більшої кількості слів, утворених за допомогою словозлиття. Найбільш активно вони з'являються у публіцистичному та науковому стилях, а також у сфері реклами. Але й досі вчені не можуть дійти загального висновку – словозлиття це тип словотворення, який співіснує нарівні з традиційними типами словотвору, або абсолютно новий та окремий тип.

Так, розглянемо сутність поняття «блендінг».

Поява в сучасній англійській мові таких слів, як **brunch** (breakfast + lunch), **affluenza** (affluent + influenza), **Oxbridge** (Oxford + Cambridge), **smog** (smoke + fog) є наслідком одного з найбільш неординарного та складного процесу формування нових слів, під час якого поява нового слова відбувається завдяки злиття усічених основ двох або більше лексичних одиниць. Несподіваність та свіжість слів-злитків часто створює гумористичний ефект. Цим, а також прагненням до стислості та економії

мовних зусиль пояснюється така популярність використання одиниць такого типу у засобах масової інформації, розмовній мові, рекламі.

Але неоднозначне розуміння сутності цього явища сприяло появі безлічі термінів, пояснюючих даний клас лексичних одиниць: «слова-портмоне», «слова-амальгами», «слова-гібриди», «бленди», «слова-злитки», «слова-телескопи» «слова-композиції».

Одним із перших з'явився термін «слова-портмоне» – portmanteau words.

Але в наш час таке поняття зустріти практично неможливо, адже це слово більше не зустрічається у тому розумінні, в якому воно використовувалося раніше. А раніше воно означало валізу для транспортування одягу, у перекладі з французької. Особливість такої валізи була в тому, що вона кріпилася на петлях і могла відкриватися в обидві сторони – саме через цю властивість її і асоціювали з такими словами (блендами). Адже вони теж при бажанні можуть бути розгорнуті до вихідних слів, як наліво, так і направо. Частина блендів прийшла з книги Льюїса Керролла «Аліса в країні чудес». Саме там вперше з'явилися слова: galump (gallop + triumph) – щось на зразок тріумфального галопу, chortle (chuckle + snort) – здавлений сміх (від chuckle – сміятися + snort – фиркати). Кілька блендів існувало ще до Керролла, наприклад: anecdote (anecdote + dotage) – для позначення чогось надто старезного, застарілого; squirl (squiggle + whirl) – завитушка, розчерк (в почерку, каліграфії) і кілька інших. Деякі дослідники вважають, що бленди з'явилися задовго до XIX століття, наприклад слово bash – сильно ударяти, могло виникнути від слів bang and smash, а слово clash – стикатися, заглиблюватися, від слів clang and crash. Нажаль, ці слова з'явилися так давно, що їх походження залишається невідомим, і припускати можна що завгодно.

Унікальність цього явища полягає в тому, що процес інтеграції не є випадковим, а регулюється певними особливостями тих компонентів, що поєднуються. Вихідні компоненти слів-злитків повинні підходити один одному за декількох параметрів – фонологічному, семантичному та граматичному. Слова-злитки можуть відноситися до різних лексико-граматичним категоріям – іменники, дієслова та прикметники. Але найбільша продуктивність одиниць даного типу спостерігається серед іменників.

Традиційно аналіз структури лексичних злитків ґрунтувався на обліку комбінаторних особливостей їх морфологічного складу. Джон Алджео, наприклад, [3] виділяє такі групи слів-злитків:

1) одиниці з повним або частковим збігом окремих елементів вихідних компонентів та його накладанням: slanguage (slang + language);

2) одиниці з ініціальним або фінальним усиченням структури одного з вихідних компонентів із збереженням повної структури іншого вихідного компонента: fanzin — «журнал для шанувальників акторів і співаків чи спортивних уболівальників» (fan + magazine);

3) одиниці з ініціальним і/або фінальним усиченням структури двох вихідних компонентів: transputer (transistor + computer);

4) одиниці із збігом і накладанням окремих елементів вихідних компонентів і усиченням: numeracy (number + literacy).

Дана класифікація полягає у зазначенні особливостей тих змін, що відбуваються із структурою вихідних компонентів.

С.Кеммер [4] запропонувала власну типологію слів-злитків, засновану на фонетичних і семантичних критеріях.

1) одиниці з накладанням (overlap blends), до якої ввійшли одиниці типу glitterati (glitter + literati);

2) одиниці з заміщенням (substitution blends):

а) цілої лексеми (lexeme substitution): carjacking (car + hijacking);

б) морфеми (morpheme substitution): andropause (andro- + menopause);

в) стилю (syllable substitution): digerati (digital + literati);

р) сегмента звукового ланцюжка (segment string substitution): smog (smoke + fog);

3) група одиниць, що рідко зустрічаються (rare blend types):

а) телескопні одиниці, утворені із трьох вихідних компонентів: turducken — «індичка, фарширована м'ясом качки і курчати» (turkey + duck + chicken);

б) «орфографічні злиття» (orphographic blends): pharming — «розведення генетично модифікованих тварин» (pharmaceutical + farming);

в) телескопні одиниці з «включеннями» (intercalative blends): chortle (chuckle + snortle).

Лінгвістичні дослідження останніх років дозволили розглядати появу лексичних злиттів як результат складного когнітивного процесу інтеграції концептів. Теорія концептуальної інтеграції була розроблена у 90-х роках минулого століття Ж. Фоконьє та М.Тернером. Згідно цієї теорії у процесі пізнавальної діяльності формуються так звані «ментальні простори» – об'єднання, які і є відображенням нашого сприйняття реальності. Можливо, здатність до концептуального змішання може бути причиною формування у мові одиниць різного ступеня складності, в тому числі і слів-злитків.

Отже, лексичні злиття є яскравими за своєю формою та семантикою одиницями. Значне поширення таких слів у різноманітних сферах спілкування за останні роки дає можливість зробити висновок, що мова є складним процесом, який не стоїть на місці і розвивається, тому що такі зміни обумовлені потребами людства, глобалізацією та технологічною революцією.

Список використаних джерел:

1. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка. М.: Высшая школа, 1989. С. 38-39.
2. Сухорукова О.Н. Структурно-семантические и функциональные особенности телескопических единиц в массово-информационном дискурсе: на материале англоязычной прессы. Волгоград: АКД, 2004.
3. Algeo J. Blends: A structural and systematic view // American Speech. 1977. № 52. P. 47-54.
4. Kemmer S. Lexical Blending: An Integrated View, with Implications for Morphology // Paper presented at First Landau International Symposium, Landau, Germany, March, 2000.
5. Turner M., Fauconnier J. Conceptual Integration and Formal Expression // Journal of Metaphor and Symbolic Activity, 1995, 10 (3). P. 18, 32, 03.
6. Phythian B.A., Cox R. A Concise Dictionary of New Words. Cox & Wyman Ltd. Reading, Berks, 1999.

